

**T.C.
KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİM YÖNETİMİ TEFTİŞİ PLANLAMASI VE EKONOMİSİ
BİLİMDALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**MÜLTECİ ÇOCUKLARIN EĞİTİMİNDE SİVİL TOPLUM
KURULUŞLARININ EĞİTİM POLİTİKALARININ
İNCELENMESİ**

Fatih ÖZKAN

Danışman Dr. Hasan KAVGACI
Jüri Üyesi Prof.Dr. Ergün RECEPOĞLU
Jüri Üyesi Doç.Dr. Ali Çağatay KILINÇ

KASTAMONU 2019

TEZ ONAYI

Fatih ÖZKAN tarafından hazırlanan " **Mülteci Çocukların Eğitiminde Sivil Toplum Kuruluşlarının Eğitim Politikalarının İncelenmesi** " adlı tez çalışması aşağıdaki jüri üyeleri önünde savunulmuş ve **oy birliği / ~~oy çokluğu~~** ile **Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı**'nda **YÜKSEK LİSANS** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı

Doç. Dr. Ali Çağatay KILINÇ .....
Karabük Üniversitesi

Jüri Üyesi
(Danışman)

Dr. Hasan KAVGACI .....
Talim ve Terbiye Kurulu
Başkanlığı

Jüri Üyesi

Prof. Dr. Ergün RECEPOĞLU .....
Kastamonu Üniversitesi

12./07./2019

Enstitü Müdürü Prof. Dr. Cevdet YAKUPOĞLU

.....

TAAHHÜTNAME

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildirir ve taahhüt ederim.

Fatih ÖZKAN

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

MÜLTECİ ÇOCUKLARIN EĞİTİMİNDE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ EĞİTİM POLİTİKALARININ İNCELENMESİ

Fatih ÖZKAN

Kastamonu Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Hasan KAVGACI

Son yüzyıllarda özellikle Ortadoğu merkezli savaşların etkisiyle çeşitli uluslardan dünyanın dört bir tarafına göçler yapılmaktadır. Coğrafi olarak önemli ve transit bir bölgede bulunan Türkiye, Müslüman olmasının da etkisiyle; yakın coğrafyasında meydana gelen savaşların sebep olduğu göçlerin hedef ülkesi haline gelmiştir. Özellikle yedi yılı aşan bir süredir devam eden Suriye'deki savaşla 3 milyondan fazla Suriyeli Türkiye'ye iltica etmiş ve ülke mülteci ve sığınmacılara aşına olmasına rağmen bu kadar sayıda Suriyelinin ülkeye girişiyle beklenmedik bir durumla karşı karşıya kalmıştır. Bunun yanı sıra Afganistan, Irak ve Somali gibi ülkelerden de önemli oranda göçler mevcuttur. Mülteciler Türkiye'ye geldiği andan itibaren hem devlet organları hem de sivil toplum kuruluşları ekonomik yardımlar başta olmak üzere birçok alanda çalışmalar yürütmektedir. Kayıtlı mültecilerin büyük bir kısmının okula alınmış olmasının yanında hala kayıt dışı okula devam etmeyen mülteci çocuklar da bulunmaktadır. Bununla birlikte eğitim anlamında ciddi sorunlar göze çarpmakta ve sivil toplum kuruluşlarının bu anlamda devletle işbirliği yeterli görünmemektedir.

Mevcut araştırmada Türkiye'de özellikle mültecilerin eğitimi hususunda aktif çalışan sivil toplum kuruluşlarının mülteci çocuklara yönelik eğitim politikalarının incelenerek, sivil toplum kuruluşlarının mülteci çocukların eğitimine nasıl destekler verdikleri ve bu kapsamda karar alma süreçlerine katılım sağlayıp sağlamadıklarının araştırılması amaçlanmaktadır. Durum çalışması olarak tasarlanan bu araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Veri toplama sürecinde araştırmacı tarafından geliştirilen ve 12 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış bir görüşme formu farklı sivil toplum örgütlerinde yöneticilik görevi yürüten 7 katılımcıya uygulanmış ve veriler üzerinde betimsel analiz ve içerik analizi yapılmıştır. Araştırmada özellikle sivil toplum kuruluşlarının karar alma süreci ile ilişkisine yönelik temalar ve mülteci çocukların eğitimi ile ilgili sorunlara yönelik bulgular önemli görülmektedir. Elde

edilen bulgular ışığında STK'ların mültecilerin eğitimi ile ilgili politikalara ve sivil toplum örgütlerine yönelik bazı önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Sivil toplum kuruluşları, Mülteci

2019,103 sayfa

ABSTRACT**M.Sc. Thesis****THE INVESTIGATION OF NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS'
POLICY ON THE EDUCATION OF REFUGEE CHILDREN**

Fatih ÖZKAN

Kastamonu Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı

Supervisor: Dr. Hasan KAVGACI

In recent centuries, people have been migrating to various parts of the world due to wars and conflicts especially centered in the Middle East. Turkey, which is geographically located in a significant and transit region, has become a target country of the migrations which have been caused by the wars and conflicts occurred nearby geography. More than 3 million Syrian refugees have migrated to Turkey because of the war in Syria that has continued for more than 7 years. Although Turkey is familiar to refugees and asylum-seekers, it has faced an unexpected situation with migration of great number of Syrians to the country. In addition to this condition, there are migrations from countries such as Afghanistan, Iraq and Somalia. Both government bodies and non-governmental organizations have carried out works and studies in many areas particularly on economic supports since the refugees came to the country. Although registered refugees have been schooled, there are still many child refugees who are out of school. Additionally, there exist serious problems about the education of the refugees, and the collaboration between the state and the non-governmental organizations also seems insufficient.

This study aims to investigate the non-governmental organizations' policy on the education of the refugee children in Turkey. In this context, it is intended to uncover how the non-governmental organizations support the education of the refugee children and whether they participate the decision making about refugee education. This qualitative study has been designed as a case study. Research data were gathered from 7 participants working in the administrative positions in non-governmental organizations by a semi structured interview form consisting twelve open ended questions. Descriptive and content analysis were conducted on the data. The analysis of the data showed significant results about the non-governmental organizations decision making process and the problems encountered about the

education of refugee children. Finally, some suggestions have been made about the education policy of refugee children and non-governmental organizations.

Keywords: Education, Non-governmental organizations, Refuge

2019,103 pages

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde ve öncesinde kendisinden çok destek aldığım, desteğini ve rehberliğini benden esirgemeyen, çalışma azim ve ahlakını örnek aldığım tez danışmanım değerli hocam Dr. Hasan KAVGACI'ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca hazırlamış olduğum bu çalışmayı yeryüzünün dört bir yanında mülteci/muhacir olarak yaşamlarını devam ettiren tüm kardeşlerime ithaf ediyorum. Hepsinin özgürlük, adalet ve merhamet içerisinde yaşayacağı günün tez vakitte gelmesini ve vatanlarına kavuşmalarını yüce Allah'tan niyaz ediyorum.

Fatih ÖZKAN

Kastamonu, Mayıs, 2019

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	iii
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar.....	ix
ŞEKİLLER.....	x
KISALTMALAR.....	xii
1.GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	7
1.3. Araştırmanın Önemi.....	8
1.4. Araştırmanın Kapsamı.....	8
1.5. Araştırmanın Varsayımları.....	9
1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	9
2.KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	9
2.1. Göç.....	10
2.2. Göçmen.....	10
2.3. Mülteci ve Sığınmacı.....	11
2.4. Mülteci Akımının Nedenleri.....	11
2.4.1. Devletlerarası Savaş.....	12
2.4.2. Etnik Çatışmalar.....	12
2.4.3. Baskıcı Otoriter ve Devrimci Rejimler.....	13
2.4.4. Sivil Çatışmalar.....	14
2.4.5. Doğal Afetler ve Çevre Sorunları.....	14
2.5. Mültecilerin ve Sığınmacıların Uluslararası Mevzuattaki Yeri.....	15
2.6. Mültecilerin ve Sığınmacıların Türk Mevzuatındaki Yeri.....	18
2.7. Dünyada Mülteciler.....	20
2.8. Türkiye’de Mülteciler.....	21

2.9. Mültecilerin Eğitimi.....	23
2.10. Sivil Toplum	26
2.11. Sivil Toplumun Özellikleri	27
2.12. Sivil Toplum Kuruluşları	28
2.13. Sivil Toplum Kuruluşlarının İşlevleri.....	29
2.14. Türkiye’de Sivil Toplum ve STK’lar	30
2.15. STK’ların Eğitim Alanında Artan Öneminin Gerekçeleri	33
2.16. Eğitim Alanında Faaliyet Yapan Sivil Toplum Kuruluşları	35
2.17. Sivil Toplum Ve Mülteci Eğitimi Anlamında Yapılan Çalışmalar	36
2.18. Karar Alma Süreci.....	39
2.19. Karar Alırken Uyulması Gereken İlkeler	40
2.20. Karar Almayı Etkileyen Faktörler.....	42
2.21. Karara Katılmanın Faydaları	42
3. YÖNTEM.....	44
3.1. Araştırma Modeli.....	44
3.2. Çalışma Grubu	44
3.3. Veri Toplama Araç Ve/Veya Teknikleri	46
3.4. Verilerin Toplanması	47
3.5. Verilerin Analizi	48
3.5.1. Verilerin Kodlanması.....	50
3.5.2. Yorumlama Teknikleri	50
3.5.3. Araştırmada İnanırcılık, Aktarılabirlik, Tutarlılık ve Teyit Edilebilirlik	51
3.5.4. İnanırlılık.....	51
3.5.5. Aktarılabirlik	51
3.5.6. Tutarlılık.....	52
3.5.7. Teyit Edilebilirlik	52
4. BULGULAR VE TARTIŞMA	53
4.1. Mülteci Grubu Ve Eğitim Türüne İlişkin Bulgular.....	53
4.2. Mülteci Çocukların Eğitimi İle İlgili İhtiyaçlar Temasına Yönelik Bulgular	55
4.3. Mülteci Çocukların Eğitiminin Amacı Temasına Yönelik Bulgular	57
4.4. Mülteci Çocukların Eğitimi İle İlgili Çalışmalara İlişkin Bulgular	60

4.5. Mülteci Çocukların Eğitimi İle İlgili Çalışmalardaki Ortaklar Temasına İlişkin Bulgular	64
4.6. Karar Alım Süreci Hakkında Bilgi Sahibi Olma Durumuna Yönelik Bulgular	65
4.7. STK'ların Karar Alım Sürecine Katılımı Temasına Yönelik Bulgular.....	66
4.8. Mültecilerin Eğitimine Yönelik Karar Alım Sürecine Katkınız Temasına Yönelik Bulgular	68
4.9. Mülteci Çocukların Eğitimi İle İlgili Çalışma Yaparken Yaşanan Sorunlar Temasına Yönelik Bulgular	70
4.10. Yapılan Çalışmaların Finansmanına Yönelik Bulgular	76
4.11. Mülteci Çocukların Eğitimine Yönelik Çalışma Yapmaya İten Değerler Temasına Yönelik Bulgular	77
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	82
5.1. Sonuçlar	82
5.2. Öneriler	85
KAYNAKLAR	87
EKLER.....	100

TABLolar

Tablo 1. Türkiye’deki diğer ulusların mülteci sayısı (UNHCR- Kasım/2018).....	20
Tablo 2. Türkiye’deki diğer ulusların mülteci sayısı (UNHCR- Kasım/2018).....	22
Tablo 3. Türkiye’deki diğer ulusların mülteci sayısı (UNHCR- Kasım/2018).....	23
Tablo 4. Çalışma grubuna yönelik katılımcı bilgileri	45
Tablo 5. Temalar	48
Tablo 6. Mülteci çocukların eğitimi ile ilgili ihtiyaçlar temasına yönelik kodlar.....	55
Tablo 7. Mülteci çocukların eğitiminin amacı temasına yönelik kodlar.....	58
Tablo 8. Mülteci çocukların eğitimi ile ilgili çalışmalar temasına yönelik kodlar	61
Tablo 9. Mülteci çocukların eğitimi ile ilgili çalışılan kurumlar	64
Tablo 10. Karar alım süreci hakkında bilgi sahibi olma durumu.....	65
Tablo 11. STK’ların karar alım sürecine katılımı temasına yönelik kodlar.....	66
Tablo 12. Mültecilerin eğitimine yönelik karar alım sürecine katkınız temasına yönelik kodlar	68
Tablo 13. Mülteci çocukların eğitimi ile ilgili çalışma yaparken yaşanan sorunlar temasına yönelik kodlar	70
Tablo 14. Yapılan çalışmaların finansmanına yönelik kodlar	76
Tablo 15. Mülteci çocukların eğitimine yönelik çalışma yapmaya iten değer temasına yönelik kodlar	78

ŞEKİLLER

Şekil 1. Geçici koruma kapsamındaki Suriyeli mülteci sayısı..... 22

KISALTMALAR

UNICEF	Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
BM	Birleşmiş Milletler
MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
BMMYK	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
YOBİS	Yabancı Öğrenci Bilgi İşletim Sistemi
AFAD	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
STK	Sivil Toplum Kuruluşları
OECD	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
İHH	İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı
İKGV	İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı
AB	Avrupa Birliği
UNHCR	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
AIHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
GİGM	Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
İHEB	İnsan Hakları Evrensel Beyanname
UMHD	Uluslararası Mülteci Hakları Derneği
SETA	Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı
İGAM	İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi
MFA	Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı
ECRI	Irkçılığa ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu
ABÖ	Afrika Birliği Örgütü
İHH	İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı

1. GİRİŞ

Bu bölümde tez konusu olarak ele alınan problemin ne olduğu alan yazın bağlamında ortaya konulacak, araştırmanın amacı, önemi ve ilgili kavramların tanımlarına yer verilecektir.

1.1. Problem Durumu

Günümüzün en büyük problemlerinden biri haline gelen göç, insan var olduğundan beri sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Göçle alakalı olarak Bülbül ve Köse (2010) ve Yılmaz (2014) insanların eski çağlardan beri savaşlar, felaketler, kıtlıklar ve çeşitli tehditlerden dolayı yaşadıkları yerlerden daha güvenli olduklarını düşündükleri yerlere göç etmek durumunda kaldıklarını ifade etmiştir. Göç Terimleri Sözlüğü (2009, 23) göçü, “devletlerarası bir sınırı geçerek ya da bir devlet içinde yer değiştirme süresi; yapısı ve sebebi ne olursa olsun insanların yerlerini değiştirdikleri nüfus hareketleri” olarak tanımlamaktadır. Türk Dil Kurumu’ndaki tanımına göre ise göç; ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret şeklinde tanımlanmıştır (TDK, 2018).

Göç hareketleri kimi zaman gönüllü olarak kimi zaman da zorunlu olarak meydana gelmektedir. Gönüllü göç bireylerin kendi gönüllü kararları esastır ve amaçları daha iyi yaşam şartlarına ulaşabileceklerini düşünmeleridir. Özkarslı (2014), Sezgin ve Yolcu’ya (2016) göre zorunlu göç ise, çevresel ve doğal afetlerden kaynaklanabileceği gibi savaş, şiddet gibi nedenlerle de meydana gelebilmektedir. Elbette ki savaştan ve şiddetten meydana gelen zorunlu göç en trajik ve travmatik olanıdır. Keser (2011) de zorunlu göçle birlikte insanların ya da toplumların doğrudan taraf olmamalarına rağmen çatışma ve savaşların bir nesnesi haline gelebildiğini ifade etmektedir.

Kirişçi (2014) Türkiye'nin günümüzde göç verme, göç alma ve göç yolunda tercih edilen stratejik bir ülke olduğunu bundan dolayı da mülteci ve sığınmacılara aşına olmasına rağmen aniden büyük kitlelerdeki Suriyelilerin ülkeye girişiyle karşı karşıya kaldığını ifade etmektedir. Bu bağlamda göçle birlikte ülkemize gelen başta Suriyeli mülteci çocuklar olmak üzere birçok toplumdaki mülteci çocukların barınma, sağlık, çalışma ve benzeri gibi haklarının yanında eğitim hakkının da sağlanması önem arz etmektedir. Çünkü eğitim, çocukların yaşamını şekillendirme ve onları geleceğe hazırlama noktasında önemli bir görev üstlenmektedir. Eğitimin bu denli önemli görüldüğü dönemde eğitime ilişkin tanımlara bakıldığında, üç temel düşünceden bahsedilebilir. Russell (1976) bunlardan ilkinin; eğitimin amacının eğitimi engelleyici etkileri ortadan kaldırarak daha faydalı yetişme olanakları sağlamak, diğerinin; bireyin yeteneklerini geliştirmek ve son olarak da; eğitimin amacının yararlı bireyler yetiştirmek olduğunu ifade etmektedir. Bu anlamda eğitimin etkilerinin çok yönlü olduğu da görülmektedir. Şüphesiz önemli bir hak olan eğitim hakkı ve süreci, öğretimi de kapsamaktadır. Öğretimin sistemli ve planlı yapıldığı yer olarak okul bireyin yaşamında önemli bir yere sahiptir. Okullar, çocukların sosyalleştiği, fiziksel, bilişsel ve sosyal süreçlerinin geliştiği, sosyal kuralların öğrenildiği, özellikle mülteci çocukların topluma dâhil olma fırsatı edindiği en önemli kurumlardır (Boyden, 2009; Frater-Mathieson, 2004; Holloway ve Valentine, 2000; Sabah, 2007). Roxas (2011) ülkedeki tüm çocukların eğitim imkânlarından yararlanabilmesi için fiziksel, bilişsel, sosyal gelişimlerine uygun ortamlar düzenlenmesi gerektiğini, bunun yanında mülteci çocukların da eğitim sistemi içine yerleştirilip, ihtiyaçları karşılanarak, geleceğe hazırlanmaları gerektiğini vurgulamaktadır. Çünkü okullar; düzensizlik, belirsizlik ve karmaşıklığa karşı güvenli, durağan, alışılmış yaşama dönüşü simgeler, çocuktaki mevcut travmatik etkileri azaltır, topluma uyumu kolaylaştırır, çocuğa “bir yabancidan”, “diğerlerine benzer bir öğrenciye” dönüşme fırsatı verir, geleceğe umutla bakabilmelerini sağlar (Ellis ve Keating, 2007; Mosselson, 2006; Oikonomidou, 2010; Sabah, 2007). Duncan (2000) okulların toplumsal uyumu sağlama noktasında mülteci öğrencilere destek olduğunu ve onlara aidiyet duygusunu kazandırarak, önyargıları azalttığını, çocukların bundan sonraki yaşamlarında ve gelecekte elde edecekleri başarılarında önemli bir yere sahip olduğunu vurgulayarak okulun önemine değinmiştir. Dünyamızda sayısı bir hayli fazla olan mültecilerin eğitim hakkı da gelişen

toplumlarda önemli bir araştırma alanı olarak görülmektedir. Bundan dolayı uluslararası alanda da mültecilerin eğitim hakkı çeşitli düzenlemelerle güvence altına alınmıştır.

Eğitim Hakkı, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (OHCHR, 2012) verilerine göre; Birleşmiş Milletler (BM) İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 26. maddesinde, BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 28. ve 29. maddesinde, BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'nin 13. ve 14. maddesinde ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ndeki Ek 1 No'lu Protokol'ün 2. maddesinde garanti altına alınmıştır. Buna göre her çocuk; temel yaşam becerilerini öğrenebilecek, öz saygıyı ve özgüveni geliştirerek kendisini güçlendirecek eğitimi alma hakkına sahiptir (UNICEF/ UNESCO, 2007). Bu maddelere ek olarak; Irkçılığa ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu'na (ECRI, 2011) göre sığınmacı, göçmen ve vatandaşlık kanunlarından bağımsız olarak bütün çocuklara eğitim hakkına erişiminin buldukları ülke sınırları içerisinde sağlanması gerektiğini ifade etmektedir.

Türkiye'de bu kapsamda genelgeler ve kanunlar düzenlemiştir. Türkiye'de bulunan göçmen ve sığınmacılar ile ilgili haklar 2014/6883 sayılı Geçici Koruma Yönetmeliği ve Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda belirtilmektedir. Türkiye'de bulunan Suriyeli mültecilerin birçoğu geçici koruma statüsünde bulunduğu için eğitim hakkını temel alan yasal kaynak olarak 2014/6883 sayılı Geçici Koruma Yönetmeliği esas alınmaktadır. Geçici koruma statüsü altında olan göçmen/sığınmacıların eğitim hakkı 2014/6883 sayılı Geçici Koruma Yönetmeliği'nin 28. Maddesinde '*Eğitim Hizmetleri*' başlığı altında ele alınmıştır. Yönetmeliğin ilgili maddesi, eğitim hakkından yararlanacak olan kişilerin tanımını ve bu süreçten sorumlu kurumları kapsamaktadır.

Bu yönetmeliğe ek olarak Eylül 2014'te Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) yayınladığı 2014/21 no.lu genelge ile birlikte geçici korumadan yararlanan kişilerin eğitimiyle ilgili ek düzenlemeler yapmıştır. Bu düzenlemelerle yasa ve yönetmelikte eğitimle ilişkili olan kararların hayata geçirilmesinden sorumlu olan komisyonlarının kurulması, "geçici eğitim merkezleri" için yönetim sistemi oluşturulması ve devlet okullarına kayıt yaptırmak için yabancı tanıtma belgesinin yeterli görülmesi

kararlaştırılmıştır (MEB, Yabancılara Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri - Genelge 2014/21).

şuan Türkiye'de, Suriyeli ilkokul ve ortaokul çağına erişmiş çocukların örgün eğitimden faydalanmaları noktasında birbirine paralel işleyen iki sistem bulunmaktadır. Bu sistemler mülteci çocuklara devlet okullarında ve geçici eğitim merkezlerinde eğitim hizmeti verilerek gerçekleştirilmektedir. Bu süreç MEB, UNICEF, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) ve diğer bağışçılar arasındaki ortaklık sayesinde gerçekleştirilmeye başlanmıştır. MEB koordinasyon ve denetlemeden sorumlu olurken, UNICEF ve BMMYK teknik ve finansal destek sağlamaktadır. İlave olarak, UNICEF Suriyeli öğrencilerin YOBİS veri tabanına kayıtları için teknik destek sağlamış ve geçici eğitim merkezlerinin inşası içinde kaynak çalışacak olan Suriyeli öğretmenlere maddi kaynak ve çeşitli eğitimler sağlamıştır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) de illerdeki geçici eğitim merkezlerine eğitim malzemeleri sağladı. Böylelikle mülteci çocukların eğitimi ile alakalı engeller ortadan kalkmış olmaya başlasa da halen aşılması gereken birçok engel bulunmaktadır.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün (2019a) 07.2.2019 tarihli verilerine göre 'geçici koruma' kapsamındaki Suriyeli sayısı 3 milyon 664 bin 342 ve 5-18 yaş arasındaki okul ağındaki Suriyeli mülteci ocuk sayısı ise 1.170.100 olarak açıklanmıştır. UNHCR'e (2018) göre ise diğer etnik gruptaki mülteciler de hesaba katıldığında Türkiye 3,9 milyon mülteciye ev sahipliği yapmaktadır. Görüldüğü gibi Türkiye dünyada en fazla mülteciye sahip çıkan ölkelerden biri konumunda bulunmaktadır. Bu yüzden Türkiye bu bağlamda adımlar atmış ve çeşitli yollarla mülteci çocukları eğitim öğretim faaliyetleri içerisine katmak için çalışmaktadır. Bununla alakalı olarak Birbiçer (2017) MEB'in 2017 yılında bir proje kapsamında Suriyeli ocuklara Türkçe öğretmek amacıyla geçici öğretmen statüsüyle 1500 öğretmeni Suriyelilerin yoğun olduğu okullara görevlendirdiğini ancak "ift dilli" eğitim görmeleri gereken çocukların bu yönde eğitim görmemiş öğretmenler tarafından eğitilmelerinin beklenen verimi sağlayamadığını ifade etmiştir. Bu süreçte mülteci çocuklarla da velileriyle de sağlıklı iletişim kurulamazken, Suriyeli öğrencilerin Türkiyeli öğrencilerle kaynaşması çeşitli sorunların varlığı sebebi ile maalesef yeterli oranda gerçekleştirilememiştir. Mülteci çocukları eğitim hayatına katma çalışmaları

sürerken UNICEF (2015), 2014-2015 eğitim öğretim yılında AFAD tarafından oluşturulan 25 kampta ikame eden okul çağındaki çocukların yaklaşık %90'ının eğitimlerine devam ettiğini ancak bu oranın, okul çağındaki bulunan Suriyeli çocuk nüfusunun sadece % 13'ünü oluşturduğunu söylemektedir. Öte yandan 2014-2015 eğitim döneminde kampların dışında ikame eden Suriyeli çocukların eğitim hizmetlerinden yararlanmak için geçici eğitim merkezlerine ve devlet okullarına kayıt olma oranının yaklaşık % 26 olduğunu belirtmektedir.

Eğitimin ve okulun toplum için önemine bakıldığında Türkiye'de sayısı yüzbinlerle ifade edilen okul çağındaki mülteci çocukların durumu da bizler için önem arz etmektedir. Her ne kadar bir kısmının okula erişimi sağlanmış olsa da mülteci çocukların eğitimi ile alakalı daha fazla çalışma yapmak gerekmektedir. Mülteci çocukların eğitimi ile alakalı devletin ve ona bağlı kurumların özelde ise öğretmenlerin ve sivil toplum kuruluşlarının yeterli verim alamamasının sebepleri bulunmaktadır. Bu sebeplerle alakalı olarak "Suriyeli Mültecilerin Eğitim Hakkına Erişimi Saha Araştırması Tarama Raporunda" Kurter (2017) Türkiye'ye gelmiş ve yaşamakta olan mülteciler arasında birçok farklı dil ve etnik kökenden kişiler olduğundan dolayı mülteci çocukların eğitim konusundaki en büyük engellerden birinin dil sorunu olarak öne çıktığını ifade etmektedir. Ayrıca sahada Kavgacı, Dolapçı, Arpacı ve Özkan (2018) tarafından yapılan "Türkiye'deki mülteci öğrencilerin eğitiminde karşılaşılan sorunlar: Okul yöneticileri ve öğretmenlerin gözünden bir değerlendirme" adlı çalışmada da dilin akademik başarı ve toplumsal uyum kadar aile ile ilişkilerde de öğretmen ve yöneticiler tarafından önemli bir sorun olduğu ve dil bilmeyen velilerin çocuklarının eğitimini takip etmekte zorlandığı ortaya çıktığı ifade edilmiştir.

Kurter'in (2017) ortaya koyduğu rapora göre sorunlardan bir diğeri de; maddi kaygılar sebebiyle birçok ailenin okul çağındaki çocuklarını gelir getirici işlerde çalıştırmak zorunda kalmasıdır. Bu durumun da mülteci çocukları eğitim hayatından koparmakta ve onların eğitim hakkını engellediği anlaşılmaktadır. Konuyla ilgili bir başka sorunun ise eğitimin önemli bileşenlerinden biri olan öğretmenlerin Türkiye eğitim sisteminde savaş mağduru, travmatik olaylara maruz kalmış ve psikolojik olarak bu anlamda çöküntü yaşamış olan çocuklarla ilgili bir eğitimi bulunmamasından kaynaklandığı ifade edilmiştir. Kurter öğretmenlerin ülkelerindeki

savaştan kaçarak Türkiye'ye sığınmış bu çocuklara bu anlamda nasıl muamele edeceklerine dair bilgi ve tecrübe sahibi olmadıklarını ve uzun vadeli olarak mültecilere yönelik eğitim politikaları oluşturulurken bu faktörün pek ele alınmadığını ifade etmektedir. Bir diğer önemli sorun olarak ise; mültecilerin eğitim hakkına erişim ve bu hakkı kullanma konusunda yaşadıkları bilgiye erişim sorunu olduğunun altını çizmektedir. Bu noktada Göç İdaresi gibi kurumlar tarafından çeşitli broşür ve benzeri materyallerin daha fazla hazırlanması ve bilgilendirmelerin daha sağlıklı ve etkin bir şekilde yapılmasının önemi ortaya çıkmaktadır. Kurter (2017) mülteci çocukların eğitim sürecinde içinde buldukları toplumsal ve yerel sosyal çevrenin bu öğrenci ve ailelerine karşı tutumlarının önemli bir faktör olarak yer almakta olduğunu ve ailelerin mültecilere bakış açısı ve tepkilerini çocuklarına direkt olarak yansıtmakla birlikte bu durumun mülteci çocukların okul yaşantısına doğrudan etki edeceğini ifade etmektedir.

Bu sorunlardan hareketle toplumun oluşumunda ve gelişmesinde önemli bir yere sahip olan sivil toplum kuruluşlarının da mülteci çocukların eğitimi sürecine katılmaları ile alakalı olarak Gönel (1998) STK'ların en çok ilgilendiği konuların başında eğitimin gelmekte olduğunu ifade etmektedir. Chen (1997) ve Spring (2004) de; eğitim alanında faaliyet gösteren STK'ların daha çok dayanışma ve yardımlaşma amacıyla kurulan gönüllü kuruluşlar olduklarını ama son yıllarda mültecilerin eğitim imkanlarına ulaşması, yetişkin ve aile eğitimi, meslek eğitimi ve kız çocuklarının eğitimi gibi birçok alanda yaptıkları çalışmalarla karar süreçlerinde önemli bir aktör olduklarını belirtmiştir. Buna ek olarak Sutton ve Arnova (2004) STK'ların artan gelişimlerine paralel olarak devletlerin de STK'larla daha fazla işbirliği yapmaya yöneldiklerine değinmiştir. Alpaydın (2005), Eraslan (2008), Şentuna (2009), Topsakal (2005) ve Yaltı (2003) eğitim alanında STK'ların çalışmalarını araştıran çalışmalarda artış olduğunu ifade etmişlerdir.

Yapılan araştırmalar incelendiğinde Türkiye'de STK'ların eğitim alanındaki etkinliklerinin ve verimliliklerini artmasının gerekçeleri, kamu ile işbirliği ve bu işbirliklerinin sonuçları konusunda yeterli çalışma bulunmadığı görülmektedir. Özellikle de mülteci çocukların eğitimi hususunda sivil toplum kuruluşlarının mülteci çocuklara yönelik eğitim politikalarını ele alan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Alan yazınında yapılan çalışmalar incelendiğinde mültecilerin

eğitimi ile alakalı daha çok devletin yaptıkları ve yapması gereken konular ele alınmış ve kullanılan ölçeklerle mülteci öğrencilere yönelik tutumlar da ölçülmeye çalışılmıştır. Bununla birlikte sivil toplum kuruluşlarının devletin yükünü hafifletmek ve ihtiyaçlarını karşılama hususunda gösterdikleri desteği eğitim alanında da göstermesi elzemdir. Mülteciler ile alakalı süreçlere hâkim olan ve her çeşit çalışmanın içinde bulunan ayrıca sahada daha aktif çalışma yürütme fırsatları da olduğu için devletin mültecilerin eğitimi için sivil toplum kuruluşları ile işbirliği içinde olması önem arz etmektedir. Sivil toplum kuruluşlarının mülteci çocukların eğitim sürecine aktif katılımının sağlanması gerekmektedir.

Tüm bunlardan hareketle araştırmada Türkiye’deki sivil toplum kuruluşlarının mülteci çocuklara yönelik eğitim politikaları ve sivil toplum kuruluşlarının mülteci çocukların eğitimine yönelik nasıl destekler verdikleri ile karar alma süreçlerine katılımlarının incelenmesi amaçlanmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı; yaşanan yoğun mülteci göçleri sonucunda Türkiye’ye sığınan farklı uluslardan mülteci çocukların eğitimi ile ilgili Türkiye’deki mülteci çocuklara yönelik eğitim politikalarının incelenerek sivil toplum kuruluşlarının mülteci çocukların eğitimine nasıl destekler verdikleri ve bu kapsamda karar alma süreçlerine katılımlarının araştırılması amaçlanmaktadır. Başka bir ifadeyle; mülteci çocukların da içerisinde bulunduğu bir eğitim sisteminin oluşturulmasında, sivil toplum kuruluşlarının karar alım sürecindeki işlevi ve rolünün açıklanması ve bu konuda sivil toplum örgütlerinin görüşlerinin değerlendirilmesi esas amaçtır. Bu genel amaç altında şu alt problemlere cevap aranacaktır:

1. Sivil toplum kuruluşları mülteci çocukların eğitimine yönelik ne tür çalışmalar yapmaktadır ve çalışma yaparken karşılaştıkları sorunlar var mıdır? Varsa nelerdir?
2. Sivil toplum kuruluşlarının mülteci çocukların eğitimi ile ilgili uzun ya da kısa vadede bir eğitim planları /programları var mıdır?

3. Sivil toplum kuruluşlarının ve devletin mülteci çocukların eğitimi ile ilgili yaptıkları çalışmalar yeterli midir?
4. Karar alma sürecine sivil toplum kuruluşları dâhil olmakta mıdır?
5. Mülteci çocukların eğitimi ile ilgili sivil toplum kuruluşlarının önerileri nelerdir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Türkiye bulunduğu coğrafya ve jeopolitik konumu itibari ile önemli bir alanda bulunmaktadır. Özellikle de etrafını çevreleyen komşu ülkelerde yaşanan savaşlar ve yıkımlar dolayısı ile milyonlarca insanın iltica ettiği bir ülke konumundadır. Sınırı olmadığı halde bile Türkiye çeşitli ülkelere de hatırı sayılır miktarda iltica almaktadır. Ayrıca bir yarımada ülkesi olması ve Avrupa'ya ulaşma noktasında birçok bağlantı yolunun da bulunması Türkiye'ye mülteci akınını hızlandırmaktadır. Bu göçler her ne kadar insani olarak değerlendirilip çalışmalar yapılsa da ülkenin yapısında değişiklikler, yenilikler ve sorunlar olmasına sebep olmaktadır. Onların barınma güvenlik gibi ihtiyaçları yanında en temel hakları olan eğitim hakkından mahrum kalmamaları da önemli bir konu olarak görülmektedir. Hem devlet hem de sivil toplum kuruluşları ulusal ve uluslararası boyutta çalışmalar yaparak mülteci çocukların eğitim hayatına sağlıklı bir şekilde kazandırılması için çalışmalar yapmaktadır.

Bu çalışma mülteci çocukların eğitimini sadece Suriyeli çocuklar özelinde ele almayıp birçok ulustan mülteci çocukların eğitimini de içeren sivil toplum kuruluşlarının karar alma sürecinde nerede olduğunu ortaya koyan ve sivil toplum kuruluşlarının mülteci çocukların eğitime yönelik politikaları olup olmadığını araştırması bakımından önemlidir. Bu bağlamda özellikle STK'ların mültecilerin eğitime yönelik politikalarının ne yönde olduğu ortaya konulup bazı yapıcı önerilerde bulunulması öngörülmektedir.

1.4. Araştırmanın Kapsamı

Bu araştırmanın kapsamını, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına uygun biçimde kurulmuş olan Anayasa ve hukuka uygun olarak mültecilerin eğitime yönelik

etkinliklerde bulunan STK'lar oluşturmaktadır. Araştırmada, STK yöneticilerinin eğitimin siyasal işlevlerine ilişkin görüş ve beklentilerinin örgütlerinin resmi görüş ve beklentilerini temsil edebileceği kabul edilmektedir.

1.5. Araştırmanın Varsayımları

Araştırmaya katılan görüşmecilerin görüşme sorularına içtenlikle cevap verdikleri ve bu sorulara ilişkin ifadelerinin gerçeği yansıttığı varsayılmıştır.

1.6. Araştırmanın Sınırları

1. Bu araştırma mülteci çocukların eğitimi konusunda aktif çalışma yapan sivil toplum kuruluşları yöneticileri içinden görüşme talebine olumlu cevap veren 7 STK yöneticisi ile sınırlıdır.
2. Araştırmada elde edilen bulgular görüşme formlarından elde edilen verilerle ve sivil toplum kuruluşlarının yayınladıkları rapor, araştırma, bildiri ve benzeri çalışmalarla sınırlandırılmıştır.
3. Görüşmelerde olabildiğince yüz yüze görüşmeler tercih edilmesine rağmen ekonomiklik ve yöneticilerin zaman sınırlılığı nedeniyle bazı görüşmeler telefon ile gerçekleştirilmiştir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu başlık altında mülteci çocukların eğitim süreci ile alakalı tanımlar, mülteci krizine sebep olan durumlar, mülteci çocukların eğitiminin ulusal ve uluslararası alandaki durumu, Türkiye ve dünyadaki mültecilerin durumu ele alınmıştır. Ayrıca mülteci çocukların eğitimi ile alakalı görülen sivil toplum kuruluşlarının özelliklerine, işlevlerine ve tarihi geçmişine dayanılarak mülteci çocukların eğitimi ile bağ kurulup karar alım süreci bağlamında ifade edilmeye çalışılmıştır.

2.1. Göç

Göç, kişilerin ekonomik, dini, siyasi ve sosyal sebeplerden dolayı yerleşmek amacıyla bir yerden başka bir yere gitmelerine verilen addır. Çakır'a (2011) göre ise göç; az ya da çok sayıda bireylerin, grupların ya da kitlelerin mukim buldukları bir yerden başka bir yere giderek orada belirli bir süre yaşamaktır. Bu hareket, ülke içinde vuku bulursa 'iç göç', uzak ve ya yakın ülkeler arasında meydana gelirse 'dış göç' veya 'uluslararası göç' olarak adlandırılır. Birleşmiş Milletler (BM) Nüfus Bürosu'na (2015) göre ise göç, kişinin köken olan yerleşim yerinden çeşitli sebeplerin etkisiyle göç etmek durumunda kalıp gittiği yere kalıcı yerleşmesi ve böylelikle de ikamet yerinin değişmesi olarak ifade edilmiştir. Yani, kısa süreliğine başka bir yere yapılan nüfus hareketleri göç sayılmamaktadır. Göçte esas vatani terk edip farklı bir vatana yerleşip orda kalmaktır. Ayrıca bir kişinin göçmen sayılması için Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) genelinde gerekli zaman bir sene olarak kabul edilmiştir.

2.2. Göçmen

Göçmen; göç eden kişi için kullandığımız ifadedir. Genelde kendi ülkesini terk edip başka bir ülkeye gidenler için kullanılır. İçduygu'ya (2014) göre göçmenler bu yolculuğa kendi istek ve arzuları ile çıkarlar ve süreçte de vatandaşı olduğu ülkenin korumasından yararlanmaya devam ederler. Göçmenleri kabul eden ülkeler, göçmenlerin yaptıkları başvuruları isterlerse kabul etme isterlerse reddetme hakkına sahiptirler. Bu anlamda bu durumdaki ülkelerin temel bir insan haklarından kaynaklanan sorumlulukları bulunmamaktadır.

Türkiye hukuk sisteminde ise 5543 sayılı İskân Kanunu'na göre (2006:2) göçmen: "Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye'ye gelip bu Kanun gereğince kabul olunanlardır" şeklinde tanımlanmıştır. Mevzuata göre göçmen olabilmek için Türk soyundan gelip, Türk kültürüne bağlı olmak gerekmektedir. Bu şartları sağlamayanlar ise "münferit yabancılar" olarak tanımlanmıştır.

2.3. Mülteci ve Sığınmacı

Sığınmacı; 1951 tarihinde imzalanmış ve 05/09/1961 tarih ve 10898 sayı ile Resmi Gazete'de yayımlanan Cenevre Sözleşmesindeki şartları sağlamasına rağmen mülteci statüsü almak için bekleyen bireyler “sığınmacı” olarak tanımlanmaktadır. Bu kişiler mülteci statüsünü kazanmak için başvuru yapmamış olabilecekleri gibi başvurusu sonuçlanmamış da olabilmektedirler. Sığınmacılar, yasal statüleri açıklanana kadar bir mültecinin sahip olduğu tüm haklara haizdir. Yani zorla geri gönderilemezler, evrensel insan hakları standartlarından mahrum bırakılamazlar (BMMYK, 2015b, 2015c ve GİGM, 2013b:25). Kısacası; ülkesinden kaçarak başka bir ülkenin himayesini girmeyi talep eden bir kişi, durumu netlik kazanıncaya kadar sığınmacı olarak adlandırılır. Bu iddiaların doğrulanması sonucunda ise bu birey mülteci statüsüne geçmektedir

Mültecilik tanımı ile ilgili 1951 tarihinde imzalanmış ve 05/09/1961 tarih ve 10898 sayı ile Resmi Gazete'de yayımlanan Cenevre Sözleşmesi ve 1 Temmuz 1968 tarih ve 6/10266 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla onaylanan 1967 Ek Protokolü uluslararası hukuka temel teşkil etmiştir. 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin 1. maddesinin 2. fıkrasında **mülteci** tanımına yer verilmiştir. Maddeye göre mülteci,

“01 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucu ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen şahıs”

olarak tanımlanmaktadır.

2.4. Mülteci Akımının Nedenleri

Her yıl dünyanın farklı yerlerinde yüz binlerce insan savaşlar, doğal afetler, iç çatışmalar, isyanlar, ihtilaller, insan hakkı ihlalleri, baskıcı rejimler, yoksulluk ile çeşitli siyasi, ekonomik ve sosyal olaylar sebebiyle ülkelerini terk edip mülteci

durumuna düşmektedir. Ülkelerini terk etmek zorunda kalanlar insanlar özellikle komşu ülkelere sığınmayı ve gelişmiş ülkelere göç etmeyi tercih etmektedirler.

Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği'nin (BMMYK) 2017 yılı sonu itibariyle dünyada 68,5 milyon zorla yerinden edilmiş insan, 25,4 milyon mülteci, 40 milyon kendi ülkesi içinde yerinden edilmiş kişi ve 3,1 milyon sığınmacı olduğunu belirtmiştir (BMMYK, 2017a). Göçün artık zorla yerinden etme durumu haline geldiği bu dönemde Deniz'e (2008) göre mülteciler içerisinde durumu en ciddi olanlar geride kaybedecek hiçbir şeyi olmayan ve genellikle ülkelerini tekrar dönmek düşüncesiyle ülkeyi terk eden insanlardan oluşan mülteciler olduğunu ifade etmektedir. Başta barınma ve beslenme gibi temel ihtiyaçların yanı sıra çok sayıda sorunla karşı karşıya kalan bu insanların, göç etme nedenleri Weiner'ın (1996) çalışması temel alınarak 5 başlık altında ele alınmaktadır.

2.4.1. Devletlerarası Savaş

Mülteci akımına en çok yol açan sebep, devletlerarasında meydana gelen savaşlardır. Sander'e (2008) göre yirminci yüzyıl, dünya ülkeleri arasındaki savaş sayısı bakımından oldukça fazladır ve bu durumdan yüz binlerce insan etkilenmiştir. Özellikle yirminci yüzyılın ikinci yarısında otuz yıl içinde dört ayrı Arap-İsrail savaşı ortaya çıkmış ve savaşların neticesinde ise çok sayıda insan ülkelerinden göç etmek zorunda kalmıştır. Bunlara ek olarak; Hein (1993) ve Weiner (1996) listeyi daha da genişleterek, soğuk savaş döneminde Rusya ve ABD çatışmasından dolayı patlak veren savaşlar, Berlin Duvarı'nın yıkılması ve Sovyetler Birliği'nin dağılması, bunun yanı sıra, Rusya ve Afganistan savaşı, Azerbaycan ve Ermenistan çatışması ve Körfez Savaşı'ndan dolayı da milyonlarca insanın ülkesinden ayrılmak zorunda kaldığını belirtmiştir.

2.4.2. Etnik Çatışmalar

Mülteci akımına neden olan sebeplerden biri de etnik çatışmalardır. Weiner (1996) etnik çatışmaların iki şekilde olduğunu ve birincinin; toprak istemine dayalı özerk bir bölge talebi olan merkez ile etnik gruplar arasında ikincinin ise devlet zulmü ve etnik

gruplar arasındaki problemler nedeniyle bir etnik grubun, başka etnik gruplarla yaşadığı çatışmalar olarak ifade etmiştir.

Weiner (1996) çalışmasında Zolberg ve diğerlerinden etnik çatışmaya yol açan en önemli nedenlerin din ve dil olduğunu aktararak kendisi de bunlara ek olarak ırksal grupların ve kabilelerin de etnik çatışmaya yol açabileceğini belirtmektedir. Ancak dinsel grupların ortaya çıkardığı söz gelimi etnik çatışmaların ideolojik sebeplerden kaynaklandığı takdirde etnik bir çatışma olarak kabul edilemeyeceğini ifade etmektedir. Hein (1993) 1990'larda Irak'ta yaşanan gelişmeler neticesinde 1,4 milyon Kürt'ün komşu ülkeleri olan Türkiye ve İran'a göç etmesini de etnik çatışmaların yol açtığı mülteci akımına örnek olarak göstermektedir.

Etnik çatışmalara bir başka örnek olarak 2017'de Myanmar (Arakan) da Rohingya Müslümanlarına yapılan saldırıları verilebilir. Ontario Uluslararası Kalkınma Ajansı tarafından yayımlanan raporda Myanmar'da süren etnik çatışmalar sonucu bugüne kadar 24 binden fazla Arakanlı Müslüman öldürüldüğü, 40 bininin silahla yaralandığı, 114 bininin darp edildiği ve 31 bininin de ateşe atıldığı aktarılmıştır. Ayrıca bölgede 115 bin Arakanlı Müslümanın evinin ateşe verildiği ve 13 bininin de evinin saldırılarda hasar gördüğü kaydedildi. 25 Ağustos 2017'den sonra yaşanan çatışmalarda ise Bangladeş'e sığınan Arakanlı Müslümanların sayısının 700 bini aştığı bildirilmektedir (Sabah Gazetesi, 2018). Arakan'da meydana gelen bu durumda gelecekte hem mülteci olarak kabul eden ülkeler hem de Arakanlılar için toplumsal, ekonomik ve kültürel anlamda büyük sıkıntılara sebep olacağını düşünülmektedir.

2.4.3. Baskıcı Otoriter ve Devrimci Rejimler

Dünya tarihinde baskılara neden olan otoriter ve devrimci rejimler, çok sayıda insanın yaşadıkları toprakları bırakarak başka ülkelere göç etmesine yol açmıştır. Özellikle faşizm etkili olduğu II. Dünya Savaşı öncesinde ve 70'li yıllarda bu tür göçler olmuştur. Bunun yanı sıra, Çin ve Küba'da komünizmin yaygın olması, İran'da İslami devrimin gerçekleşmesi ve İspanya'da Franco rejimi yüzbinlerce insanın yurtlarını geride bırakmasına sebep olmuştur. Çin'deki komünist devrim sürecinde 1966-1969 yılları arasında 2.245.000 kişi, Küba'da Castro'nun hâkimiyetinin başlamasıyla 580.000 kişi, Balkanlardaki Sovyet işgali ve komünist

rejimin egemenliği sonucu ise 270.000 kişi göç etmek zorunda kalmıştır (Weiner, 1996: 28).

2.4.4. Sivil atışmalar

Weiner (1996) mltesi akımına yol açan bir diğer neden olarak da devlet ile halk arasındaki silahlı örgütler tarafından yürütülen bir mücadele olan sivil çatışmalardan bahsetmektedir. Sivil çatışmaların sebebini de dinsel, dilsel veya ırksal problemlerden dolayı olmadığını ve daha çok sınıfsal veya ideolojik sebeplere dayandığını ifade etmektedir. Soğuk savaş döneminde Latin Amerika ve Asya'da ortaya çıkan savaşlar, 1980 ncesi Türkiye'de yaşanan gelişmeleri de sivil çatışmalara örnek olarak vermektedir. Türkiye'de sivil çatışmaların diğerlerinden farkı kontrol altına alındığından dolayı herhangi bir mltesi akımına sebep olmamasıdır. Latin Amerika ve Asya'da olan çatışmaların aynı zamanda yoğun gler meydana getirdiği ifade edilmektedir.

2.4.5. Doğal Afetler ve evre Sorunları

Bazı yazarlara g Bazı araştırmalara göre mltesi akımının bir nedeni olarak ele alınmasa da bir takım kaynaklar göç etmek için bir neden olduğu dşuncesiyle doğal afetler ve evre sorunlarını mltesi akımının bir nedeni olarak ele almıştır. Doğal afetler ve evre sorunları diğer nedenler ile kıyaslandığında çok sayıda kişinin yurtlarını terk etmesine neden olmamaktadır. Weiner (1996) alışmasında 80'li yılların ortasında Afrika'da 2 milyonu aşan kişinin yaşanan kuraklık sebebiyle topraklarını terk ettiğini, Castles ve Miller (2008) ise Çernobil felaketinde 700 bin kişi açlık nedeniyle mltesi durumuna düştüğünü aktarmışlardır. Her ne kadar diğer nedenlere göre etki alanı ve sonucu dar da olsa doğal afetler ve evre sorunları da mltesi akımına neden olan sebeplerden biri olarak değerlendirilmektedir. Doğal afetler ve evre sorunları diğer nedenler ile kıyaslandığında çok sayıda kişinin yurtlarını terk etmesine neden olmamaktadır. Weiner çalışmasında 80'li yılların ortasında Afrika'da 2 milyonu aşan kişinin yaşanan kuraklık sebebiyle topraklarını terk ettiğini, Castles ve Miller (2008) ise Çernobil felaketinde 700 bin kişi açlık nedeniyle mltesi durumuna düştüğünü aktarmışlardır. Her ne kadar diğer nedenlere

göre etki alanı ve sonucu dar da olsa doğal afetler ve çevre sorunları da mülteci akımına neden olan sebeplerden biri olarak değerlendirilmektedir.

Günümüzde hem ulusal hem uluslararası alanda toplumsal, ekonomik ve kültürel boyutlarıyla çok önemli bir alan sorun haline gelen mülteci akımlarının nedenleri göz önüne alındığında; dünya üzerinde çeşitli nedenlerin farklı boyutlarda mülteci akımına sebep olabileceği görülmektedir. Yukarıda bahsedilen tüm nedenler kendi başlarına ortaya çok tehlikeli sonuçlar çıkarmaktadır. Hiç şüphesiz bu sonuçlardan en çok etkilenenler ise her zaman insanlar olmaktadır. Ülkelerini terk etmek zorunda kalan insanlar çoğu zaman komşu ülkelere göç ederek mülteci durumuna düşmektedir. Bir kısmı da yasadışı yollarla farklı ülkelere iltica etmeye çalışmakta ve bunu yaparken de ölümlerle karşı karşıya kalmaktadır. Mülteciliğin önlenmesi noktasında mülteci akımına sebep olan nedenlerin kontrol altına alınması gerekmektedir.

2.5. Mültecilerin ve Sığınmacıların Uluslararası Mevzuattaki Yeri

Göç konusu Birleşmiş Milletler 'in kurulmasıyla birlikte uluslararası sosyal bir sorun haline gelmiştir. Mülteci hakları ile alakalı mültecilerin gittiği ülkelerin siyasal, ekonomik ve kültürel sorumluluklarını düzenleyen ilk hukuksal metin Mültecilerin Statüsüne İlişkin 05/09/1961 tarih ve 10898 sayılı 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sözleşmeye 1967 tarihinde bir Ek Protokol eklenmiştir. Bu sözleşmelere taraf devletlerin sözleşme gereğince mültecilik hakkı kazanmış olanlara karşı gerçekleştirilmesi gereken hakları vardır. Cenevre Sözleşmesi mülteci statüsü kazanmış olan bireylere oturma izni, çalışma izni, hatta vatandaşlığa kadar varan geniş haklar tanımaktadır. Bu hakların verilmesi ve uygulanması uluslararası hukuk çerçevesinde devletlerin sorumluluklarını uluslararası toplum adına Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) tarafından yerine getirilmektedir. Söz konusu 05/09/1961 tarih ve 10898 sayılı 1951 Cenevre Sözleşmesine göre mülteci tanımı şu şekilde yapılmaktadır;

'1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından

yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen kişilerdir.'

Sözleşme de coğrafi ve tarihi bir kısıtlama olduğundan dolayı bu durumdan birçok mültecinin yararlanamaması BMMYK'ni harekete geçirmiş ve Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin bir ek protokol imzalanmıştır. 16 Aralık 1966 tarihinde BM Genel Kurulu, Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Protokolü kabul etmiştir. Ve protokol 02 Ekim 1967 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu 1 Temmuz 1968 tarihli ve 6/10266 sayılı 1967 Ek Protokolü'nün 1. maddesinin 2. fıkrasına göre;

"İşbu Protokol bakımından, bu maddenin 3. fıkrasının uygulanması hali dışında, "mülteci" terimi, Sözleşme'nin 1. maddesinin A 2 kısmına mevcut "1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ..... " ve "söz konusu olaylar sonucunda" ifadeleri metinden çıkarılmış addedilerek, Sözleşme'nin 1. maddesinde yer alan tanıma giren her şahıs anlamına gelecektir."

ifadesi ile 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde yer alan zaman kısıtlaması nedeniyle mülteci kapsamından yararlanamayan kişilerin bu kapsama girmeleri sağlanmıştır. Yine 14 Aralık 1967 tarihinde BM Genel Kurulu tarafından kabul edilen "BM Ülkesel Sığınma Bildirisi'nde de 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü'nde sığınma konusunda değinilmemiş olan hususlar dile getirilmiş ve devletler için tavsiye ilkeler ortaya koymuştur. Bu bildiri de şu maddeler yer almaktadır:

- Bir devletin egemenliğini kullanarak, sömürgeciliğe karşı mücadele edenler dâhil olmak üzere, İHEB'nin 14. maddesine giren kişilere tanıdığı sığınmaya, tüm öteki devletlerce saygı gösterilecektir.
- Savaş suçluları, barışa ve insanlığa karşı suç işleyenler uluslararası belgelerde yer alan hükümler gereğince sığınma hakkından yararlanamayacaktır.
- Sığınma hakkı tanımaya ilişkin koşullar, sığınma hakkı tanıyan devlet tarafından belirlenecektir.
- Bir devlet, sığınma hakkı tanıma ya da tanımayı sürdürme konularında zorluklarla karşılaşarsa, devletler tekil olarak ya da bir arada ya da BM aracılığı ile uluslararası dayanışma ruhu içinde, söz konusu devletin üzerindeki yükü hafifletmek için gerekli önlemleri alacaklardır.

- Maddede sayılan hiç kimse, sınırda reddedilme ya da sığınma hakkı aradığı ülkeye daha önce girmiş ise sınır dışı edilme ya da zulme uğrayabileceği herhangi bir ülkeye zorla geri döndürülme gibi durumlara maruz bırakılmayacaktır. Bunun tek istisnası ancak olağanüstü nedenler bir başka deyişle, ulusal güvenlik ya da kitlesel nüfus akışı durumunda olduğu gibi nüfusun korunmasını sağlama amacıyla yapılan kısıtlamalar olacaktır.

- Sığınma hakkı tanıyan devletler, sığınma hakkı elde etmiş kişilerin, BM'nin amaç ve ilkelerine aykırı etkinliklerde bulunmasına izin vermeyeceklerdir.

İHEB' in mültecilere verdiği güvenceleri yanı sıra çeşitli birlikler ve devletlerin mülteci sorununa çözüm getirebilmek amacıyla bölgesel çalışmalar yaptığı da görülmektedir. Çalışmalardan biri 1969 yılında kabul edilen Afrika'daki Mülteci Sorunlarının Özel Yönlerini Düzenleyen Afrika Birliği Örgütü (ABÖ) Sözleşmesi'dir. Bu sözleşmenin 1. maddesinin 1. fıkrasında "mülteci" tanımına yer verilmiştir. Maddeye göre; 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde bulunan nedenlere dayanarak ülkesinden ayrılan kişiler mülteci olarak tanımlanmakta lakin tanıma ek olarak;

"kendi menşe ülkesinin ya da vatandaşı olduğu ülkenin bir bölümünde ya da tümünde, dış saldırı, işgal, yabancı egemenliği ya da kamu düzenini ciddi biçimde bozan olaylar nedeniyle, menşe ülkesi ya da vatandaşı olduğu ülke dışında bir başka yerde sığınma aramak için daimi ikamet ettiği yeri terk etmeye zorlanan herkes için mülteci terimi geçerli olacaktır."

ifadesine yer verilmiştir.

Odman (2004) Orta Amerika'daki iç savaşlar nedeniyle insan hakları ihlallerinin meydana geldiği ve mülteci sayısının artmaya başladığı 1970'li ve 1980'li yıllarda BMMYK'nin girişimleriyle Kolombiya'da yapılan konferanslar neticesinde Cartagena Mülteciler Bildirisi'nin oluşturulduğunu ifade etmiştir. Bu bildiride mültecilerin uluslararası korunması, geri göndermeme ilkesi, sağlık, eğitim, çalışma ve güvenlik ihtiyaçlarının karşılanması, bu amaçla yapılması öngörülen düzenlemeler, geliştirilmesi gereken program ve projeler üzerinde durulduğundan a bahsetmektedir.

Odman (2004) bu bildirilere ek olarak ayrıca Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından 18 Ekim 1977’de kabul edilen Ülkesel Sığınma Bildirisi de mülteci tanımının genişlemesine katkıda bulunduğunu belirtmektedir. Bu bildiriye göre de; mülteci statüsünün sadece baskı ve zulümden dolayı tanınmasının yanında insani sebeplerden dolayı da tanınması gerektiği vurgulanmıştır. Bu bildirinin en önemli özelliği ise tanımdaki değişikliklerle kapsadığı insan sayısını artmasıdır. Mülteci tanımına katkıda bulunan çalışmalardan bir diğerini de 27 Mart 1994 tarihinde kabul edilen Arap Ülkelerinde Mültecilerin Durumunu Düzenleyen 5389 yasa sayılı Arap Sözleşmesi olduğunu ifade eden Odman (2004) Arap Sözleşmesinin 1951 Cenevre Sözleşmesi’ndeki tanımda bulunan baskı ve zulme sebebiyet veren nedenlere bir de “etnik köken” unsurunu ilave ettiğini ifade etmiştir. Bu ilave sözleşmenin Giriş Bölümü’nde; “*dini inançlarından, Arap ve İslam tarihinin köklerine kadar uzanan ve insana yüce değerler ve yüksek hedefler ile hak ve özgürlükler atfeden ahlaki kurallardan esinlenerek*” şeklinde belirtilmiştir.

2.6. Mültecilerin ve Sığınmacıların Türk Mevzuatındaki Yeri

Uluslararası alanda mülteci ve Sığınmacı Mevzuatı BM Mülteciler Yüksek Komiserliği statüsü çerçevesinde, mülteci kavram ve statüsünü belirleyen uluslararası düzenleme, 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi ve sonrasında geliştirilen 1967 tarihli Mültecilerin Hukuki Statülerine İlişkin Ek Protokol’dür. 1951 Cenevre Sözleşmesi, Avrupa devleti olan 26 ülkenin katılımıyla Cenevre’de bulunan BM’ye ait ofiste 28 Temmuz 1951 tarihinde kabul edilmiştir. Ancak Sözleşme 1953 yılında altı Avrupa devletinin onaylamasıyla yürürlüğe girebilmiştir. Türkiye, söz konusu sözleşmeyi hazırlayan ve ilk imza eden devletlerden biridir. 1967 Protokolü’ne ise 1 Temmuz 1968 tarihli ve 6/10266 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile katılmıştır. Türkiye, her iki belgeyi de imzalamış, ama Ek Protokol’e coğrafi çekince ile taraf olmuştur (Barkın, 2014, s. 336).

Göç konusunda transit bir ülke olan Türkiye’ye mültecilerin, gerek bireysel gerekse kitleler halinde sığındıkları geçmiş ve günümüzdeki örneklerde görülmektedir. Bundan dolayı mültecilerle alakalı uluslararası düzenlemelere taraf olmanın yanı sıra ulusal mevzuatımızda da iltica ve sığınma ile ilgili gerekli konular ele alınmıştır. Sığınmacılar ve mültecilerle ilgili düzenlemelerin çoğu “Yabancılar” başlığı altında

bulunmaktadır. Anayasa’da, Pasaport Kanunu’nda, İskân Kanunu’nda, Vatandaşlık Kanunu’nda, Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanunu’nda, Askerlik Kanunu’nda, sığınmacı ve mültecilere yönelik hükümler “Yabancılar” başlığı altında incelenmiştir. Sığınma ve mültecilik konusuna ilişkin iç düzenlemelerden biri olan, 1950 tarih ve 5863 sayılı Yabancıların Türkiye’de Seyahat ve İkametleri Hakkındaki Kanunda 1982 Anayasası, “sığınma hakkı” konusunda herhangi bir hüküm öngörmediğinden dolayı Türkiye’de sığınmacıların yasal durumu, 05/09/1961 tarih ve 10898 sayılı 1951 Cenevre Sözleşmesi hükümlerine dayanmaktadır. Sözleşme’nin 17. maddesine göre; *“Sözleşmedeki daha uygun kurallar saklı kalmak kaydıyla her sözleşmeci devlet, sığınmacılara, genel olarak yabancılar tanınan rejimi bahşeder.”* şeklinde mültecilik güvence altına alınmıştır. Bu kapsamda 05/09/1961 tarih ve 10898 sayılı 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 25.09. 1968 tarih ve 6/10733 sayılı 1967 Protokolü esas alınarak hazırlanan ve uygulama alanı daha da genişletilerek sadece mültecilere değil aynı zamanda sığınmacılara ve nüfus hareketlerine yönelik hükümler de içeren bir diğer ulusal belge olan 6169 sayılı İltica ve Sığınma Yönetmeliği ve İltica ve Göç Mevzuatı 30 Kasım 1994 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu yönetmelikte mülteci;

“Avrupa’da meydana gelen olaylar sebebi ile ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplum sal grubu üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyruğu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancı”

şeklinde tanımlanmıştır (GİGM, 2019).

1994 Yönetmeliği’ni; resmi ve gayri resmi yollardan Türkiye’ye iltica etmek isteyen veya başka bir ülkeye iltica etmek üzere ikamet izni talep eden yabancılar ve mültecilere karşı alınacak tedbirleri, yapılacak işlemleri ve görevli idari makamları saptamaktır ve olabilecek nüfus hareketlerine karşı gerekli görülen usul ve esasların tespitinin yapılarak ve görevli kuruluşların belirlenmesini içermektedir.

2.7. Dünyada Mülteciler

Suriye, 2011 yılında başlayan ve hala devam eden iç çatışmalar sebebiyle dünyada en çok mülteci göçüne neden olan ülke konumuna gelmiştir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (2017) rakamlarına göre 8 Eylül 2017 tarihi itibari ile toplam Suriyeli mülteci sayısı 5.225.475 olarak belirlenmiştir. Yine Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'ne (2018) göre bu mültecilerden 3,578,246'sına Türkiye, 991,165'ine Lübnan, 661,859'una Ürdün, 248,382'ine Irak ve Diğer Bölge Ülkeleri de 162,052'sine ev sahipliği yapmaktadır.

Tablo 1. Türkiye'deki diğer ulusların mülteci sayısı (UNHCR- Kasım/2018)

Türkiye	3 578 246
Lübnan	991 165
Ürdün	661 859
Irak	248 382
Diğer Bölge Ülkeleri	162 052

UNCHR tarafından yayınlanan raporda (2015) 2014 verileri baz alındığında günde ortalama 42500 kişi mülteci konumuna düşmekte olduğu ve bu mültecilerin % 51'inin çocuk olduğu ifade edilmektedir. Rapora göre dünyadaki 65 milyonu geçen mülteci nüfusunun % 86'sı gelişmekte olan ülkelerde yaşamaktadır. Dünya genelinde 11 milyon Suriyeli yaşadığı yerden ayrılmak zorunda kalmış ve bunlardan yaklaşık 5 milyonu komşu ülkelere sığınmıştır. Bununla birlikte Akdeniz üzerinden düzensiz yollar ve yetersiz imkânlarla Avrupa Birliği ülkelerine geçmek isteyen mültecilerin sayısında da her geçen gün artış gözlenmektedir. Aynı rapora göre bugüne kadar Akdeniz'de hayatını kaybeden mülteci sayısı 10 binin üzerindedir.

UMHD (2018) Avrupa'daki mülteci sayılarına bakıldığında sadece bir milyon mülteciye Avrupa'nın kapılarını açtığını ve Avrupa ülkeleri içerisinde en fazla Almanya'da 530 bin Suriyeli mültecinin bulunduğunu belirtmektedir. İsveç'te 110 bin, Avusturya'da ise 50 bin mülteci olduğunu ve Kuzey Amerika'da da 100 bin Suriyeli mülteci bulunduğunu belirtmiştir. Kanada'ya 52 bin, ABD'ye ise 21 bin Suriyeli yerleşmiş. ABD'de 8 bin Suriyelinin geçici koruma statüsü bulunuyor. Bu

rakamlara bile bakıldığında Avrupa kıtasından bile çok fazla sayıda mülteciye ev sahipliği yapan Türkiye'nin mülteciler konusunda yeri önem arz etmektedir. Türkiye'deki sadece Suriyeli mülteci sayısı Letonya, Slovenya, Karadağ, Arnavutluk, Makedonya gibi birçok Avrupa ülkesinin nüfusundan fazla durumdadır. Bu durum da aslında Türkiye'nin önemli bir mülteci sorunu ile iç içe olduğunun açık bir göstergesidir.

2.8. Türkiye'de Mülteciler

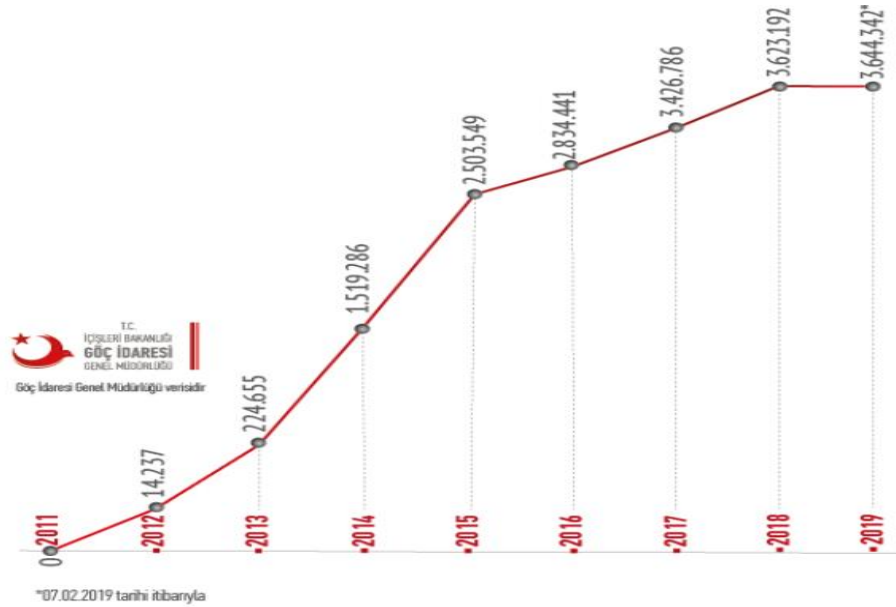
Ortadoğu'da meydana gelen toplumlar arası, bölgeler arası, askeri kaynaklı ve siyasi belirsizliklerin sebep olduğu çatışma ve savaşlar neticesinde toprak olarak yakın olan Irak, Suriye, İran gibi komşu ülkelerden hatırı sayılır miktarlarda insan sorunlu bölgelerinden kaçarak Türkiye'ye gelmişler ve sığınma talebinde bulunmuşlardır. Türkiye'nin mültecilerle olan bağı Osmanlı Devleti döneminde devam ettiği İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün (2019) verilerinde de ortaya koyulmaktadır. Bu verilere göre; Osmanlı Devleti döneminde din ve ırk ayrımı yapılmaksızın gelenlere hoşgörüyle yaklaşıldığı bilim adamları tarafından dile getirilmektedir. Bu dönemde; 1492 yılında on binlerce Yahudi'nin İspanya'dan kaçarak Osmanlı'ya sığınması, 1672 Thököly Ayaklanmasının ardından İbrahim Müteferrika ile itfaiyeciliğin kurucusu Seçenyi Paşa'nın, 1699 yılında Macar Kralı Thököly Imre ve eşinin Osmanlı İmparatorluğuna sığınmaları, 1709 yılında İsveç Kralı Şarl'ın yaklaşık 2 bin kişiyle Osmanlı İmparatorluğuna sığınması, 1718 de Macar Kralı II. Rakoczy Ferenc'in Osmanlı İmparatorluğuna sığınması, Polonya İhtilali'nin liderlerinden Prens Adam Czartorski'nin 1841 senesinde Osmanlı İmparatorluğu'na sığınması, Prens Lajos Kossuth ve beraberindeki 3 bin Macarın 1849'da Osmanlı İmparatorluğu'na iltica etmesi, 1856-1864 senesinde ise Ruslardan kaçan yaklaşık 1.500.000 Kafkas nüfusunun Osmanlı topraklarına sığınması örnek olarak verilebilmektedir.

Aynı verilere göre cumhuriyet kurulduğundan bugüne 1922-1938 yılları arasında birçok ülkeden Türkiye'ye yüksek miktarlarda mülteci göçü olmuştur. Bununla alakalı veriler aşağıda Tablo 2' de gösterilmektedir.

Tablo 2. Türkiye'deki diğer ulusların mülteci sayısı (UNHCR- Kasım/2018)

Yıl	Ülke	Sayı
1922-1938	Yunanistan	384 000
1923-1945	Balkanlar	800 000
1933-1945	Almanya	800
1988	Irak	51 542
1989	Bulgaristan	345 000
1991	Irak	467 489
1992-1998	Bosna	20 000
1999	Kosova	17 746
2001	Makedonya	10 500
2011-2019	Suriye	3 664 342

Son dönemde ise İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün (2019a) açıkladığı verilere göre 07.02.2019 itibariyle geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin sayısı 3 644 342 olmuştur.

Şekil 1. Geçici koruma kapsamındaki Suriyeli mülteci sayısı

Suriye haricinde özellikle komşu ülkeler olmakla birlikte farklı bölgelerden de ülkemize göç edenler ciddi kitleler olmaktadır. UNHCR (2018) Kasım ayı verilerine Türkiye'deki Suriyeliler harici kayıtlı mülteci sayısı Tablo 3'de gösterilmektedir.

Tablo 3. Türkiye’deki diğer ulusların mülteci sayısı (UNHCR- Kasım/2018)

Ülke	Sayı
Afganistan	170 000
İran	39 000
Irak	142 000
Somali	5 700
Diğerleri	11 700

Görüldüğü gibi dünyanın çok farklı yerlerinden Türkiye’ye bir sığınmacı gelişi söz konusu olmaktadır. Türkiye’ye sığınanların bir kısmı devletin açtığı kamplarda yaşamaya devam ederken bir bölümü de ülkenin diğer bölge ve illerine yaşamaya gitmişlerdir.

2.9. Mültecilerin Eğitimi

Mülteciler ile alakalı yapılan çalışmalar kapsamında en mühim olanı ise mültecilerin içinde bulunduğu durumudur. Hem devletler hem uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşlarımız ülkemize göç eden mültecilerin yardımına koşturmaktadır. Lakin bu kapsamda yapılan yardımların daha çok ekonomik ihtiyaçları kapsadığı görülmektedir. Ekonomik yardımların yanı sıra başta Suriyeliler olmak üzere Türkiye’de yaşayan mültecilerin gereksinim duyduğu gereksinimler çok çeşitlilik arz etmektedir. Bunlardan barınma ve beslenme gibi ihtiyaçlar ilk olarak karşılanmakta ancak önemli bir kısmının Türkiye’de kalacağı da düşünüldüğünden mülteci ve sığınmacıların çocuklarının eğitim gereksinimlerinin de karşılanması gereği önemli bir gerçektir. Çünkü ulusal ve uluslararası koruma kanunlarına göre ikamet iznine sahip yabancılar ile mültecilerin çocuklarının on sekiz yaşına kadar ilk ve ortaöğretim kurumlarından eğitim alma hakları bulunmaktadır. Süreç içerisinde birçok çalışma yapılmış olsa da halen daha mülteci çocukların eğitim hakkını engelleyen sebepler bulunmaktadır. Bununla alakalı Rossi (2008); mülteci çocukların sosyal ve kültürel yalıtılmışlık, yorucu ve kazalı işler, ekstrem yoksulluk, kötü sağlık durumları ve dil engeli gibi nedenlerle önemli ölçüde eğitim hakkından mahrum ve eğitimin dışında kalabildiklerini ifade etmiştir.

Konu ile alakalı Birinci (2003) İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi gibi uluslararası hukuk belgelerinin mülteci çocuklara çeşitli haklar vermekte olduğunu ve bu haklar içerisinde en önemli olanın da belgelerle güvence altına alınan eğitim hakkı olduğunu ifade etmektedir. Bununla birlikte, Birinci'ye (2003) göre mülteci konumunda bulunan ailelerin büyük bir çoğunluğunun sosyoekonomik durumlarının ve eğitsel cihazlarının yetersiz olmasından dolayı bu ailelerin çocukları bu durumdan olumsuz etkilenmektedir. Bu olumsuzlukta göç yapılan yerin kendi ülkesinden dil, eğitim sistemi, kültürel farklılık vb. yönlerden farklı olan bir ülkeye yapılmasının bunda payının büyük olduğunu ve bu durumdan çocukların eğitimlerinin olumsuz etkilendiğini ifade edilerek göçün yapıldığı yerdeki okullarda da sınıfın demografik yapısını değiştiren bu süreçten öğretmen ve öğrencilerin hatta ailelerin olumsuz yönde etkilendiği belirtilmektedir. Çünkü göçle birlikte okullarda fiziki yetersizlikler, kalabalık sınıflar, ikili öğretim, öğretmen ve dengesiz dağılım gibi sorunların baş göstermekte ve bu durum eğitim öğretim açısından ciddi sorunlar oluşturmaktadır. Ayrıca mülteci çocukların dil sorunu, sahip oldukları kültürel farklılıklar, göç boyunca okula gidememeleri ve içlerinde hiç okul ile tanışmamış olanların da olması diğer sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum göç edilen ülkedeki eğitim paydaşlarını olumsuz yönde etkilemekte ve paydaşlarının sorumluluklarını da artırmaktadır. Bu süreç içerisinde özellikle mülteci çocuklarının eğitim hayatına katılması en önemli öncelik olarak görülmelidir. Bu kapsamda Türkiye'de yaşayan mültecilere göçün başladığı andan beri eğitim hizmeti sunulmaktadır. Bununla alakalı olarak Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (2015b) Suriyelilerin eğitimine ilişkin olarak, mülteci kamplarında Arapça dilinde eğitim verip Suriye eğitim müfredatını uygulayan okullar bulunmakta olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca, kamplar dışında bulunan ve ikamet izni olan ailelerin çocukları da buldukları yerdeki devlet okullarına kayıt olup eğitim hizmetinden yararlanabilmektedir. Hatta ikamet izni olmayan mülteci ailelerin çocukları da misafir statüsünde devlet okullarında eğitim alabilmektedir. Bunlara ek olarak bazı bölgelerde sivil toplum kuruluşlarının ve kamunun destekleri ile mülteci öğretmenlerinde görev aldığı resmî olmayan okullar da bulunmaktadır.

Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu'nun (UNİCEF, 2015b) tahminlerine göre kamplarda ikame eden çocukların % 20'si ve kamp dışında çeşitli yerlerde yaşamaya

başlayan çocukların % 74'ü okula gitmemektedir. Bununla alakalı olarak kamplarda yaşayan mültecilerin sayısının ülke içindeki toplam sayıya göre oldukça düşük düzeyde olduğu da unutulmamalıdır. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün 2017 yılı için verdiği bilgilere göre 10 şehirde bulunan 26 kampta sadece 250 bin civarı Suriyeli yaşamakta olduğu söylenmektedir. Suriyeli mültecileri sayısının 4 milyona yaklaştığını düşünüldüğünde bu durum eğitime erişimdeki sorunları da göz önüne sermektedir.

Kartal ve Başçı (2014) mülteci öğrencilerin çoğunluğunun temel eğitimden uzak kalması ve temel eğitim sürecin yaşadıkları sorunlara bakıldığında ve hızla artan mülteci sayıları da hesaba katıldığında Türkiye'nin diğer alanların yanı sıra temel eğitim, dil eğitimi ve mesleki eğitim gibi konular da kapsamlı göç ve mülteci politikaları üretip uygulaması gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca yaşanan göç nedeniyle ve göçten evvelki sürecin de etkisiyle mülteci çocukların ağır travmalar yaşamış olmaları muhtemel olacağından, travmaları yaşayan çocuklara akademik eğitimden önce psikolojik destek sağlanması da gerekmektedir.

Mültecilerin eğitim süreci ile alakalı olarak Water ve Le Blanc (2005) mülteci eğitiminin güç olmasının temelindeki üç temel soruna değindiği çalışmasında ilk sorunun mültecilerin eğitimi ile ilgili çalışmalara mültecilerin az dâhil edildiği ve sürecin paydaşlarının kontrolünde olması olarak görmektedir. Bir diğer sorun ise ona göre eğitimin paydaşlarının bu süreci çıkarları doğrultusunda istismar edebilecekleri gerçeğidir. Son olarak ise Water ve Le Blanc (2005) mültecilerin daha bir devlete bile katılmıyorken nasıl olup da eğitim sistemine dâhil edilebilecekleri sorununu belirtmektedir. Meydana gelen tüm sıkıntılara rağmen mülteci çocuklar için bir gelecek düşüncesi ancak onlara sunulacak eğitim hizmeti ile sağlanacaktır. Yine bir diğer sorun da mültecilerin eğitimi ile ilgili yapılan çalışmaların genelde Suriyeli mülteci çocuklar üzerine odaklandığı ve bundan sebeple diğer milletlerden mülteci çocukların eğitim olanaklarından ne kadar yararlandığının bilinmemesidir. Süreç böyleyken okula gitmeyen mülteci çocukların da hızlı bir şekilde eğitim hayatına dâhil edilmeleri gerekmekte ve hali hazırda okullarda olanların da devamının sağlanması önem arz etmektedir.

2.10. Sivil Toplum

Toplumsal bir varlık olan insanların bir arada yaşamalarının nasıl mümkün olacağını anlama çabaları, hak ve özgürlüklere yüklenen değerlerin artması ve bunun için de insanların isteklerini gerek topluma gerekse de devlete ulaştırma amacıyla bir araya gelip ortak paydalarda buluşmaları sivil toplum doğmasına zemin hazırladığı düşünülmektedir. Sivil toplum ile alakalı tanımlara bakıldığında; Kaldor (2002) sivil toplumun tanımlarına bakıldığında yapılan tanımların Antik Yunan'a kadar uzandığı ve o dönemdeki sivil toplum kavramının da Aristo'ya göre sivil toplumun kamusal iyiliği oluşturmaya amaçlayan ve bireysel çıkarlardan uzak olarak yönetilen toplum olduğunu ifade etmiştir.

Tamer (2010) ise sivil toplumu Locke, Hegel ve Tocqueville'nin bakış açısından ele almış ve çalışmasında Locke açısından sivil toplumu, bireysel hakların bizzat yaşandığı ve korunduğu bir alan olarak ve bireylerin haklarını koruyabilmek için sözleşme ile uzlaştıkları bir toplum olarak açıklamaktadır. Hegel'in ise, devlet ve toplum arasındaki sınırları siyasal ve sivil toplum anlamında ayrımlara giderek oluşturduğunu belirtmiştir. Tocqueville'nin ise gönüllülük temeline dayalı olarak bireyden itibaren aile ve devlet arasındaki sivil toplum kuruluşları, mesleki örgütlenmeler, dini grup ve kurumlar vs. gibi tüm ilişkiler olduğunu ifade etmiştir.

Çizakça (2009) sivil toplum örneği olarak Hz. Peygamber zamanında uygulanan İslami bir anayasanın temelleri olarak ifade edilen Medine Vesikasını da bir "sivil toplum" örneği olduğunu ve Medine Vesikasının farklı inanç ve düşüncelerin birlikte yaşaması ve çoklu hukuk gibi tartışmalı konularda sıkça adından bahsedilen bir örnek olduğunu dile getirmiştir. Putnam (1993) da sivil toplumu, güven ve iş birliğine dayalı bir toplumsal doku olduğunu ve bu dokunun aktif vatandaşlar tarafından oluşturulduğunu ifade etmektedir. Tunçay (2003) ise, sivil toplumun devletten daha önce geldiğini hatta onun içinde var olup ama onunla eş olmayan bir yapıda olduğunu ve gerekli durumlarda ona karşı koyabilme gücünü de bulduran bir insan ilişkileri ağı olduğunu belirtmiştir. Bu tanımlardan hareketle sivil toplum; farklılıklara sahip bireylerin ortak bir çevre de ve saygı çerçevesinde bir arada yaşamaları olarak yorumlanabilir. Ayrıca sivil toplum haklar ve özgürlükler temeline

dayanan, içerisinde yardımlaşma ve dayanışma amacı olan örgütler olarak ta ele alınabilmektedir.

2.11. Sivil Toplumun Özellikleri

İnsan hakları, demokrasi ve özgürlükler anlamında önemli bir vazife üstlenen sivil toplum hem sınırları hem de özellikleri bakımından da önemli görülmektedir. Tağma (2002) sivil toplumun özelliklerini örgütlenme, özerklik, gönüllülük, farklılaşma ve baskı mekanizması olduğunu belirtmiştir. Bunlardan örgütlenme; özgür iradeleri ile bir araya gelen ve ortak amaçlar etrafında birleşen insanların birlikte hareket edebilmeleri ve faaliyetlerini kanunlar çerçevesinde yürütebilmeleri için sistemli hale gelmelerini ifade eder. Özerklik ise; sivil toplum kuruluşlarının kendilerini idare edebilmeleri ve özgürce karar alıp uygulayabilmelerini ifade eder. Sivil toplumun açıkça gözüken bir diğer özelliği de gönüllülük esasına dayanmasıdır. Gönüllü olarak bir araya gelen insanlar daha aktif istekli çalışmalar yürütecektir. Emir komuta zincirine girmeden inandığı değerler etrafında çalışmalar yürütecektir. Farklılaşma ise; toplumlar, coğrafi, sosyo-kültürel, ekonomik, bilim ve teknoloji gibi özellikler bakımından birbirinden farklı bireylerden oluşmaktadır. Bundan hareketle farklı kimlik özellikleri olan insanların ortak bir değer ve amaç etrafında bir araya gelebilmeleri sivil toplum kuruluşları için önemlidir. Yine sivil toplum kuruluşlarının bir önemli özelliği de baskı mekanizması olmalarıdır. Siyasi iktidarların tek başına karar alıp uygulamalarının önüne geçmek adına önemli bir vazife görmektedir. Ayrıca STK'ların en belirgin özellikleri, sadece kendi amaç ve değerlerine değil birçok amaç ve değere hizmet etmeleri, kamudan ve siyasetten ayrı olmaları, maddi bir beklenti ve kar amacı beklememeleri ve iktidar ile vatandaş arasında birleştirici bir köprü görevi yapmalarıdır.

Bunun dışında Tekeli'nin (1999) ortaya koyduğu STK'lara ait ayırt edici özellikler arasında STK'ların gönüllülük esasına dayalı olduğunu ve kendi özel alanlarından fedakârlık yapılması esasına dayalı olduğunu belirtmektedir. Yine STK'ların; asıl ve en önemli amaçlarının topluma iyi ve güzel olan değerleri kazandırarak toplumsal iyiye katkı sağlamak olduğunu da ifade etmiştir. Ayrıca STK'lar; belirli konularda yaptıkları spesifik çalışmalardan dolayı uzmanlaştıklarını ve STK'lar içerisindeki ilişkilerin daha çok yatay ilişkiler ya da eşitler olanlar arasında ki bir ortaklık ilişkisi

olarak kurulduğunu ayırt edici özellikler olarak eklemiştir. Gunn (2004) ise STK'ların bir diğer temel özelliğini sosyal düzenleyici fonksiyonunu yerine getirmek için dini faaliyetler, eğitim ve çeşitli organizasyonlar yapmak olduğunu ifade etmiştir. STK'ların özellikleri arasında; kâr amacı gütmeme, esnek yapıda olduklarından dolayı taleplere daha hızlı dönüt sağlayabilme, gönüllülük esaslı olma, karar süreçlerinde katılımcı bir yaklaşım benimseme, devletten bağımsız olarak çalışma yapma, kamu yararını gözetme, iktidar olma gayesi tutmama, kamu alanına sahip olma, yasallık ve şeffaflık sayılmaktadır (Arslan, 2001; Drucker, 1996; Güder, 2006; Tunçay, 1998; Yıldırım, 2004).

2.12. Sivil Toplum Kuruluşları

Güneş ve Güneş (2003) sivil toplum kuruluşlarını gönüllü kuruluşlar, üçüncü sektör kuruluşları, hükümet dışı kuruluşlar, kar amacı gütmeyen kuruluşlar gibi sivil toplum alanında faaliyet gösteren örgütleri kapsayan kuruluşlar olarak ifade etmişlerdir. Arslan (2001) ise bu kuruluşların İngiltere'de "Gönüllü Kuruluş" (Voluntary Organisation), Amerika Birleşik Devletlerinde "Özel Gönüllü Kuruluş" (Private Voluntary Organisation) ve bazı ülkelerde "Gönüllü Kalkınma Kuruluşları", bazı ülkelerde de "Yurttaş Örgütleri" şeklinde adlandırıldığını ve bu adlandırmaların hepsinde gönüllülük kavramının bulunduğunu ifade etmiştir. Güneş ve Güneş (2003) bu kuruluşların amacının siyasi bir güç sahip olmak değil, sadece ilgili konularda alınan kararlara katılmak olduğunu ifade etmiştir. Ünüsan (1994) STK'ların toplumun siyasi isteklerinin bildirilmesinin yanı sıra devletin faaliyetlerinin sivil toplum nezdinde denetlenmesine imkân sağladığını ve denetleme sürecinde topluma devlet karşısında bir korunma sağlamak olduğunu vurgulamıştır. Haigh (2006) ise STK'ları kendiliğinden oluşan ve ortak bir amaç noktasında birleşen sosyal gruplar olarak tanımlamıştır.

Sivil toplum ve sivil örgütlenmeye yönelik uluslararası bazı dayanaklar da yer almaktadır. Örneğin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) 11. maddenin 1. fıkrasındaki; "*Herkes, asayişini bozmayan toplantılar yapmak, dernek/örgüt kurmak (right to freedom of association with others), ayrıca çıkarlarını korumak için başkalarıyla birlikte sendikalar kurmak ve sendikalara katılmak hakkına sahiptir.*" İfadesi de örgütlenme özgürlüğünü güvence altına almaktadır. Türkiye'deki sivil

topluma yönelik bazı araştırmalar (Gültekin ve Bitirim, 2006; Yılmaz, 2001) STK'ların Türkiye'de sayılarının ve faaliyetlerinin artmasının bazı özel durumlarla ilişkili olduğu söyleyerek bunda toplumlar arası diyalogun geliştirilmesini sağlamak amacıyla AB üyeliği sürecinde sivil toplum örgütlerinin de sürece dâhil edilmek istenmesi olduğunu ifade etmektedir. Bu amaçla da AB tarafından sağlanan fonların STK'ların sayıca ve nitelikçe gelişmesine yardımcı olduklarını ifade etmiştir. Diğer taraftan demokratikleşmeyi tabana yaymak ve dezavantajlı gruplar için fırsat eşitliği sağlamak amacıyla STK'lar tarafından geliştirilen projelere başta AB olmak üzere birçok uluslararası ve ulusal kurum ve kuruluş özel fonlar ayırmıştır (Bilici, 1997; Gibbs, Fumo ve Kuby, 1999; İnal, 2005; UNESCO, 2001).

Karataş (2013) da konu ile alakalı olarak Türk eğitim sisteminde sivil toplum kuruluşlarının konuları ve işlevlerine yönelik STK yöneticilerinin görüşlerini ortaya koyduğu çalışmasında anayasada ve diğer kanuni belgelerle ortaya koyulan değişikliklerle STK'ların açılmasını ve etkinliklerini kolaylaştıracak adımlar atıldığını ve bununla birlikte ekonomik ve sosyal kalkınmanın ivme kazandığını belirtmiştir. Ayrıca STK'ların karar alım süreçlerine ve uygulamaya dâhil etmesi sonucunda son on yılda Türkiye'deki STK sayısının Dernekler Dairesi Başkanlığı'nın (2012) verilerine göre yaklaşık iki katına üye sayısının ise üç katına çıktığını ifade etmiştir.

2.13. Sivil Toplum Kuruluşlarının İşlevleri

Her dönem önemli bir görev üstlenen sivil toplum kuruluşlarının işlevleri buldukları çağa, ülkeye ve sistemlere göre farklılıklar göstermektedir. Yıldırım (2004) günümüzde STK'ların çalışmalarında, halklar ve bireyler arasında eşitliği sağlamak, toplumun sorunlarını saptamak, kaynak oluşturmak ve sağlamak, insanlığın onurunu yükseltmek, kamu eğitimi, yardımseverlik duygusunu artırmak ve sosyal ve kültürel hizmetler sağlamak, sivil toplum anlamında örgütlenmeyi teşvik etmek ve kurumların ve ilkelerin demokratik ölçülerde güçlendirilmesini sağlamak gibi konularda yoğun çalışma içerisinde olduklarını ve STK'ların işlevleri bulunduğu ülkenin şartlarına göre farklılaştığını da ifade etmektedir. Bu farklılık bazı ülkelerde siyasi partilerin ve özel sektörün etkisinin az olması itibariyle kurumsal boşluğu doldurmak bazı ülkelerde ise statükoya tepki olarak göze çarpmaktadır. Bu anlamda,

STK'ların üstlendikleri işlevlere bakacak olursak en başında bireylerin taleplerinin dikkate alınmasını sağlamak onları da sürece dâhil etmek maksadıyla bir kamuoyu oluşturmak gelmektedir. Yine bir diğer işlevi de tek tip bir toplum yapısının önüne geçerek toplumun farklılıklarının da göz önünde bulundurulup çoğulcu bir toplum yapısı oluşturmaktadır. Sivil toplum kuruluşları yönetim anlamında kendini geliştirmiş ve topluma ve dünyaya faydalı bireyler yetişmesini sağlamak gibi de bir vazife üstlenmiştir. Yıldırım'ın (2004) da ifade ettiği gibi; pilot projeler üretmek, üretilen projelere kaynak sağlamak ve bu projeleri uygulamaya koyarken eğitim, sosyal refah ve istihdam gibi konularda iktidarın politikalarına denk ve ya alternatif vazifeler alabilmekte işlevleri arasında bulunmaktadır.

Bunlardan hareketle; sivil toplum kuruluşlarının hayatın gerçeklerinden biri olduğu söylenebilir. Sivil toplum kuruluşları köklerini insanlığın varlığından alır. Temelini özgürlük ve adalete dayandırır. Vazifesini yapmada yetersiz kalan kamu ve ya kamu eliyle yapılması muhtemel olmayan çalışmaların yapılması hususunda önemli bir vazife üstlenir. Sivil toplum kuruluşları insanı merkeze alan bir yapıda olduğundan dolayı temel faaliyetleri de insanı ilgilendiren konularla alakalıdır. Yine de farklı amaçları olan sivil toplum kuruluşları vardır. Genel olarak işlevleri insanın refahını sağlamak ve haklarını güvence altına almaktır. Yerel ya da uluslararası alanda yapılan yanlışların düzeltilmesi vazifesini de üstlenmiştir. Bir bakıma sivil toplum kuruluşları insanların konuşabilen kanunla muhatap kabul edilen ve belirli hakları olan vicdanının adıdır. Bu kuruluşlar daha çok yardım ve dayanışma merkezli kuruluşlardır. Sağlık barınma eğitim gibi alanlarda çalışmalar yürüttükleri görülmektedir.

2.14. Türkiye’de Sivil Toplum ve STK’lar

Sivil toplumun geçmişinin eski çağlara kadar dayandığı bilinmektedir. Türkiye’de ise sivil toplum alanındaki çalışmalar kapsamında ilk olarak Osmanlı devletinin sivil toplum anlayışına değinilerek başlanacak ve en sonda günümüzdeki sivil toplum anlayışı ile bitirilecektir. Osmanlı devletindeki sivil toplum anlayışını Cicioğlu (2005) millet sistemine dayalı bir yapısı olmasından dolayı ayrıca sınırları içerisinde yaşayan farklı milletlerin insanlarına da bazı konularda özerk alanlar tanınmasının

Osmanlı devletine bir sivil toplum niteliği kazandırdığını ifade etmektedir. Ayrıca hoşgörü ve adaletin hâkim olduğu Osmanlı toplum yapısında ortaya çıkan lonca ve vakıflar sivil toplum anlamında söz edilen unsurlardır. Loncalar daha çok esnaf birlikleri şeklinde, vakıflar ise bağımsız dayanışma örgütleri biçiminde faaliyet yürütmüşlerdir. Yine Cicioğlu (2005) Osmanlı Devleti'ndeki bir diğer sivil toplum ögesi olarak, bir kısmının resmi ulemalar tarafından temsil edilen örgütler, diğer kısmının da halk düzeyindeki tarikatların oluşturduğunu ifade etmiştir. Lakin Kılıçbay (1989) da konu ile ilgili farklı bir düşünce ifade etmiştir. Bu düşüncesinde Osmanlı'da sivil toplumdan söz etmenin zor olduğunu bunun sebebi olarak ta özgür kentlerin bulunmayışının birey ve yurttaşlık kavramlarının gelişmesini engellemesi olarak görmektedir. Ayrıca Osmanlı'da sanayileşme ve işbölümünün olmamasının da sivil toplumun gelişmesini engellediğini ifade etmiştir.

Cicioğlu (2005) 19.yüzyılın başlarından itibaren sivil toplum örgütlenmesi anlamında artış olduğunu, Sened-i İttifak, Tanzimat ve Islahat Fermanları ile ilk Osmanlı Parlamentosu'nun açılmasını sivil toplumun gelişmesine katkı sağlayana gelişmeler olduğunu ve bu dönemde en önemli özelliğinin de batıya açılma dönemi olarak kabul edilmesi olduğunu ifade etmiştir. Dursun (1996) ise cumhuriyet sonrası tek parti döneminde dönemin otoriter yapısından dolayı sivil toplumunun gelişmesine çok katkı sağlamadığını ve tek parti döneminde siyasal toplumun güçlendiğini lakin sivil toplumun tamamen zayıfladığını da belirtmektedir. Buna sebep olan etkeni ise tek parti dönemin de siyasete getirilen sınırlamaların, siyasal örgütlenmelere imkan tanınmamasına bağlamaktadır. Toksöz'e (2008) göre bunun sebebi de Cumhuriyet fikrinin topluma tam olarak yerleştirilmesi için sivil toplumun gelişmesine çok önem verilmemesi ve daha çok devletin girişim ve himayesiyle Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu, halk evleri gibi devlet merkezli yapılanmalara gidilmesidir.

Cicioğlu (2005) sivil toplum noktasında dönüm noktası olarak 1946 sonrası çok partili dönemi göstermektedir. Çünkü bu dönemde sivil toplum unsurlarının kısıtlamalarının kalktığını ve tekrar işlemeye başladığını ifade etmiştir. İşlemeye başlayan sivil toplum unsurları içerisinde işçi sendikaları, dini gruplar, köylü grupları, işveren kesimi ile medya olduğunu da eklemiştir. Bulut ve Kahraman (2008) ise 1950 sonrasında da yasakların olduğunu lakin kültürel faaliyet yapan

derneklerin sayıca artmaya başladığını, sendikaların birlikler veya federasyon şeklinde örgütlenmelere giderek sivil toplumun yaygınlaştığını bildirmiş ve günümüzde var olan STK'lar arası ayrışma ve tarafgirliklerin o günlere dayandığını ifade etmiştir.

Tosun (2001) 1960'da yapılan darbeden sonra oluşturulan 1961 anayasasıyla getirilen kişisel haklar, basın yayın özgürlüğü, sosyal devlet ilkesinin kabul edilmesi, çoğulculuk ve demokrasiye yapılan vurgular, düşünce ve ifade özgürlüğü gibi hakların olmasından dolayı bu dönemi sivil toplum açısından olumlu gelişmelerin olduğu bir dönem olarak ele almaktadır. Bu durumun gelişimini Toksöz (2008) 1961 Anayasasına bağlamaktadır ve bu anayasa ile memurların, öğretmenlerin vb. birçok grubun kendi aralarında kurdukları örgütlenmelerle ifade etmeye başladıklarını dile getirerek dönemin sivil toplum kuruluşlarının kendilerini demokrasinin gelişmesine katkı sağlayan kuruluşlar olarak gördüklerini de belirtmektedir.

1980'lere gelindiğinde ise Cicioğlu (2005) darbeden sonra oluşturulan 1982 Anayasası'nın ilk halinde sivil toplum ögesi sayılan kuruluşların faaliyetlerine sınırlamalar ve yasaklar getirildiğini ve bundan dolayı bu anayasanın ilk halini sivil toplumun gelişimine yönelik bir çalışma olmadığını ifade etmektedir. Hatta bu dönemde siyasi partiler, sendikalar, dernekler, üniversiteler vs. gibi kuruluşların kısıtlandığını, faaliyetlerine yasak getirildiğini ve kapatılmasına yönelik kararlar alındığına değinmiştir. Yine meslek kuruluşlarına kamu kurumu niteliği kazandırılarak onlara siyaset yasağı getirilmesi bu kurumların özgür fikir üretmelerine, bağımsız düşünebilmelerine ve rahat hareket etmelerine imkân bırakmadığından dolayı tamamen devlete kontrolünde hareket eden bir sivil toplumun oluştuğunu ifade etmektedir.

Çaha (2007) 1990'lı yıllarda iletişim alanındaki gelişmelerin sivil toplum alanını genişlettiğini ama bu durumun sivil toplumun yerleşmesi ve ilerlemesi için yeterli olmadığını çünkü sivil toplumun devam edebilmesi için evvela sivil bilincin gelişmesi gerektiğinin altını çizmektedir. Aynı zamanda Çaha, sivil toplum unsurlarının kültürel ve felsefi gibi birçok birikimden yoksun olduğu için sivil toplumun ve sivil düşüncenin ilerlemesinde etkisiz olduğunu ifade etmiştir. Toksöz'e (2008) göre 1990'lı yılların sonrası sivil toplumun geliştiği ve kendini

bulduğu dönem olmuştur. Bunun olmasında etkili olan gücün ise dünyada hızla yükselen demokrasi ve insan hakları vurgusunun Türkiye'ye de gelmesi olarak ifade etmiştir. 1992'deki Rio Zirvesi'nde ve devamında yapılan Habitat-II Konferansı'ndan çıkan kararlarla sivil toplumun daha çok değer kazandığını ifade ederek bu vesileyle de sivil toplumun bir paydaş olarak kabul edilmeye başladığını bildirmiştir. Yine Toksöz (2008) 1999 yılında yaşanan Marmara depreminin Türkiye'deki sivil toplum hareketinin ilerlemesi ve değer kazanması açısından önemli olduğunu belirtmiştir. Çünkü bu süreçte Türkiye'de resmi otoritenin yetersizliğinin halkın yardımlaşma ve dayanışma duygusu ile bir olup çalışması ve bunun da yeni bir sivil toplum anlayışın oluşmasında ve buna olan ihtiyacın kabul edilmesinde etkili bir rol üstlendiğini ifade etmiştir.

Görüldüğü üzere Osmanlı'dan beri sivil toplum çalışmalarının sekteye uğradığı ya da artış gösterdiği dönemler olmuştur. Sivil toplum en önemli gelişmesini insanların haklar ve adalet çevresinde birleşerek teknolojinin daha çok etkin hale gelmesiyle başlayan yakın zaman da yaşamıştır. Sivil toplum devletin eksik kaldığı yerlerde aktif çalışmalar yürüten dinamik yapılardır. Onların çalışmaları birçok alanda devletin yükünü hafifletmekte ve yapılan çalışmaların hem sivil hem de kamu işbirliği ile yapılmasını sağlanması bakımından önemli görülmektedir. Özellikle son dönemdeki mülteci akınıyla hem devlet hem de sivil toplum aniden yakalanmışlardır. Lakin süreç boyunca hem kamu hem de sivil toplum kuruluşları gerekli çalışmaları yapmışlardır. Bu çalışmaların en önemli boyutlarından birini de mülteci çocukların eğitimi teşkil etmektedir. Devletin mülteci çocukları okula katmış olmasının yanı sıra yapılan çalışmalar da gösteriyor ki eğitim fırsatından çeşitli sebeplerle yararlanamayan çok sayıda mülteci çocuk bulunmaktadır. Özellikle sivil toplum anlamında bu çocukların tespitleri ve okula kazandırılması konusunda çalışmalar yapılması gereği ortaya çıkmaktadır. Yine eğitim hayatına devam mülteci çocukların eğitiminin sürekliliği için de okul dışı zamanlarda da eğitim faaliyetlerinin yapılması elzemdir.

2.15. STK'ların Eğitim Alanında Artan Öneminin Gerekçeleri

Ercan (2005) ve Hesapçıoğlu (2001) da 20. yüzyılın sonlarından beri iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin ve küreselleşme olgusuyla birlikte refah devletinin de

eski gücünü kaybetmesinin eğitimin her türlü süreci ile alakalı yeni düzenlemeleri gerekli kılmakta olduğunu ifade etmektedirler. Bu oluşan durumla alakalı olarak da grupların ve vatandaşların gönüllü olarak oluşturdukları STK'ların eğitim hizmetlerine katılım sağladıkları bir sürecin oluştuğu görülmektedir.

Gönel (1998) STK'ların gücünün doğrudan görüldüğü alanların başında eğitimin geldiğini belirtmektedir. Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası ve AB gibi uluslar üstü kuruluş ve oluşumlar eğitim alanında gerçekleştirmeyi planladıkları birçok projeyi STK'larla işbirliği halinde yürütmektedirler (Gibbs, Fumo ve Kuby, 1999; Reimers, 1997). Oluşan bu durum araştırmacılarında dikkatini çekmiş ve STK eğitim ilişkisini inceleyen çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Eğitimde baş aktör olan devletler, hem gelişmiş ülkelerde hem de az gelişmiş ülkelerde kaçınılmaz olarak eğitim sürecine hükümet dışı unsurları yasal olarak dâhil etmeye başlamışlardır (Gibbs, Fumo ve Kuby, 1999; Koçer, 1992; Kogan, Johnson, Packwood ve Whitaker, 1984; Reimers, 1997).

Sutton ve Arnove (2004) STK'ların eğitim süreçlerinde aktif bir görev almasının nedenleri olarak: Neoliberal düşüncenin STK'ların sağlık, eğitim gibi sosyal hizmet alanlarında etkin olmalarına da katkı sunduğunu belirterek bu alanda toplumun ihtiyaçlarını STK'ların devlete göre daha etkili ve hızlı bir şekilde karşılayabileceğini ifade etmektedir. Ayrıca STK'ların karar süreçlerine katılım sağlayarak alt gelir grubuna mensup halkların haklarını savunma imkânı oluşturacağını bunu yaparken de demokrasinin gelişmesine destek olacağını belirtmektedir.

MEB programlarında STK'ların eğitim sistemi ile ilişkisine bir örnek olarak Talim ve Terbiye Kurulunun 06.01.2004 tarih ve 138 sayılı yazısıyla bazı sivil toplum örgütlerinin Türkiye'deki okul öncesi eğitimden üniversite sonuna kadar eğitim kademeleri hakkındaki yaklaşımlar ile orta öğretimin yeniden yapılandırılması konusunda görüş ve öneri istediğini belirterek sürece katılmak istediklerini ifade etmiştir. Bu durum eğitim anlamında devletin sivil toplum örgütlerini önemseyişinin ve ürece dâhil etmek istediğinin önemli bir göstergesidir. Lakin sadece görüş ve öneri dinleme boyutunda kalmadan yapılan program ve uygulamalarda sivil toplumun daha aktif yer alması eğitimin sivilleşmesi için önem arz etmektedir.

2.16. Eğitim Alanında Faaliyet Yapan Sivil Toplum Kuruluşları

Güvendi (2017) sivil toplum kuruluşlarının eğitim çalışmalarını çeşitli eğitsel faaliyetler ve sosyal kültürel etkinlikleri içeren genel eğitsel çalışmalar; proje, kampanya ve yarışmaları kapsayan yenilikçi çalışmalar; burs desteği sağlama, derslik açma gibi faaliyetleri içeren yardım amaçlı çalışmalar; toplantı, konferans, seminer gibi organizasyonlar düzenleyen kamuoyuna yönelik çalışmalar; eylem, yürüyüş ve lobi faaliyetlerini içine alan siyasi süreci etkileyecek çalışmalar ve kitap, dergi, reklam ve benzeri tanıtıcı çalışmaların yapıldığı tanıtım çalışmaları olmak üzere 6 ana başlık altında ele almaktadır.

Güvendi (2017) eğitim süreci içerisinde çalışmalar yürüten sivil toplum kuruluşlarının 6 başlığın hepsinden ya da bazılarında çalışmalar yaptıklarını ifade etmektedir. Örneğin; Türk Eğitim Derneği'nin (TED) eğitim değerlendirme raporu hazırlama, uluslararası eğitim forumu düzenleme, özel okul ve yurt açma gibi projeler yaparak eğitime destek olduğu, Türk Eğitim Vakfı (TEV) 'nın ise özel okul ve yurt açmanın yanı sıra Soma umut fonu ve Tevmentorink projesi ile eğitime destek olduğu görülmektedir. Ayrıca Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı (TEGV) bağış kampanyaları, gönüllü eğitim programları ve Avrupa gönüllü hizmeti gibi çalışmalar yaptıkları da görülmektedir. Bulut (2016) İnsani yardım çalışmaları yapan sivil toplum kuruluşlarına mültecilerin eğitimi konusu ile alakalı bakıldığında İHH İnsani Yardım Vakfı'nın insani yardım çalışmaları dışında yetim çocuklar için eğitim faaliyetleri de yapmakta olduğu ve bu amaçla da İHH'nın 11 ülkede 27 yetimhane açtığını belirtmektedir. Bu yetimhaneler içerisinde okul da açarak sadece yetim çocukların değil, aynı bölgede yaşayan diğer çocukların da eğitim imkânı almasını sağlamakta olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca İHH'nın 20 ülkede açtığı 44 okulu bulunmaktadır. Bu okullar arasında Somali de Tarım okulu, Nepal'in en büyük şehri ve başkenti Katmandu'da bir İslam merkezi bulunmakta olduğu görülmektedir (İHH, 2019/a). Yine Bulut'a göre (2016) Kızılay'ın da faaliyet gösterdiği bölgelerde işbirliği halinde olduğu kurumlarla mülteci çocuklara yönelik eğitimler düzenlemekte ve onlara ayni ve nakdi yardımlar yaparak eğitimlerine katkı sağlamakta olduğu ifade edilmiştir.

Uluslararası alanda faaliyet gösteren bir diğer önemli eğitim kurumlarından biri olan Aziz Mahmud Hüdayi Vakfı'nın kuruluşu, 4 Ocak 1986 tarih ve 18978 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan mahkeme kararıyla tescil edilmiş ve vakfın misyonunda, İslâm kültürü, medeniyeti ve değerlerini tüm dünyaya yayarak, insanları bu değerlerle buluşturmak ve bunu yaparken de yaptığı çalışmalarda ortaya koyduğu tarz ve kurumsal yapısı ile örnek bir vakıf olmak şeklinde ifade edilmektedir (HÜDAYİ, 2019).

İyilik-der ise 'İyilik Okulları' adını verdiği bir projeye Gaziantep'te ve Nizip ilçesinde 18, Suriye'de 11 adet İyilik Okulunu eğitim hayatına kazandırmıştır. Bu okullarda öğrenci sayısının 15 bini bulduğu ve okulların ilkokuldan başlayarak 8. sınıfa kadar okuyan öğrencilere hizmet vermekte olduğu belirtilmiştir (İyilikder, 2016). Yine sivil toplum kuruluşlarının mültecileri eğitimi noktasında yaptığı çalışmalara bakacak olursak STK'lar Türkiye'nin pek çok ilinde çocukların eğitimi için kırtasiye malzemeleri dağıtmakta, gönüllü olarak Türkçe öğretmekte, açılan merkezlerde çocukların eğitimine destek olduğu görülmektedir. Ayrıca Hayata Destek Derneği (2016) de mülteci çocukların topluma uyumunu sağlamak ve savaş dolayısı ile yaşadıkları travmayı atlatabilmeleri sağlamak amacıyla STK'ların mülteci çocuklar ve Türk çocukların ile bir araya geldikleri geziler ve atölyeler düzenlemekte olduklarını ifade etmiştir. Yapılan çalışmaların daha çok okul dışı eğitimi kapsadığı görülmektedir. Bu kapsamda mülteci çocuklara yönelik psikolojik destek hizmeti verilmekte olduğunu ve onların topluma uyumu sağlayarak dil yetkinliği kazandırmak için Türkçe dersi vermekte olduklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca kadına karşı şiddet ve temizlik gibi konulara ilişkin eğitimler verdiklerini, mesleki gelişim kursları ve çeşitli konularda meslek atölyeleri de kurularak hizmete geçirdiklerini ortaya koymuştur. Ayrıca Kutlu (2015) birçok STK'nın Suriyeli çocuklara fotoğraf kursları, tiyatro eğitimleri, el sanatları dersleri ve film festivalleri ile hayata uyum sağlamaları için hizmet verdiğini ifade etmektedir.

2. 17. Sivil Toplum Ve Mülteci Eğitimi Anlamında Yapılan Çalışmalar

Mülteci çocukların eğitimi ile alakalı yapılan çalışmalara bakıldığında; Sağlam ve Kanbur (2017) "*İlkokulda Görev Yapan Öğretmenlerin Mülteci Öğrencilere Yönelik Tutumlarının İncelenmesi*" adlı bir çalışmayla mülteci öğrencilere yönelik ilkokul

öğretmenlerinin tutumlarını incelemiştir. Yapılan çalışma da dil ve kültürel problemler nedeniyle Suriyeli öğrencilerin eğitiminde yeterli düzeye ulaşamadığı belirlenmiştir. Yine bu kapsam da Levent ve Çayak (2017) ise “*Türkiye’deki Suriyeli Öğrencilerin Eğitimine Yönelik Okul Yöneticilerinin Görüşleri*” ni incelemiştir. Araştırmaya katılan okul yöneticileri Suriyeli öğrencilerin eğitiminde karşılaştıkları sorunlar olarak sırasıyla dil farklılığından kaynaklanan iletişim engellerini, okula kayıtları ile alakalı eksiklikleri, toplumsal ve kültürel olarak yaşadıkları uyum sıkıntısını, yabancı kimlik belgelerinin ve denkliklerinin olmayışını ifade etmişlerdir. Bu bulgular Erdoğan (2014), Türk (2016) ve Yüksel, Bulut ve Mor (2014) tarafından yapılan çalışmaların bulgularıyla benzerlik göstermektedir.

Kultaş’da (2017) “*Türkiye’de Bulunan Eğitim Çağındaki Suriyeli Mültecilerin Eğitimi Sorunu (Van ili Örneği)*” adlı bir çalışma yapmıştır. Kultaş yaptığı çalışmada; Türkiye’nin özellikle Suriyeli mültecilerin barınma ve eğitim gibi sorunları için belirli çalışmalar yaptığını ama mültecilerin yaşadıkları sorunların tamamen çözülmesi noktasında yapılan çalışmaların yeterli olmadığını ifade etmiştir. Gürle (2012) ise “*İstanbul’da Refakatsiz Sığınmacı Ve Mülteci Çocukların Karşılaştıkları Sorunlar Ve Uygulamalar*” adlı çalışmasında genel bir çerçeve ile sorunlara bakmıştır.

Özer, Komşuoğlu ve Ateşok (2016) da “*Türkiye’deki Suriyeli Çocukların Eğitimi: Sorunlar Ve Çözüm Önerileri*” bir çalışma yapmışlardır. Çalışmada ki en önemli husus eğitimin biz kamu hizmetinden ziyade bir “hak” olarak ele alınması gerektiğidir. Ayrıca çalışmada Türkiye’nin mülteci çocuklara yönelik eğitim politikalarını oluşturmasında sorun odaklı, kısa vadeli bakış açısından ziyade mülteci çocukları odak noktasına koyan bir bakış açısı oluşturarak çalışma yapması gerektiğinin ifade edilmesi de önemli görülen bir diğer noktadır. Bu kapsam da mülteci çocukların eğitimi ile alakalı tüm paydaşların katılacağı bir platform oluşturulması gereği de öneri olarak sunulmaktadır.

Şeker ve Aslan (2014) ise “*Eğitim Sürecinde Mülteci Çocuklar: Sosyal Psikolojik Bir Değerlendirme*” adlı çalışmalarıyla mülteci çocukların yaşamında eğitimin ve okullaşmanın önemine değinerek, mülteci çocukların bu süreçte yaşadıkları

sıkıntıları sosyal ve psikolojik bir bakış açısı ile değerlendirmişlerdir. Mülteci çocukların hem göç sürecinde ve hem de hala devam eden kötü sağlık koşulları ile başa çıkmak zorunda olduğunu kiminin ise çeşitli davranış sorunları yaşadıklarını, bunlarında eğitim sürecinde göz ardı edilmemesi gerektiğinin önemine değinmişlerdir. Özellikle mülteci çocukların eğitimi ile alakalı olarak tüm paydaşları kapsayan çalışmaların yapılması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Kılcan, Çepni ve Kılınç (2017) da “*Mülteci öğrencilere yönelik tutum ölçeğinin geliştirilmesi*” adlı çalışmalarıyla mülteci öğrencilere yönelik geçerliği ve güvenilirliği sağlanmış bir tutum ölçeğinin geliştirilmesini amaçlamıştır. Geliştirilen ölçekle araştırmacıların, Suriyeli öğrencilere yönelik diğer öğrencilerin davranışlarını ölçebilecekleri ve ortaya çıkan sorunlar neticesinde daha sağlam çözümler sunabileceklerini ortaya koymuştur.

Ozan, Polat ve Şener (2015) de “*Sivil Toplum Kuruluşlarının Eğitimdeki Yeri*” adlı çalışmayla sivil toplum kuruluşlarının eğitimdeki yeri öğretmen görüşlerine göre belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma sonunda öğretmenlerin görüşlerinden elde edilen sonuçlara göre; sivil toplum kuruluşlarının gerekliliğinin elzem olduğu ancak toplum desteğinin az olduğu, ayrıca sivil toplum kuruluşlarının eğitimsel alanlarda daha az yer aldığı, eğitimle alakalı sorunlara karşı etkisiz kaldığı ve bu sorunları yeteri kadar insanlara ulaştıramadığı sonucuna varılmıştır.

Akdeniz (2018) “*Türkiye’de Yaşayan Suriyeli Mülteci Öğrencilerin Uyum Sorunları: Şanlıurfa İli Örneği*” adlı Mültecilerin kültürlenme ve uyum süreçleri ile eğitim hayatlarını konu edinen bir çalışma yapmış ve Türkiye’de bulunan Suriyeli mülteci öğrenciler ile Türkler arasındaki uyum sürecini inceleyerek bunun eğitim alanındaki karşılığını araştırarak çözüm önerileri sunmayı amaçlamıştır. Çalışmada mülteci öğrencilerin en başta dil olmak üzere kültürel sorunlar, işsizlik ve geçim sıkıntısı, sosyal hayatta yaşanan sorunlar yaşadıklarını ortaya koymuştur. Yaptığı çalışmada öneri olarak da; ilgili tüm bakanlıkların işbirliğinde mülteciler ile alakalı güncel verilerin toplanarak mültecilere yönelik uzun soluklu bir eğitim programı hazırlanması gerektiğini vurgulamıştır.

Emin ve Coşkun (2018) “*Türkiye’de Göçmenlerin Eğitimi: Mevcut Durum ve Çözüm Önerileri*” adlı çalışmalarında göçmenlere yönelik eğitim politikalarının gelişimi,

eğitime erişmiş göçmenlerin mevcut durumu, eğitime erişimin önündeki engeller ve bu alanda politika önerilerini ele almışlardır. Bu kapsamda yapılacak çalışmalarda en önemli olan faktörün gerek Türkiye'nin kalkınmasında gerek Suriye'nin yeniden inşasında mülteci çocukların önemli rolleri olacağından hareketle hlen eğitime erişememiş çocukların eğitime kazandırılması ve eğitime erişmiş Suriyeli ocuk ve gençlerin nitelikli eğitim alabilmeleri için göçmen eğitimi konusunda kalıcı politikalara ihtiyaç duyulduğunu vurgulamışlardır.

Taştan ve elik (2017) "*Türkiye'de Suriyeli ocukların Eğitimi: Güçlükler Ve neriler*" adlı çalışmalarında özellikle ailelerin Suriyeli ocuklara yönelik olumlu bir bakışa sahip olması onları yok saymak ötekileştirmek yerine kucaklayan bir konumda olmalarını sağlamak için Bakanlığın STK'lar ile birlikte çalışmalar yapması gerektiğini ve mülteci çocukların eğitiminde kamunun yükünün azaltılması ve etkinliklerinin artırılması için yerel ve uluslararası STK'ların süreçlere dâhil edilerek, MEB ile eşgüdümlü bir şekilde çalışıp daha aktif hizmet vermeleri gerektiği yönünde öneri sunmuşlardır.

Yapılan çalışmaların daha çok genel eğitim sorunlarına değinmek ve mülteci çocuklara yönelik algıların ölçülmesi bağlamında kaldığı görülmektedir. Yine kısmen sağlık ve psikoloji alanında da çalışmalar yapılmıştır ama yeterli olmadığı ortadadır. Mülteci ocukların eğitimi sivil toplum açısından ele alındığında ise hem mülteci eğitimi hem de sivil toplumun bir arada bulunduğu bir çalışmaya rastlanmamıştır. Sadece sivil toplumun eğitimdeki yerini inceleye sınırlı çalışmalar vardır. Literatüre bakıldığında mülteci çocuklarının eğitimi konusunda sivil toplum kuruluşlarının eğitim politikası belirleme de karar verme süreçlerine katılımının önemli bir çalışma olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

2.18. Karar Alma Süreci

Yönetimi, karar alma süreci olarak tanımlayan yazarların bulunduğu gibi, karar almayı yönetimin kalbi olarak gören yazarlarda bulunmaktadır. Grsel'e (1997) göre karar alma süreci bir örgütün devamlılığını sağlayabilmesi ve etkili bir şekilde çalışmalarda bulunabilmesi karar alma sürecine ve alınan kararlara bağlıdır. Çünkü yönetim süreçlerinin niteliği belirlenirken ve yönetim sürecinin tüm diğer

bileşenlerinin başarısı karar alma sürecinin işlerliğine bağlıdır. Eren'in (1998) karar alma süreci tanımlı ise; istenilen amaçlara ulaştıracak yollar ve araçlar arasında seçim ve tercih yapmakla ilgili zihinsel, bedensel ve duygusal süreçlerin tümü olarak ifade etmektedir. Tanımlardan anlaşılana o ki karar alma süreci, bir örgütün verimli bir şekilde çalışmasını hedefleyen ve bunun için de yapılan tüm aşamaları kapsayan süreçler olarak anlaşılmaktadır. Semerci (2000) bilimsel yöntemin karar alma sürecinde kullanılabileceğini ilk defa John Dewey ileri sürdüğünü aktararak, bilimsel yöntemin aşamalarının karar alma sürecine yansımalarını ise şöyle ifade etmiştir;

1. Problemin anlaşılması, 2. Probleme ilişkin bilgi toplanması, 3. Bilginin çözümlenmesi ve yorumlanması, 4. Seçeneklerin değerlendirilmesi, 5. En iyi seçeneğin bulunması, 6. Uygulanması, 7. Değerlendirilmesi.

Karar alma sürecinde alınan kararların düzeyleri de önemlidir. Çünkü alınan her karar aynı seviyede değildir. Bununla alakalı Erdoğan (2008) kurumun hiyerarşik yapısına göre kararların niteliğinin değiştiğini, üst düzeyde daha çok stratejik kararların, orta kademelerde taktik kararların, alt kademelerde ise teknik ve operasyonel kararların verildiğini ifade etmiştir. Eren (1998) ise stratejik kararları kurumun yönünü belirlemeye yaradığını, operasyonel kararların ise kurumda alt düzeyleri ilgilendiren eylemlere yönelik olduğunu belirtmektedir.

2.19. Karar Alırken Uyulması Gereken İlkeler

Karar alma süreci ile alakalı ifadelerden anlaşıldığı gibi karar alma süreci bir örgüt için hayati önem taşımakta olduğu görülmektedir. Hem alınan kararların doğru alınması hem de uygulanması açısından karar alırken uyulması gereken ilkeler Erdoğan'a (2008) göre şöyle ifade edilebilir:

1. Karar alırken önce bilgi toplanır ve toplanan bilgiler işlenir, seçim yapılır ve yararlı bir duruma getirilir. Bu işleri yapmak içinde gerekli donanım, bilgi ve tecrübeye sahip olmak gerekmektedir.
2. Karar alırken ekonomiklik açısından amaçlara ulaşma noktasında en az harcama ve fedakârlıkla göz önünde bulundurulmalıdır.

3. Karar alma yetkisine sahip olan yönetici, maddi ve insani kaynakları kullanabilme iznine de sahip olmalıdır.
4. Karar almada sürecinde yönetici karar alacağı konuyla ilgili her türlü bilimsel çalışmalardan haberdar olmalı ve bunları göz önünde bulundurmalıdır.
5. Karar almanın etkililiğini sağlayabilmek için örgütsel yapı doğru kararı almayı sağlayacak şekilde kurulmalıdır.
6. Karar almada zamanlama çok önemli olduğundan dolayı kararın kurum için en doğru zamanda alınması gerekmekte aksi takdirde alınan karar sonuca ulaştırmaz.
7. Kararlar çözüme yönelik olmalı ve karar alırken amacın ne olduğun iyi belirlenmesi doğru bir karar almak için önemlidir.
8. Karar alınırken karardan etkilenen tüm paydaşların karara katılımı sağlanmalıdır. Çünkü bu sağlıklı bir karar alımı için kararların anlaşılmasında, benimsenmesinde ve etkili bir şekilde uygulanmasında önemli bir görev üstlenmektedir.
9. Bazı durumlarda karara katılımdan dolayı alınan kararların niteliği azalabilir ve alınan karar, örgütün temel amaçları ile ters düşebilir. Bunun olmaması için yönetici katılım sürecini de yönetmesi gerekmektedir.
10. Karar alma sorumluluk almayı gerektirir. Ayrıca karar alırken ortaya çıkabilecek riskler de gözde alınabilmelidir.
11. Kararları kabul edip özümseyen kişiler olabileceği gibi karara karşı duran kişiler de olabileceğinden dolayı onların olumlu ya da olumsuz etkisinde kalmamak için karar alırken bağımsız kalabilmek önemlidir.
12. Karar alırken pragmatik olmak, yani yaşantı ve deneyimleri göz önünde bulundurarak süreci yönetmek önem arz etmektedir.
13. Verilen karar, zaman geçirmeden hemen gerekli olan şartlar sağlanarak uygulamaya konulmalıdır.
14. Karar alırken verilen kararın doğru ve adil olup olmadığı tartışılmalı ve etik açıdan da dikkatli olmak gerekmektedir.

2.20. Karar Almayı Etkileyen Faktörler

Erdoğan (2008) karar almayı etkileyen faktörleri 4 başlık altında toplamaktadır. Bunlar aşağıda kısaca özetlenmeye çalışılmıştır.

1. Algısal Engeller: Stereotipik tavırlar, esnek olmama, dogmatizm ve dar düşünme gibi algısal özellikler karar vericinin sorunu çözmek için gerekli bilgileri açık bir şekilde anlamasını etkileyen engeller olduğu için dikkat edilmelidir.
2. Entelektüel Engeller: Sözlü ve yazılı ifade, çözüm üretme, lisanı kullanma, soyut düşünebilme gibi alanlardaki yetersizlikler entelektüel engeller arasında gösterilebilir.
3. Kalıplanma: Bir kişinin kendi kişilik yapısının dışında bir adım atması ve düşünmesi zor olacağından dolayı dıştan denetime yani dış çevrenin onayını almaya ihtiyaç duyar bu da karar almayı olumsuz yönde bir etki yapar.
4. Aşırı Koruyuculuk: Aşırı koruyuculuk özgüven ve inisiyatif kullanma gibi özelliklerin gelişmesini engellemektedir.

Karara katılma ve bu sürecin işlemesi her örgütte gerekli bir süreçtir. Eğitim örgütlerinde kararlara katılmanın gerekliliğini Bursalıoğlu (1997) eğitim örgütlerinin amaçlarının daha çok değerlere dayalı olmasından ötürü bu tür örgütlerdeki yöneticilerin rasyonel olanları bulamamakta veya seçememekte olduklarını ifade etmiştir. Böyle durumda faydalı bir karar alma sürecinin kurumsal açıdan da sağlıklı sonuçlar ortaya çıkaracağı düşünülmektedir.

2.21. Karara Katılmanın Faydaları

Karar almaya katılımın faydaları olarak Aydın (1998) karar almaya katılmanın mesleki nitelikleri geliştirdiğini, bağlı bulunduğu örgütün kurumsal amaç ve programlarına daha rahat ve çok özdeşleşmesine yardım ettiğini ifade etmektedir. Ayrıca sağlıklı bir katılım gerçekleştirildiğinde denetime gereksinimin de azalacağını ifade ederek karar almaya katılmanın özellikle eğitim programlarında özendirici rol oynayabileceğini belirtmektedir. Bunlara ek olarak ise Bursalıoğlu (1998) karar

sürecine katılım arttığı takdirde karar yetkisinin kullanılması durumunun da azalacağını ve karara katılmanın katılanların kişiliğini güçlendirme, yetişmelerini sağlama noktasında onlara bir güdüleme sağlayacağını altını çizmektedir.

Karar alma sürecine okul açısından bakan Kasım (2008) ise lise okul yöneticilerinin en önemli görevinin emri altında çalışan bütün personellerin insan olmaktan kaynaklanan temel haklarını sonuna kadar korumak olduğunu ve okul yöneticilerinin vazifelerini daha işler ve yararlı hale getirmeleri için felsefe, insan hakları ve demokrasi konularında bilinçlenip çağdaş bir bakış açısı kazanmaları gerektiğini ifade ederek karar alma sürecinin önemine ve faydasına değinmektedir.

3.YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli

Sivil toplum kuruluşlarının mülteci çocukların eğitimine yönelik eğitim politikaları ile onların eğitimine nasıl destekler verdikleri ve bu kapsamda karar alma süreçlerine katılım sağlayıp sağlamadıklarının araştırılmasına yönelik yapılan bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Yıldırım ve Şimşek (2013) nitel araştırmayı; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi veri toplama araçlarının kullanıldığı, verilerin doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yardımcı olan bir araştırma deseni olarak tanımlamaktadır.

Nitel durum çalışması desenine göre yapılan bu çalışmada görüşme yöntemi kullanılmıştır. Görüşme yöntemi Karasar'a (2013) göre sözlü iletişim yoluyla veri toplanan ve bireylerin çeşitli konulardaki bilgi, düşünce, tutum ve davranışları ile bunların olası nedenlerinin öğrenilmesinde en etkili ve pratik yol şeklinde ifade etmiştir. Ayrıca görüşme, en az iki kişi arasında sözlü olarak sürdürülmesi gereken bir iletişim sürecidir. Görüşmede yanlılık olma ihtimali yüksektir ayrıca pahalı ve uzun süren bir tekniktir. Bundan dolayı araştırmacıların eğer yeterli temsil yeteneği olan kaynak kişiler edinmeden bu tekniği uygulaması ve hemen sonuca gitme eğiliminde olması araştırmayı sınırlandırmaktadır ve görüşme tekniği görüşmecinin iyi niyet ve yetiştirilmişliği ile de sınırlandırılmaktadır. Büyüköztürk (2012) ise görüşmeyi; herhangi bir araştırmada soru yöneltilen kişilerden sorulan soruya yönelik cevaplar alarak yapılan bir veri toplama şekli olduğunu ifade etmiştir.

3.2. Çalışma Grubu

Mülteci çocukların eğitimi ile ilgili ulusal ve uluslararası boyutta çalışma yapan sivil toplum kuruluşlarından 10'u ile ön görüşme yapılarak çalışmaya katılmaya davet edilmiş ve görüşmeyi 7 sivil toplum kuruluşu kabul etmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu da bu sivil toplum kuruluşlarında mülteci çocukların eğitimi ile ilgili alanda yöneticilik pozisyonunda çalışma yapan 7 sivil toplum kuruluşu yöneticisi

oluşturmuştur. Bu sivil toplum kuruluşlarına mülteci çocuklarının eğitimi ile ilgili yaptıkları çalışmalar incelenip göz önünde bulundurularak ulaşılmıştır. Ayrıca kartopu örnekleme yöntemi ile bu konuda Türkiye’de başat konumda olan STK’ların yöneticilerinden çalışmaya katkı sağlayabilecek STK ve katılımcı önerisinde bulunması istenmiş ve bu şekilde çalışma grubu oluşturulmaya çalışılmıştır. Ardından bu sivil toplum kuruluşları irtibat numaralarından aranarak yöneticilerine ulaşılmış ve yapılması istenilen çalışma ile ilgili hem sözlü hem de ardından yazılı olarak bilgi verilerek iletişime geçilmiştir. Telefonla görüşme sağlanırken özellikle mülteci çocukların eğitimi ile alakalı detaylı bilgi sahibi olan ve sürecin bizzat içerisinde bulunan yöneticiler ile görüşme yapmak istenildiği vurgulanmıştır. Yapılan ilk görüşmeler sonucunda sivil toplum kuruluşları yöneticilerinden randevu alınarak görüşmenin yapılacağı tarih ve yer belirlenmiştir. Yüz yüze yapılan görüşmeler sivil toplum kuruluşlarının davetleri üzerine kendi merkezlerinde diğer görüşmeler ise telefon üzerinden iletişim kurularak yapılmıştır. Araştırmaya katılan sivil toplum kuruluşları yöneticilerinden 4 tanesi kadın 3 tanesi erkek olarak sınırlandırılmıştır. Araştırmada gizlilik ilkesine uygunluk gereği her bir katılımcıya takma ad (rumuz) verilmiştir. Görüşme yapılan kişiler K1,K2,K3,K4,K5,K6,K7 olarak rumuzlandırılmıştır. Katılımcılar ile ilgili ayrıntılı bilgi aşağıda Tablo 4’te verilmektedir.

Tablo 4. Çalışma grubuna yönelik katılımcı rumuzları

KATILIMCILAR	RUMUZLAR
K1	K1/E28Y
K2	K2/E34Y
K3	K3/E42Y
K4	K4/K30Y
K5	K5/K28Y
K6	K6/K35Y
K7	K7/K27Y

Tablodaki rumuzlama Şu Şekilde yorumlanmaktadır. Örneğin; ‘K6/K35Y’ rumuzu için ‘K6’ katılımcılar arasındaki sırasını, ‘K’ olarak ifade edilen cinsiyetinin kadın olduğunu ve ‘35Y’ olarak belirtilen bilginin ise 35 yaŐında olduğunu göstermektedir.

Katılımcılara ait bilgilere bakıldığında görüşme yapılan sivil toplum kuruluşu yöneticilerinden 4 ünün kadın 3 ünün erkek olduğu görölmektedir. Böylelikle cinsiyet konusunda eŐitlik de göz önünde bulundurulmaya çalışılmıştır. Katılımcıların yaŐlarına bakıldığında yaş ortalamasının 31 olduğu görölmüŐtür. Bu ortalama yaŐta; daha aktif çalıŐabilen ve üretebilen yaŐtaki kişilerin mülteci çocukların eğitimi ile ilgili sivil toplum kuruluşlarında yönetici olduğunu göstermektedir.

3.3. Veri Toplama Araç Ve/Veya Teknikleri

Araştırmada görüşme tekniği kullanılmıştır. Bu kapsamda araştırmacı tarafından EK-2’de örneği sunulan “Görüşme Formu” geliştirilmiştir. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu’nda katılımcılara yöneltilen sorular içerisinde mülteci çocukların ihtiyaçlarının neler olduğu ve bu ihtiyaçlar içerisinde eğitimin ne kadar ihtiyaç olarak göröldüğünü saptamak, yapılan çalışmalarda mülteci çocukların eğitimi ile ilgili amacın ne olduğunu saptamak ve bu kapsamda mülteci çocukların eğitimine yönelik ne tür çalışmalar yapıldığını ortaya koymak hedeflenmektedir. Ayrıca hangi mülteci gruplarıyla çalıŐıldđını göstermek ve yapılan çalışmalarda yurt içi ve ya yurtdışı, kamu ve ya özel paydaşları olup olmadığını ortaya koymak, mülteci çocukların eğitimine yönelik çalışmaların finansmanlarının nasıl sağlandığını göstermesi de hedeflenmiŐtir. Bununla birlikte görüşme formu kapsamında sivil toplum kuruluşu olarak mülteci çocukların eğitimi ile ilgili kamunun karar alım süreci hakkında bilgi sahibi olup olmadıklarını belirlemek, karar alım sürecine hangi yollarla katkı sağladıklarını ortaya koymak, çalışmalarda karşılaşılan sorunları anlayabilmek ve bu çalışmaları yapmaya yönelten değerin ne olduğunu da göstermek maksadıyla 12 tane açık uçlu soru yer almaktadır.

Hem görüşme formunun oluşturulmasında hem de soruların oluşturulmasında uzman incelemesi yapılmıştır. Formun son halini vermeden evvel de eğitim bilimleri alanında bir profesör ve bir doçent tarafından görüşme formu incelenmiş ve

katılımcılara uygulanmıştır. Akabinde katılımcı olmayan bir sivil toplum kuruluşu yöneticisinde pilot uygulama yapılarak dönüt alınmıştır. Alınan dönüt sonrasında da hem sorular da hem de sıralamalarında tekrar düzenlemeler yapılmıştır. Ayrıca sivil toplum kuruluşunda görevli olan gönüllülerle ve okullarında mülteci öğrenci barındıran idareci ve öğretmenlerle de iletişim kurulmuş onlarında fikirleri alınmıştır. Görüşmeciler belirlenirken gönüllülük esası göz önünde tutulmuştur. Bu kapsamda görüşme yapmadan evvel görüşme hakkında gerekli bilgiler verilmiş ve ses kaydı alma konusunda görüşmecilerin onayları alınmıştır. Ayrıca görüşmecilerin bilgilerinin saklı kalacağı ve araştırmaya ilişkin raporlarda ve yayınlarda bu bilgiler yerine kodlar kullanarak raporlaştırılacağı ifade edilmiştir. Bu kapsamda 7 değişik sivil toplum kuruluşundan; 4 kadın 3 erkek yönetici ile görüşme yapılmıştır. Tüm görüşmelerde ilk önce ses kaydı yapılmış ardından kayıt altına alınan konuşmalar Word'e aktarılarak metin dosyasına dönüştürülmüştür. Metne dökülen görüşmeler güvenilirlik ve geçerlilik açısından katılımcılara elektronik posta yolu ile gönderilmiş ve hepsi tarafından da onaylanmıştır.

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırma kapsamında yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu; katılımcıların görüşme esnasında verdikleri cevapların altında yatan nedenleri derinlemesine analiz etmek ve sürece bağlı olarak katılımcılara araştırmanın amacına yönelik yeni sorular yöneltebilmek için tercih edilmiştir. Çalışmada katılımcılara görüşme formunda yer alan soruların hepsi yöneltilmiştir. Cevapların daha açık bir hale getirilmesi içinde çeşitli sorularda yardımcı olarak sonda sorular da yöneltilmiştir.

Araştırmada görüşmeler, çalışmanın daha verimli olmasını sağlamak amacıyla sessiz bir ortamda gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler 2018 yılının Haziran, Temmuz ve Ağustos aylarında yapılmıştır. Araştırmaya kapsamında 175 dakika süren görüşmeler gerçekleştirilmiştir. 7 katılımcıdan sadece 2 tanesi ile telefon aracılığıyla görüşme sağlanmıştır. Yapılan görüşmeler ortalama 25 dk. civarında sürmüştür. Veri toplama sürecinde STK'lardan gerekli izinler alınmış ve katılımcılara evvelinde araştırma konusu hakkında açıklayıcı bir bilgi verilmiştir. Görüşmeler yapılmadan önce katılımcılara bilgilerinin gizli kalacağı ve katılımcılar için birer rumuz oluşturulacağı

ifade edilmiştir. Böylelikle katılımcıların açık ve doğru bir şekilde sorulara cevap vermelerine ortam oluşturmaya çalışılmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Çalışma grubu belirlenmeden önce alan yazın taraması yapılmış ve hazırlanan sorular neticesinde 11 tema belirlenmiştir. Bu temalar Tablo 5’te gösterilmiştir;

Tablo 5. Temalar

1.Tema	Mülteci grubu ve eğitim türüne ilişkin bilgiler
2.Tema	Mülteci çocukların eğitimi ile ilgili ihtiyaçlar
3.Tema	Mülteci çocukların eğitiminin amacı
4.Tema	Mülteci çocukların eğitimi ile ilgili çalışmalar
5.Tema	Mülteci çocukların eğitimi ile ilgili çalışmalardaki ortaklar
6.Tema	Karar alım süreci hakkında bilgi sahibi olma durumu
7.Tema	STK’ların karar alma sürecine katılımı
8.Tema	Mülteci çocukların eğitimine yönelik karar alım sürecine katkı
9.Tema	Mülteci çocukların eğitimi ile ilgili çalışma yaparken yaşanan sorunlar
10.Tema	Yapılan çalışmaların finansmanı
11.Tema	Mülteci çocukların eğitimine yönelik çalışma yapmaya yönelten değerler

Araştırmanın problem durumuna yönelik oluşturulan “Görüşme Formu” kapsamında yapılan görüşmelerden elde edilen verilerin çözümlenmesinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırma kapsamında 7 katılımcı ile yapılan 175 dakikalık ses kayıtları Word dosyasında yazıya aktarılarak A4 boyutunda toplam 21 sayfalık metne dönüştürülmüştür. Bu metinler üzerinde de betimsel analiz ve içerik analizi yapılmıştır.

Yıldırım ve Şimşek’e (2013) göre içerik analizi, toplanan verilerin derinlemesine analiz edilmesini sağladığını ifade etmektedir. Ayrıca içerik analizinde amacın toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmak olduğunu ve bu amaçla da toplanan verilerin önce kavramsallaştırılması, sonra da mantıklı bir biçimde düzenlenerek veriyi açıklayan temaların oluşturulması gerektiğini vurgulamaktadır.

Büyüköztürk (2012) içerik analizinin insan davranışlarını ve doğası üzerinde dolaylı yollarla araştırmaya olanak sağlayan bir teknik olduğunu özellikle sosyal bilimler de çok sık kullanılan bir teknik olduğunu belirtmiştir. Ayrıca İçerik analizinin kurallı bir kodlamayla bir metnin bazı sözcüklerinin daha küçük içerik kategorileri ile özetlenip sistematik, yinelenebilir bir teknik olduğunu da ifade etmiştir. Bu teknik ayrıca bir mesajın belli özelliklerinin objektif ve sistematik bir şekilde anlaşılmasına yönelik varsayımların yapıldığı, metin ve ya metin kümelerinin içinde bulunan kelimelerin veya kavramların varlığını bulmaya yönelik olduğunu ve araştırmacıların bu kelime ve kavramların varlığını, anlamlarını ve ilişkilerini belirleyerek analiz ederek metinlerdeki mesaja ilişkin çıkarımlarda bulunulduğu vurgulamıştır. Elde edilen veriler Yıldırım ve Şimşek’e (2013) göre 4 aşamada analiz edilmiştir:

1. Verilerin kodlanması: Bu aşamada araştırmacı, elde ettiği bilgileri inceleyerek, anlamlı bölümlere ayırır ve her bölümün kavramsal olarak ne anlam ifade ettiğini bulmaya çalışarak bölümleri kodlama işlemi yapar. Kodlama bittikten sonra kod listesi oluşturur ve oluşturduğu listeyi verilerin incelenmesinde ve düzenlenmesinde kullanır.

2. Kodlanan verilerin temalarının belirlenmesi: Bu aşamada temaların oluşturulması için kodlar bir araya getirilerek aralarındaki ortak yönler göre kategorize edilir.

3. Kodların ve temaların düzenlenmesi: Bu aşamada verilerin açıklanması ve sunulması önemlidir. Oluşturulan kodlar ya da temaya göre elde edilen bilgilerle ilişkili bir biçimde sunulmaya çalışılır. Bu aşamada araştırmacının mümkün olduğu ölçüde tanımlayıcı olması ve elde edilen bulguları değiştirme ve oynama yapmadan ilk elden okuyucuya sunması gerekmektedir. Yani kendi düşünce ve ifadelerine yer vermeden topladığı verileri işlenmiş bir şekilde sunar.

4. Bulguların tanımlanması ve yorumlanması: Araştırmacı son aşamada, topladığı verileri anlamlı bir hale getirerek ve bulgular arasında ilişkiler kurar. Daha sonra bulgulardan sonuçlar çıkararak elde ettiği sonuçların önemine göre de açıklamalar yaparak araştırmayı tamamlar.

3.5.1. Verilerin Kodlanması

Bu çalışmada verilerin kodlanması sürecinde, Patton (2014) tarafından ifade edilen satır-satır analiz (line by line analysis) yaklaşımı kullanılmıştır. Bir kelime ya da kelime öbekleri hatta bir cümle veri analizi için bir birim olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca araştırmanın amacıyla alakalı görülen boyutlar saptanarak her bir boyutun ne anlama geldiği belirlenmeye çalışılmıştır. Kodlama yapılırken katılımcıları söylediği kelime ve kavramlar olabildiğince kod olarak kullanılmıştır. Ancak katılımcıların ifade ettikleri kelime ve kavramların kodlama aşamasında yetersiz kaldığı durumlarda düşünceyi en açık şekilde açıklayacak başka kavramlar kod olarak 2 kodlayıcı tarafından belirlenmiştir.

3.5.2. Yorumlama Teknikleri

Mülakat verilerinin yorumlanması sürecinde betimsel analiz ve içerik analizi kullanılmıştır. Betimsel analizde, görüşme yapılan kişilerin görüşlerini etkili bir şekilde aktarabilmek için sık sık doğrudan alıntılara yer verilmiştir. İçerik analizinde ise önce çalışmanın amacını özetleyecek konu ile alakalı ihtiyaç duyulan temalar belirlenmiştir. Alan yazındaki veriler ışığında temalar belirlendikten sonra katılımcı ifadelerinden kodlar çıkararak uygun olan temaların altına yerleştirilmiştir. Son

olarak da temalar ve veriler arasında anlam bütünlüğü sağlanarak yorumlama yoluna gidilmiştir.

3.5.3. Araştırmada İnandırıcılık, Aktarılabirlik, Tutarlılık ve Teyit Edilebilirlik

Nitel araştırmalarda geçerlik, belirli süreçler vasıtasıyla bulguların doğruluğu için araştırmacı kontrolünü ifade ederken, nitel güvenilirlik, farklı projeler ve farklı araştırmacıların açısından da araştırmacının yaklaşımının tutarlılığını işaret etmektedir (Patton, 2014; 2014; Yıldırım ve Şimşek 2013). Nitel araştırma yaklaşımının benimsendiği bu araştırmada geçerlik ve güvenilirlik kavramları yerine inandırıcılık, aktarılabirlik, tutarlılık ve teyit edilebilirlik kavramlarının kullanılması daha doğru bir yaklaşım olacağı düşünülmüştür. Mills'e (2003) göre geçerlik ve güvenilirlik kavramları nicel araştırmalara özgü kavramlar olduğundan dolayı nitel araştırmalarla ilkesel ve paradigma açısından çelişmektedir

3.5.4. İnandırıcılık

Araştırmada inandırıcılığı artırmak için ilgili alan yazın incelenmiş, konu ile ilgili kavramsal bir çerçeve oluşturularak görüşme formu geliştirilmiştir. Çalışma grubuyla yapılan görüşmeler metne aktarılarak, doğruluğunun teyit edilmesi amacıyla da yazıya aktarılan metinler katılımcılar tarafından incelenerek onaylanmıştır. Katılımcılar tarafından her hangi bir düzeltme önerisinde bulunulmamıştır.

3.5.5. Aktarılabirlik

Araştırmanın tüm aşamaları okuyucuya detaylı bir şekilde sunulmuştur. Araştırma sürecinin okuyucunun gözünde net bir şekilde canlanması için araştırma ile ilgili aktarımlar sade ve açık bir şekilde ifade edilmiştir. Bundan hareketle araştırmacı toplanan betimsel verilerin benzer amacı olan çalışma gruplarına transfer edilebileceği görüşünü de benimsemektedir.

3.5.6. Tutarlılık

Araştırmanın tutarlılığını artırmak maksadıyla hiçbir bulguya yorum ya da herhangi bir ekleme yapılmadan direk okuyucuya sunulmuştur. Süreç boyunca elde edilen veriler, araştırmayı yapan kişi ve nitel araştırma yöntemlerine hâkim bir öğretim üyesi tarafından değerlendirmeye alınarak kodlanmış ve yapılan kodlamalar arasında görüş birliği sağlanmıştır.

3.5.7. Teyit Edilebilirlik

Araştırmanın teyit edilebilirliğini sağlamak amacıyla, araştırma boyunca elde edilen tüm bilgiler ilgili kişilerin inceleyebilmelerine sağlamak amacıyla saklı tutulmaktadır.

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

Bu bölümde araştırma problemlerine yönelik yapılan analizlere ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Araştırma verileriyle yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgular tema için açılan alt başlıklar altında yorumlanmıştır.

4.1. Mülteci Grubu ve Eğitim Türüne İlişkin Bulgular

Bu tema kapsamında mülteci çocukların eğitimine yönelik çalışma yapan sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarında hangi mülteci grupları ile çalıştıkları, hangi eğitim türünde faaliyet yürüttükleri ve hangi yaş aralığında eğitim çalışmaları yaptıklarını içeren bulgular bulunmaktadır. Sivil toplum kuruluşlarının çalışma yaptıkları mülteci grubu ve eğitim türünü belirlemeye yönelik olan temada katılımcı tüm sivil toplum kuruluşlarının yaygın eğitim kapsamında çalışmalar yürüttükleri görülmektedir. Geçici Eğitim Merkezleri(GEM)'nin açılma sürecinde sivil toplum kuruluşları çeşitli gemlerin sorumluluklarını üstlenerek eğitime daha aktif ve doğrudan katıldıklarını ama GEM'lerinin kapatılması ile birlikte devletin eğitim ile alakalı çalışmaları üstlenmesinden dolayı sivil toplum kuruluşu olarak sadece yaygın eğitim kapsamında faaliyet yapabildiklerini doğrudan eğitim faaliyetlerine katılmadıklarını ifade etmişlerdir. Ancak araştırmada katılımcıların yaptıkları eğitim çalışmalarında devlet kurumları ile işbirliği içerisinde oldukları da görülmektedir. Katılımcımız bu durumu şu ifadelerle ele almıştır:

Türkiye'de STK'ların eğitim ile alakalı müdahale etmesine izin verilmiyor bizde kurum olarak adı eğitim ile alakalı doğrudan bir şey yapmıyoruz. Örneğin Türkçe dil kursu derken halk eğitim ile işbirliğine giriyoruz yönlendiriyoruz. (K4/K32Y)

Yaygın eğitim veriyoruz. (K7/K28Y)

Sivil toplum kuruluşlarının mülteci çocuklara yönelik yaptıkları çalışmalar da her iki cinsiyet lehine ya da aleyhine farklılık görülmemiştir. Sivil toplum kuruluşu katılımcıları erkek- kız ayırım yapmadan gelen tüm mülteci çocuklara çalışmalarını

açık tuttıklarını belirtmişlerdir. Bundan hareketle hem kız hem de erkek çocuklar çalışma alanları içerisinde yer aldığını katılımcımız şöyle ifade etmiştir:

Cinsiyet ayrımı yok. (K2/E35Y)

Katılımcı sivil toplum kuruluşlarının mülteci çocukların eğitimine yönelik çalışmalarında da yaş sınırı olmadığı ama daha çok 0-25 yaş arası değişken bir yaş aralığında çalışmalar yürüttükleri görülmüştür. Katılımcılarımız bu durumu şu şekilde ifade etmişlerdir:

Yaş sınırlamamız yok ama genelde 0-18. (K4/K32Y)

Yaş sınırı yok.(K7/K28Y)

Yine çalışma yürütülen grupların çoğunluğu 8 yıldır süren savaşın da etkisi ile Suriye'den ülkemize geçici koruma statüsünde gelen Suriyeli mülteciler oluşturmaktadır. Katılımcı sivil toplum kuruluşları en fazla çalışma yaptıkları mülteci grubunu Suriyeliler oluşturmaktadır. Daha sonra çalışma yapılan mülteci gruplar olarak Türki Cumhuriyetliler, Filistinliler, Iraklılar, Afganlar, Somalililer ve Sudanlılar gelmektedir. Bu durumu katılımcılarımız şöyle ifade etmişlerdir:

Daha çok Suriye Türkistan ülkeleri ve Filistin ve Türkiyelilere çocuklara yönelik çalışmalar yapıyoruz (K2/E35Y).

Suriyeliler Afganlar ve Türki cumhuriyetlilerle çalışıyoruz (K4/K32Y).

Kriz olan bölge de Suriye de ve diğer programlarda çeçen Türkmen çocuklara var. Asıl alan Suriyeli çocuklar (K7/K28Y).

Tema kapsamında elde edilen bulgular değerlendirildiğinde; sivil toplum kuruluşlarının mülteci çocukların eğitimi ile ilgili tüm mülteci grupları ile çalıştığı ama en çok çalışmanın yapıldığı grubu Suriyelilerin oluşturduğu görülmektedir. Ayrıca STK'ların sadece yaygın eğitim kapsamında faaliyetler yaptıkları, bu çalışmalar sırasında yaş aralığını daha çok çocuğun eğitim hakkından yararlanması için ucu açık bir şekilde 0-25 yaş arası olarak aldıkları sonucuna varılabilmektedir.

4.2. Mülteci Çocukların Eğitimi İle İlgili İhtiyaçlar Temasına Yönelik Bulgular

Çalışmaya katılan STK yöneticilerine mülteci çocukların eğitimi ile alakalı gördükleri ihtiyaçların neler olduğu sorulmuştur. Bu soruya verilen cevaplara dayalı olarak oluşturulan *Mülteci çocukların eğitimi ile ilgili ihtiyaçlar* temasına yönelik oluşturulan kodlar Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 6. Mülteci çocukların eğitimi ile ilgili ihtiyaçlar temasına yönelik kodlar

<i>Tema</i>	<i>Kodlar</i>
Mülteci Çocukların Eğitimi İle İlgili İhtiyaçlar	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Barınma ve Güvenlik İhtiyacı (n = 6) ➤ Eğitim İhtiyacı (n = 5) ➤ Ekonomik İhtiyaçlar (n = 2)

Mülteci çocukların eğitimi ile ilgili ihtiyaçlar temasına yönelik katılımcıların görüşleri Tablo 6’da görüldüğü gibi barınma ve güvenlik, eğitim ve ekonomik ihtiyaçlar olmak üzere 3 kod altında toplanmıştır. Katılımcılardan elde edilen kodlara bakılırsa aslında 3 kodunda birbiri ile iç içe olduğu görülmektedir. Çünkü zorunlu göç yolu ile ülkemize gelmiş olan mülteciler için en önemli olan güvenlik ve barınma ihtiyacını (n = 6) gerçekleştirmektir Katılımcıların bu koda ilişkin ifadelerinden bazıları şu şekildedir:

Öncelikle Maslow’a göre bakacak olursak güvenlik ve barınma geliyor. Ama bu göreceli tabi. Uzun sürece yayılınca eğitim hakkı geliyor (K7/K28Y).

Kaldıkları evler sağlıklı değil. Ya eşyalar kırık ya hiç yok. Çocukların yatakları bile yok. Sağlıklı ortamlara ihtiyaçları var (K6/K35Y).

Görüldüğü üzere yaşamlarını devam ettirebilmeleri için öncelikle sağlıklı bir ortamın oluşturulması gereği ortaya çıkmaktadır. Ardından uyum, dil yeterliliği ve eğitim gibi ihtiyaçlar sıralanmaktadır. Bu durumla alakalı katılımcımızın değindiği gibi ihtiyaçlar hiyerarşisinde Maslow (1943;1954) insanların belirli ihtiyaçları elde etmek

üzerine güdülenmiş olduğunu ve bu ihtiyaçlardan bazılarının diğerlerine göre önceliğinin bulunduğunu belirtmiştir. En temel ihtiyacımızın ise, fiziksel olarak sağ kalmak ve bu durumunda bizim davranışlarımızı güdüleyen en önemli etken olduğunu da ifade etmiştir. Fiziksel olarak sağ kalmaya yönelik ihtiyaçlar elde edildiğinde ise bir üst aşamadaki ihtiyacın bizi güdüleyeceğini ve sürecin bu şekilde devam edeceğini de belirtmektedir.

Güvenlik ve barınma ile ekonomik ihtiyaçların (n = 5) karşılanamaması halinde aileler çocuklarını okula göndermek yerine ucuz ücretler karşılığında çalıştırmak zorunda kalmaktadır. Böylelikle ailesine maddi anlamda yardımcı olmakla görevlendirilen çocuk eğitim hakkından ve hayatından mahrum kalmaktadır. Buna göre mülteci çocukların eğitimi ile ilgili olarak öncelikle barınma ve güvenlik ile ekonomik ihtiyaçların karşılanması ve sonrasında eğitimin sunulması veyahut eş zamanlı olarak her üç boyutta girişimlerde bulunulmasının daha doğru olacağı ifade edilebilir. Mültecilerle ilgili uluslararası çapta çalışmalar yapan bir STK'da yöneticilik yapan bir katılımcı bu durumu şu ifadeleri ile kısaca özetlemektedir:

Geçinebilmek için çocuklar da çalıştırılabilir. Çocukların temel hakkı olan eğitim geri kalabiliyor (K2/E35Y).

Elde edilen bulguları destekler nitelikte olarak katılımcı sivil toplum kuruluşundan İHH İnsani Yardım Vakfı Araştırmalar Yayın Birimi ortaya koyduğu “Mültecilik, Sorunlar, Tanıklıklar ve Çözüm Önerileri” (İHH, 2009) adlı raporda mültecilerin Türkiye’de buldukları süre zarfında en önemli sorunlarının barınma, beslenme, sağlık, ilaç temini, giyim ve eğitim alanlarında yaşanan sorunlar olduğunu ifade etmiştir.

Mevcut araştırmada ortaya çıkan bir diğer bulgu ise acil ihtiyaçlarını karşılayamayan ailelerin çocuklarının ucuz ücretler karşılığında çalışmak zorunda kalmalarıdır. Bunu destekler nitelikte alan yazında “Türkiye’deki Suriyeli Çocukların Eğitimi: Temel Eğitim Politikaları” (SETAV, 2016) adlı çalışma kapsamında okullarda yapılan müdür görüşmelerinde, lise çağındaki çocukların, ailelerinin ekonomik durumlarının düşük olması nedeniyle işe girip çalışmak zorunda kalmalarının eğitimin önünde engel teşkil ettiği vurgulanmıştır. Buna ek olarak Bulut (2015) çalışmasında çocuk işçiliğinin çocukların sağlığını olumsuz etkilediğini ve bunun da

yanı sıra onların eğitime ve sosyal hayata katılımlarını engellediğini ifade ederek, bu durumun sadece yoksul kesimi tehdit eden bir sorun olarak değil artık göçmen çocukları da kapsayan bir süreç olarak karşımızda olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca mülteci çocukların eğitim ihtiyacı (n = 5) ve onların topluma kazandırılması noktası önemli bir ihtiyaç olarak karşımıza çıkmaktadır. Eğitim ihtiyacını gerçekleştirmek için gerekli olan barınma ve güvenlik ihtiyacının (n = 6) yanı sıra ekonomik ihtiyaçlarında (n = 5) sağlıklı bir şekilde temini sonucu mülteci çocuklar eğitim hayatına daha rahat kazandırılabilir. Bu durumla alakalı olarak katılımcımız şunları söylemiştir:

Türkçe bilmiyorlar, okula gitmek istemiyorlar, uyum sorunları var, şiddet olayları oluyor, akran zorbalığı var (K6/K35Y).

Alan yazında ise bu durum “Türkiye’deki Suriyelilerin Eğitiminde Yol Haritası: Fırsatlar ve Zorluklar” (Coşkun ve Emin, 2016) isimli raporda; devlet okullarında eğitim gören mülteci çocukların diğer çocukların akran zorbalığı, dışlanma ve ötekileştirme gibi olumsuz davranışlarından dolayı okuldan uzaklaşmalarına neden olduğunu göstermektedir. İstanbul Bilgi Üniversitesi (2015) ise yaptığı çalışmada Suriyeli çocukların okuldan uzaklaşmalarının sebebinin mülteci olmayan çocukların onlara karşı okuldaki olumsuz tutum ve davranışlarının olduğunu ortaya koymuştur. Mülteci öğrencilerin kültürel iletişim farklılıklarının sebep olduğu sorunların neler olduğunu anlamaya yönelik ortaya koyulan diğer bir çalışmada Göktaş (2016) ise mülteci öğrencilerin önyargıda olma, hoşgörüsüzlük, karşı cinsle iletişimden uzak durma ve kendilerini ifade edememe gibi sorunlar yaşadıkları bulgulamıştır. Elde edilen kodlara bakıldığında; mülteci çocukların hem eğitim süreçleri bakımından hem de ekonomik, sosyal ve kültürel bakımdan sorunlar yaşadıkları görülmektedir. Tüm bunlardan hareketle; eğitim ve toplumun iç içe bir süreç olduğu ve mülteci çocukların eğitimi ile ilgili sürecin sağlıklı bir şekilde yürütülmesi için toplumsal alanda da çalışmalar yapmak gerektiği ifade edilebilir.

4.3. Mülteci Çocukların Eğitiminin Amacı Temasına Yönelik Bulgular

Çalışmaya katılan STK yöneticilerine mülteci çocukların eğitiminin amacının ne olması gerektiğine sorulmuştur. Bu soruya verilen cevaplara dayalı olarak

oluşturulan *Mülteci çocukların eğitiminin amacı* temasına yönelik oluşturulan kodlar Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7. Mülteci çocukların eğitiminin amacı temasına yönelik kodlar

<i>Tema</i>	<i>Kodlar</i>
Mülteci Çocukların Eğitiminin Amacı	➤ Sosyal Ve Toplumsal Uyum (n = 5)
	➤ Dil Yetkinliği Kazandırma (n = 3)
	➤ Kültürel Etkileşim (n = 2)
	➤ Mesleki Yeterlilik Kazandırma (n =1)

Tablo 7’de görüldüğü gibi katılımcılar mülteci çocukların eğitiminin amacı temasına yönelik görüşleri sosyal ve toplumsal uyum, dil yetkinliği kazandırma, kültürel etkileşim, mesleki yeterlilik kazandırma olmak üzere 4 adet kod altında toplanmıştır. Katılımcıların yarısına yakını mülteci çocukların eğitiminin amacının onların sosyal ve toplumsal uyumunu (n = 5) sağlamak olduğunu ve bunun içinde bu süreçte mülteci çocuklara Türkçe öğretimin verilmesi gerektiğini, Türkçe ile beraber kültürel etkileşimin daha kolay sağlanacağını belirtmişlerdir. Bu durum ile alakalı alan yazında mülteci çocuklar üzerine yapılan çalışmalara bakıldığında; içinde bulunduğu topluma uyum sağlayamama ile yine içinde yaşadığı ülkenin ana dilini etkili kullanamama arasında doğrusal bir ilişki olduğunu da ortaya koymaktadır. Koç (2015) mülteci çocuklar konusunda sağlıklı bir toplumsal uyum için dil yetkinliği kazandırma ve eğitim imkânlarının düzenlenmesi üzerine özellikle düşülmesi gerektiğini ifade etmektedir. Bu kapsamda alan yazındaki bulgular ve mevcut araştırmadaki bulgular birbirini destekler niteliktedir. Dil yetkinliğini kazandırmanın (n = 3) toplumsal ve sosyal uyum için önemli olduğunu katılımcılarımız şu şekilde ifade etmişlerdir:

Çocuklar oturmayı bile bilmiyorlar. İlk etapta uyum sonra da Türkçe eğitimi çok gerekli öncelik onlar için (K6/K35Y).

Akdeniz (2018) yaptığı çalışmada mültecilerin eğitimi ile ilgili yapılacak programların dil eğitimleri ile ortak bir şekilde yapılmasının daha faydalı olacağı, mülteci öğrencilerin okul ortamındaki eğitimden ziyade hayatın içerisinde toplumsal bağlar kurarak dil, kültür ve toplumsal uyum sorunlarının birlikte aşılmasının daha faydalı olacağı katılımcılar tarafından belirtilmiştir. Bu durumla alakalı katılımcılarımızın toplumsal uyum ve dil yetkinliği kazandırma haricinde altını çizdiği durum şöyle ifade edilmiştir:

Uzun zamandır eğitim veriyoruz ama içleri boş. Biz ahlaki değerleri vermiyoruz okullarda. İyi bir insan olarak yetişmeleri gerekiyor. Kültürel uyum çok önemli hala uyum sağlanamadı çocuklar arasında ve birçoğu burada kalacaklar (K5/K30Y).

Çağa ayak uydurma ve topluma uyum. Çağa ayak uydurma kısmında yabancı dil, teknoloji eğitimi, enstrüman bilgisi ve ahlak bilgisi ve ayrıca ev sahibi toplumun kural yasa örf ve adetlerin öğretilmesi ve ardından topluma uyumun sağlanması (K3/E45Y).

Kurter (2017) yerel halkın tepkileri ve tutumlarının mülteci çocukların eğitimi noktasında uzun vadede pratik olarak önemli bir yer edindiğini belirtmektedir. Bu hakkın sağlanması için de sadece yönetmelik ve kanunların yeterli olmadığını, toplumsal uyum ve yerelin tutumunun da çok önemli olduğunu ifade etmektedir. Görüldüğü gibi alan yazında mülteci çocukların eğitimi ile alakalı toplumsal sosyal ve kültürel uyum eğitim hakkı kadar önemlidir. Sosyal ve kültürel uyum, dil yetkinliği kazandırma ve kültürel etkileşimin (n = 3) birbirini tamamlar nitelikte verilmesi gerekmektedir. Bunlardan herhangi birinin eksik kalması mülteci çocukların eğitimi konusunda ciddi sorunlara neden olabilir. Mevcut araştırmadaki bulgularda alan yazındaki bulguları doğrular niteliktedir. Eğitimin sağlıklı bir şekilde sunulması ve çocukların eğitim içine alınması konusunda önem arz etmektedir.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün (2018) Temmuz ayı raporuna göre resmi rakamlarına bakıldığında Türkiye'de 0-18 yaş aralığında 1.655.375 Suriyeli mülteci çocuk kayıtlı olarak bulunmaktadır. Lakin bu sayıda görüldüğü gibi diğer uyruklara sahip mülteci çocuk sayıları kayıtlı değildir ve onlar da düşünüldüğünde bu sayının daha da artacağı tahmin edilmektedir. Bu çocukların bir kısmının süreç içerisinde ülkelerine geri dönecekleri lakin Türkiye'de kalmayı tercih edenlerinde olacağı

düşünülebilir. Bu sebeptendir ki; mülteci çocukların eğitiminin sağlıklı ve sistemli bir şekilde uygulanması ülkemizin geleceği açısından da önemli katkıları olabileceği söylenebilir.

Ayrıca mevcut araştırmada önemli olan bir diğer kod ise mesleki yeterlilik kazandırma kodudur. Bu kod ne kadar az katılımcı tarafından söylenmiş olsa da (n = 1) kayda geçmesi ve altı çizilmesi bakımından önemlidir. Özellikle okul çağından sonra ülkemize gelmiş ya da çeşitli sebeplerle eğitim hakkında yararlanamamış mülteci çocuklarında mesleki anlamda yönlendirilmeleri önemli görülmektedir. Bu durumla alakalı alan yazında Tanırkulu (2017) çalışmasında Suriyeli mültecilerden okulla buluşmayan gençler için bir diğer önemli seçeneğin onları meslek eğitime yönlendirmek olduğunu belirtmiştir. Bu kapsamda MEB ve bazı sivil toplum kuruluşları tarafından Suriyeli mülteciler için meslek edindirme kursları açıldığını ve 2015-2016 MEB verilerine göre 76.889 bin kişi meslek kurslarına katıldığını belirtmiştir. Suriyeli sığınmacıların birçoğunun genç nüfusu oluşturduğu düşünüldüğünde hem sanayinin ihtiyacının karşılanması hem de gençlerin iş sahibi olmasını sağlayacağından dolayı mülteci gençleri mesleki eğitime yönlendirmenin yerinde bir çalışma olacağını söylemektedir.

Elde edilen kodlara bakıldığında; mülteci çocukların eğitimi katılımcı tüm sivil toplum kuruluşları için değerleri görülmektedir. Bu kapsamda sivil toplum kuruluşlarının her birinin kendi amaçlarına yönelik çalışmalar yürüttükleri görülmektedir. Mülteci çocukların eğitimine verilen değeri göstermesi bakımından elde edilen kodlar önemli görülmüştür. STK'ların eğitim politikalarına yönelik çıkarımlar yapılmak istendiğinde; mülteci çocukların eğitimine yönelik yaptıkları çalışmaların amacında onları buldukları ülkenin yapısına toplumsal ve sosyal anlamda uyum sağlayacak bireyler olarak yetişmelerini sağlamak olduğu anlaşılmaktadır. STK'ların bunu yaparken de çalışmaların temelinde dil yetkinliği kazandırma amacını koymakta oldukları görülmektedir. Ayrıca STK'ların mülteci çocuklara mesleki anlamda yeterlik kazanmalarını sağlamaları da amaçları içerisine almaları önemli görülmektedir.

4.4. Mülteci Çocukların Eğitimi İle İlgili Çalışmalara İlişkin Bulgular

Çalışmaya katılan STK yöneticilerine mülteci çocukların eğitimi ile ilgili olarak ne tür çalışmalar yaptıkları sorulmuştur. Bu soruya verilen cevaplara dayalı olarak oluşturulan *Mülteci çocukların eğitimi ile ilgili çalışmalar* temasına yönelik oluşturulan kodlar Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8. Mülteci çocukların eğitimi ile ilgili çalışmalar temasına yönelik kodlar

<i>Tema</i>	<i>Kodlar</i>
Mülteci Çocukların Eğitimi İle İlgili Çalışmalar	➤ Sosyo-kültürel Etkinlikler (n = 7)
	➤ Psikolojik Rehberlik (n = 5)
	➤ Akademik Destek (n = 4)
	➤ Türkçe Öğretimi (n = 3)
	➤ Kurslar Ve Atölye Çalışmaları (n = 3)
	➤ Eğitim Araç Gereç Yardımı (n = 2)
	➤ Burs Yardımı (n = 2)

Katılımcılar Tablo 8’de görüldüğü gibi mülteci çocukların eğitimi ile ilgili çalışmalar temasına yönelik 7 koddan bahsetmişlerdir. Bu kodlar içerisinde katılımcıların yarısından fazlası sosyo-kültürel etkinlikler (n = 7) yaparak mülteci çocukların eğitimine katkı sağladıklarını, okuldaki derslerine yardımcı olarak akademik destek (n = 4) verdiklerini ve Türkçe eğitime yönelik kurslar (n = 3) düzenlediklerini ve çeşitli alanlarda katkı sağlayabilecek atölye çalışmaları (n = 3) yaptıklarını ifade etmişlerdir.

Savaş ortamından çıkıp gelen ve çokta sağlıklı şartlar altında yaşayamayan mülteci çocuklara yönelik neredeyse sivil toplum kuruluşlarının tamamı onların topluma uyumu ve travmanın etkisinden kurtulmaları için sosyo-kültürel etkinlikler (n = 7) adı altında geziler, piknikler ve benzeri etkinlikler yapmaktadırlar. Alan yazında Topçuoğlu (2012) raporunda çocukların aktif katılım yoluyla farklı sosyal etkinliklerle kendilerini ifade ettikleri, benzer geçmişe sahip ve yerleşik kültürden

akranlarıyla iş birliği yapıp paylaşımlarda bulduklarını ifade ederek çocukların kendi yaşadıklarına ve geçmişlerine ait yaşantıları paylaşarak yaşadıkları olumsuz deneyimleri dışa vurduklarının da gözlemlendiğini belirtmiştir. Akdeniz (2018) ise çalışmasında kültürel anlamda mültecilerin sahip oldukları olumsuz yaşantıların etkilerini üzerlerinden atabilmeleri ve Türk kültürüne uyum sağlayabilmeleri noktasında sosyal etkinliklerin ve gezilerin önemli bir yerinin olduğunu ifade etmiştir. Katılımcımız da bu durumu şöyle ifade etmiştir:

Türkçe kursu sonra da sosyal etkinlikler yapıyoruz. El işi gezi spor vs. (K6/K35Y).

Ayrıca çocuklarda olumsuz izlenimleri kaldırmak için sosyo-kültürel etkinliklerin yanı sıra psikolojik rehberlik (n = 5) çalışmaları yapıldığı da ifade edilmiştir. Katılımcılardan biri psikolojik rehberlikle alakalı olarak savaşın yıkıcı etkilerinin çocukların üzerinden atılması gerektiğini ve bunun içinde rehberlik çalışması yapılması gerektiğini şu şekilde ifade etmiştir.

Öncelikle çocuklarda savaşın yıkıcı etkileri atması için rehabilitasyon gerek. Bu kapsam da kamplarda 0-14 yaş arası çocuklara terapi veriyoruz (K3/E45Y).

Bu durum ile alakalı olarak alan yazında Demirbaş ve Bekaroğlu (2013) sığınmacıların göç etmeden önce geçen sürede, göç ederken geçen sürede ve göç sonrasında birden fazla travmaya maruz kaldıklarını ve büyük bir kısmında ruhsal bozukluklar olarak depresyon, düzensiz uyku, dikkat eksikliği, intihar eğiliminde olma ve travma sonrası stres bozukluğu gibi ciddi sorunların görüldüğü belirtilmiştir. Angel ve diğerleri (2001) ise mültecilerin gerek ülkelerinden ayrılmadan önce yaşamış oldukları olumsuz koşullar gerekse iltica sürecinde yaşamış oldukları travmalar ile birlikte geldikleri ülkede sosyal anlamda uyum sorunları yaşamalarının kültürel olarak uyum sağlamalarını güçleştirmekte olduğunu söylemiştir. Konuyla alakalı Levent ve Çayak (2017) çalışmasının öneriler kısmında mülteci öğrencilere savaşın yıkıcı izlerini azaltmak ve ortadan kaldırmak için psikolojik destek ve rehberlik hizmetleri sağlanması gerektiğini ifade etmiştir. Konuyla alakalı bir diğer katılımcımızın görüşleri şu şekildedir:

Çocukları okula götürdük ve okulda takip etmeye başladık. Bununla alakalı rehberlik programı geliştirdik (K6/K35Y).

Katılımcı sivil toplum kuruluşlarının mülteci çocukların eğitimi ile alakalı doğrudan çalışma yürütemedikleri için dolaylı yoldan onların eğitim çalışmalarına destek sağladıkları görülmektedir. Genel olarak yardım kuruluşu olarak görev yapan sivil toplum kuruluşları mülteci çocuklara kırtasiye yardımı adı altında ve dönemsel burslar (n = 2) şeklinde yardımlar yapmakta olduklarını şöyle ifade etmişlerdir:

Eğitim dönemlerinde Kırtasiye yardımları ve çocuk paketi yardımları yapıyoruz. Yetim çocuklara yönelik çalışmalar yapıyoruz. Sponsorluk sistemi ile belirli bir yaşın altındaki çocuklara aylık destek sağlıyoruz (K2/E35Y).

Katılımcı sivil toplum kuruluşlarından İHH (2018) yayınladığı raporda 2012-2018 yılları arasında 4.074.518 adet kitap, çanta ve kırtasiye ürünü ulaştırdığını aktarmıştır. Ayrıca aynı STK 347 okuldaki 350 binden fazla öğrencinin eğitim ihtiyaçları karşıladığını da raporda bildirmiştir (İHH, 2018). McCall ve Vang (2012) okuldaki öğretmen ve yöneticilerin mülteci öğrencilerin düşük seviyedeki sınıflara yerleştirmeleri, kalitesiz eğitim programları uygulamaları, akademik destek hizmetleri vermemeleri ve kültürel manada alt seviyelerde görmeleri gibi etkenlerin de mülteci öğrencilerin gelişimlerini olumsuz etkileyeceğini belirtmişlerdir. Ayrıca dil yetkinliği kazanmadan ve yaşadığı travmalarında etkisinden kurtulmadan ve halen daha göçün etkisiyle devam eden sorunlar varken mülteci çocukların eğitiminin çok sağlıklı olamayacağı da bir gerçektir. Bunun önüne geçmek adına sivil toplum kuruluşları mülteci çocukların okul zamanı dışındaki süreçlerinde derslerine yardımcı olmak için kurslar ve atölye çalışmaları (n = 3) yaptıklarını, onlara akademik destek (n = 4) sağladıklarını özellikle de onların dil eksikliğini gidermek için Türkçe kursları (n = 3) da verdiklerini şöyle ifade etmişlerdir.

Çocuklar ödevleri olduğunda geliyor. Onlara arkadaşlar yardımcı oluyor ve araştırma yapıyorlar (K4/K32Y).

Toplum merkezlerinde yabancı dil kursu, enstrüman kursu, Türkçe kursu ve yerel toplum çocukları ile ortaklaşma uyum faaliyetleri ayrıca mobil alanlarımızla mülteci çocukların oldukları yerlerde kaynaşmayı destekleyici faaliyetler yapıyoruz (K3/E45Y).

Elde edilen verilere bakıldığında; katılımcı sivil toplum kuruluşlarının çeşitli alanlarda mülteci çocukların eğitimine yönelik çalışmalar yaptıkları görülmektedir.

Yapılan her çalışma alanı değerli görülmele birlikte çalışmaların daha nitelikli hale getirilmesi gereği de anlaşılmaktadır. Ayrıca kodlardan STK'ların daha çok ders/okul dışı etkinliklere yöneldikleri, politikalarını destek eğitimi üzerine yoğunlaştırdıkları görülmüyor. Bu politik tercihin sebebi devletin eğitimle ilgili alanda oldukça baskın olması ve düzenleme rolü nedeniyle STK'ların bu alandaki hareket sahasını kısıtlaması olarak gösterilebilir. Elde edilen bulgular içerisinde özellikle psikolojik rehberlik kodu ile çocukların yaşadıkları travmalardan arındırılmaları mülteci çocuklara yönelik çalışmaların etkisinde önemli görülmektedir.

4.5. Mülteci Çocukların Eğitimi İle İlgili Çalışmalardaki Ortaklar Temasına İlişkin Bulgular

Bu tema kapsamında mülteci çocukların eğitimine yönelik çalışma yapan sivil toplum kuruluşlarının mülteci çocukların eğitimi ile ilgili çalışmalarda ki paydaşları ele alınmaktadır. Bu kapsamda katılımcı sivil toplum kuruluşu yöneticilerine *Mültecilerin eğitimi ile ilgili çalışmalarınızda ortakları/paydaşları* olup olmadıkları sorulmuştur. Elde edilen bulgulara bakıldığında; katılımcı sivil toplum kuruluşlarından beşinin mülteci çocukların eğitimi ile ilgili yaptıkları çalışmalarda ortakları olduğu ikisinin ise kendi imkânları ile çalıştıkları görülmektedir. Katılımcılar bu tema ile ilgili düşünceleri şu ifadelerle açıklamışlardır:

BM, UNICEF, UNHCR, Milli Eğitim Bakanlığı, Aile Bakanlığı, AFAD, Nüfus İşleri Genel Müdürlüğü, Göç İdaresi ve özel de de sivil toplum kuruluşları ile çalışıyoruz (K3/E45Y).

Katılımcıdan elde edilen verilere göre çalışmalarda ortaklık yaptıkları kurumlar Tablo.9 da ifade edilmiştir.

Tablo 9. Mülteci çocukların eğitimi ile ilgili çalışılan kurumlar

Ulusal	Uluslararası
Milli Eğitim Bakanlığı	BM
Aile Bakanlığı	UNICEF
Göç İdaresi	UNHCR
Sivil Toplum Kuruluşları	

Yine bir başka katılımcı ise bireysel olarak çalışma yaptıklarını şu şekilde ifade etmiştir:

Tamamen bireysel çalışıyoruz (K1/E28Y).

Ortaklıklara bakıldığında sivil toplum kuruluşlarının daha çok kamu kuruluşları ile çeşitli projelerde paydaş oldukları görülmektedir. Devletin mülteci çocukların eğitimi ile ilgili olduğunun bir kanıtı sayılabilmektedir. Sivil toplum kuruluşlarının kendi aralarında ortaklık olsa da bu çok fazla değildir. Bu da sivil toplum kuruluşları arasında ki işbirliğinin az olduğunu göstermektedir. Bu durum yapılan yardımlarda mükerrer durumların olmasına ve hep belirli gruplara yardımların ulaşmasına sebep olabilmektedir. Bu da çok sağlıklı bir çalışma olmamaktadır. Bundan dolayı sivil toplum kuruluşları arasında yapılan çalışmalarda işbirliği önemli görülmektedir. 3 sivil toplum kuruluşu *BM*, *UNICEF* gibi uluslararası kuruluşlarla ortaklık yaptıklarını ve onlardan yaptıkları projeler karşılığında fon aldıklarını ifade etmektedirler. Bu durum uluslararası işbirliklerine girme politikalarının olmadığını ve kamunun bu alanı yönettiğini de göstermektedir.

4.6. Karar Alım Süreci Hakkında Bilgi Sahibi Olma Durumuna Yönelik Bulgular

Bu tema kapsamında STK'lara mülteci çocukların eğitimi ile ilgili karar alım süreci hakkında bilgi sahibi olup olmadıklarını sorulmuştur. Bu soruya verilen cevaplara dayalı olarak oluşturulan *Karar alım süreci hakkında bilgi sahibi olma* temasına yönelik oluşturulan kodlar Tablo 10'da sunulmuştur.

Tablo 10. Karar alım süreci hakkında bilgi sahibi olma durumu

<i>Tema</i>	<i>Kodlar</i>
Mültecilerin Eğitime Yönelik Karar Alım Süreci Hakkında Bilgi Sahibi Olma Durumu	➤ Evet (n = 6) ➤ Hayır (n = 1)

Tablo 10’da görüldüğü gibi mültecilerin eğitimine yönelik karar alım süreci hakkında bilgi sahibi olma durumu temasına yönelik sivil toplum kuruluşlarının katılımcılarından 6 tanesi süreçle alakalı bilgi sahibi olduğunu beyan etmişlerdir. Sadece bir sivil toplum kuruluşu katılımcısı bilgi sahibi olmadığını söylemiştir. Bu durum da sivil toplum kuruluşlarının mülteci çocukların eğitimi ile ilgili süreci önemsediklerini göstermektedir. Katılımcılarımız düşünceleri şu şekilde ifade etmişlerdir:

Evet. Bakanlıklar STK’lar ile iç içe bizi dâhil ediyorlar seminer vs katılıyoruz (K5/K30Y).

Mevcut çalıştaylara aktif olarak katılıyoruz. Ombudsmanlık çalışmasına katıldık. Mülteci kongrelerine katılım sağladık. Çalışma bakanlığının çalıştayına katıldım bizzat ben (K2/E35Y).

Elde edilen veriler ışığında katılımcı sivil toplum kuruluşlarının karar alım süreci hakkında bilgi sahibi oldukları ve bu süreci hem sivil toplum adına hem de mülteci çocukların eğitimi adına değerli gördükleri anlaşılmaktadır.

4.7. STK’ların Karar Alım Sürecine Katılımı Temasına Yönelik Bulgular

Tema kapsamında STK’lara mülteci çocukların eğitimi ile ilgili karar alım sürecine hangi boyutlarda katılım sağlamaları gerektiği sorulmuştur. Bu soruya verilen cevaplara dayalı olarak oluşturulan *STK’ların karar alım sürecine katılımı* temasına yönelik oluşturulan kodlar Tablo 11’de sunulmuştur.

Tablo 11. STK’ların karar alım sürecine katılımı temasına yönelik kodlar

<i>Tema</i>	<i>Kodlar</i>
STK’ların Karar Alım Sürecine Katılımı	➤ Operasyonel Boyutta (n = 7)
	➤ Tecrübe Paylaşımı (n = 1)
	➤ Gönüllülük (n = 1)

Tablo 11’de görüldüğü gibi STK’ların karar alım sürecine katılımı temasına yönelik görüşleri operasyonel boyutta, tecrübe paylaşımı ve gönüllülük olmak üzere 3 kod altında toplanmıştır. Katılımcıların çoğu sivil toplum kuruluşlarının sahada aktif olarak çalışma yürüttükleri için sürece kamudan daha fazla hâkim olduklarını ve bu yüzden operasyonel boyutta (n = 7) yapılacak çalışmalarda karar alım sürecine katılım göstermeleri gerektiğini ifade etmektedirler. Operasyonel boyuttaki bu katılımın kamu açısından bakıldığında mülteci çocukların eğitimine yönelik daha etkin çalışma yapabilmeyi, STK’lar açısından bakıldığında ise daha fazla mülteciye ulaşarak onların imkânlardan faydalanmasını sağlayacağı düşünülmektedir. Konuyla alakalı olarak katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

Katılmalılar. Daha çok sahalara çağrılıyor. Kararlar veriliyor ama sahada yansıması yok. Söz hakkı verilmiyor sahada. Masa başında olmuyor bu işler. STK’lar saha da oldukları ve hâkim oldukları için daha çok söz sahibi olmalılar (K6/K35Y).

Çünkü sahada olduklarından dolayı birçok şeyi yerinde gözlemleyebiliyorlar (K1/E28Y).

Bölge ile irtibat halinde olduklarından ötürü de tecrübe paylaşımı ve çalışma yürütmedeki gönüllülük (n = 1) desteği sağlama hususunda sivil toplum kuruluşları karar alım süreçlerine katılım sağlayabileceklerini ifade etmişlerdir. Bu durum gönüllülük ve ortak bir amaç için bir araya gelen sivil toplum kuruluşlarının bir gereği olarak düşünülmektedir. Bu durumu katılımcı şu şekilde ifade etmiştir:

Devlet gücü sembolize eder. STK gönüllülüğü temsil eder (K2/E35Y).

Bir diğer husus olarak elde edilen tecrübe paylaşımı (n = 2) kodu da belirli konularda uzmanlaşmış sivil toplum kuruluşlarının bilgilerini kamu ile ve birbiri ile de paylaşımlarını sağlaması gerektiği sonucu da ortaya çıkmıştır. Bununla alakalı olarak katılımcı şöyle söylemiştir:

Türkiye’nin sivil toplum kuruluşlarından Türk Maarif Vakfı ve Türk Diyanet Vakfı gibi kuruluşlar kültür paylaşımı yapmalı. Diğer vakıflar da var belirli konularda uzmanlaşmış bunlarla da eğitim platformu kurulmalı ve istişare mekanizması kurulmalıdır (K3/E45Y).

Ayrıca alan yazın incelendiğinde Erdoğan (2011) sivil toplum kuruluşlarının yerel yönetimlerin karar alma sürecindeki rolü Aydın ili örneği adlı çalışmasında STK yetkililerine yönelttiği “Yerel yönetimlerin aldıkları kararlar ve yaptıkları faaliyetler bakımından sorumlu tutulabilmeleri açısından STK’nın karar alma sürecine katılımı gereklidir.” ifadesine katılımcıların % 50’si kesinlikle katılıyorum diye cevaplarırken % 37,5’i bu ifadeye sadece katıldığını belirtmiştir. Bir başka ifadeyle, STK’ların karar alım sürecine katılması gerektiğini ifade edenlerin oranı % 87,5 olarak önemli görülmektedir. Bu tema yönetişim noktasında ele alındığında ise Şenatalar’ın (2001) STK ve devlet arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında yönetişim ile alakalı olarak STK’ların toplumun kendini yönetme sürecinde aktif rol almasının temsili demokrasinin bir sonraki aşaması olarak kabul edildiğini ifade etmektedir. Karar alma süreci dâhil olmak üzere uygulama süreçlerine kadar geçen tüm aşamalarda devlet ile STK’lar eşgüdümlü bir şekilde çalışır şeklinde ifade etmiştir. Elde edilen veriler ve alan yazın bu anlamda sivil toplum kuruluşlarının karar alım sürecine katılması gerektiği sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

4.8. Mültecilerin Eğitimine Yönelik Karar Alım Sürecine Katkı Temasına Yönelik Bulgular

Tema kapsamında STK’lara mülteci çocukların eğitimi ile ilgili karar alım sürecine ne şekilde katkı sundukları sorulmuştur. Bu soruya verilen cevaplara dayalı olarak oluşturulan *Mültecilerin eğitimine yönelik karar alım sürecine katkı* temasına yönelik kodlar Tablo 12’de sunulmuştur.

Tablo 12. Mültecilerin eğitimine yönelik karar alım sürecine katkı temasına yönelik kodlar

<i>Tema</i>	<i>Kodlar</i>
Mültecilerin Eğitimine Yönelik Karar Alım Sürecine Katkı	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Rapor (n = 3) ➤ Proje (n = 1) ➤ Öneri (n = 1)

Tablo 12’de görüldüğü gibi mültecilerin eğitimine yönelik karar alım sürecine katkı temasına yönelik görüşleri rapor, proje ve öneri olmak üzere 3 kod altında toplanmıştır. Katılımcılar kamu tarafından yapılan tüm etkinliklere katılım sağladıklarını söylemişlerdir. Ancak katılım sağlamakla yetinmeyip çeşitli yollarla katkı sağladıklarını ifade eden sivil toplum kuruluşları vardır. Bunların ise daha çok rapor (n = 3) sunarak katılım sağladığı görülmektedir. Bulgulardan çıkarılan o ki; karar alım sürecinde devlet kurumları sivil toplum kuruluşlarıyla istişare etmektedirler. Bu konuda mülteci çocukların eğitimi ile ilgili çalışmaları devletin yürütmesi ve bu alana sivil toplum kuruluşlarını doğrudan dâhil etmemesinin etkili olduğu düşünülebilir. STK’ların istişare mekanizması olarak görülmesi değerlidir ancak sadece bir danışma organı olmaktan çok mülteci çocukların eğitimi sürecine daha etkin bir paydaş olarak katılmaları ve bulgulara da ifade edildiği gibi çeşitli konularda paylaşımların artırılması gereği ortaya çıkmaktadır. Katılımcıların bu tema ile ilgili ifadelerinden bazıları şu şekildedir:

Toplantılara katılıyoruz. Çünkü karar verici mekanizma MEB, AFAD ve güvenlik kuruluşları o yüzden sadece istişare mekanizmalarında yer alıyoruz (K3/E45Y).

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı sosyal uyum mevzuatı hazırlanıyor ve bunun için bizimle görüştüler. Dinliyor ve bizi duyduklarına inanıyoruz ve bu hareketlilik yeni başladı (K4/K32Y).

Sempozyum çalıştay katılıyoruz öneri beyan ediyoruz. Uyuşturucu ile alakalı bir proje sunduk. Kız çocukların eğitime katılması ile ilgili sunduk. Savaş psikolojisi ile çok fazla aile de sorunlar olabiliyor. Böyle dezavantajlı çocukları eğitime kazandırmak için de öneriler sunuyoruz (K5/K30Y).

Katılımcı ifadelerinden de görüldüğü gibi STK’lar karar alım süreçlerine katkı sunma noktasında gönüllüdürler. Karar alıcı resmi kurumlardan gelen istişare ve çalışma çağrılarında STK’lar tarafından cevap verilmektedir. Özellikle son yıllarda hızlandığı ifade edilen bu tür davetlerin de yansıması olarak karar mekanizmasını etkileyecek rapor ve öneriler (n = 1) sunmakta ve bizzat aktör olacakları projeler (n = 1) üretmekte oldukları da görülmektedir.

4.9. Mülteci Çocukların Eğitimi İle İlgili Çalışma Yaparken Yaşanan Sorunlar Temasına Yönelik Bulgular

Tema kapsamında STK'lara mülteci çocukların eğitimi ile ilgili çalışma yaparken yaşadıkları sorunlar sorulmuştur. Bu soruya verilen cevaplara dayalı olarak oluşturulan *Mülteci çocukların eğitimi ile ilgili çalışma yaparken yaşanan sorunlar* temasına yönelik kodlar Tablo 13'de sunulmuştur.

Tablo 13. Mülteci çocukların eğitimi ile ilgili çalışma yaparken yaşanan sorunlar temasına yönelik kodlar

<i>Tema</i>	<i>Kodlar</i>
Mülteci Çocukların Eğitimi İle İlgili Çalışma Yaparken Yaşanan Sorunlar	➤ Okul Kayıt Sorunu (n = 4)
	➤ Maddi Yetersizlik (n = 3)
	➤ İkna (n = 2)
	➤ Karma Eğitim (n = 1)
	➤ Psikolojik Sorun Ve Travma (n = 1)
	➤ Bilgi Eksikliği (n = 1)
	➤ Politika Eksikliği (n = 1)
	➤ İzinler (n = 1)

Tablo 13'de görüldüğü gibi mülteci çocukların eğitimi ile ilgili çalışma yaparken yaşanan sorunlar temasına yönelik görüşler 8 kod altında toplanmıştır. Kodlar arasında frekanslar birbirine yakın olmakla beraber en çok değinilen değişken okul kayıt sorunu olmuştur (n = 4). Alan yazın incelendiğinde Beter (2006) bu konuyla ilişkili olarak mülteci çocukların başvurduğu okulların bazılarının çeşitli sebepler öne sürerek çocukları almadıklarını, okullara devam eden çocukların ise dil yetkinliğini kazanamadıklarından dolayı iletişim kurma ve sosyalleşme noktasında ciddi bir uyum sıkıntısı ile karşı karşıya kaldıklarını ifade etmektedir. Konuyla alakalı olarak

İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün (2015) raporunda Türkiye'de devlet kontrolü altındaki mülteci kamplarında yaşayan okul çağına erişmiş Suriyeli çocukların yüzde 90'a yakınının düzenli bir şekilde okula gitmekte olduğu ortaya konulmuştur. Ancak aynı raporda mülteci kamplarının dışında yaşayan çocukların okul kayıt oranlarının ise çok daha düşük olduğu belirtilmektedir. Rapora göre 2014-2015 eğitim-öğretim döneminde Suriyeli çocukların sadece % 25'i okula kayıt olmuştur. Bu oran Türkiye'deki eğitim çağındaki mülteci çocukların sayısı düşünüldüğünde eğitim hakkına erişimi anlamında çok düşük kalmaktadır. Çocukların eğitim hayatına kazandırılmamaları durumunda ise büyük bir nesil kaybı yaşanacağı da düşünülmektedir. Katılımcılarımızın şu ifadeleri de bu durumun hala devam ettiğini göstermektedir:

Okullara kayıtlarda zorlanıyoruz. Kimlik olmadığı için ve kontenjanı dolduğu için (K1/E28Y).

Okul kayıt sorunu hala var. MEB yok dese de var. İdareciler bazen bazı bahanelerle okula almıyor başka yerlere gönderiyor (K6/K35Y).

Yine katılımcılardan mülteci çocukların eğitimine yönelik kısa süreli değil de daha orta ve uzun vadeli programlar yapılması gerektiğini, bunun yapılmaması neticesinde ise sorunların oluştuğunu dile getirenler bulunmaktadır. Bir STK'da yöneticilik yapan katılımcının aşağıdaki ifadesi bunu örneklemektedir

Mülteci politikalarından geleceğe yönelik perspektif verilmeli. Orta uzun vade politikalar olmalı (K3/E45Y).

Katılımcının bu ifadeleri politika eksikliği (n = 1) olarak kodlanmıştır. Alan yazında da bu kod ile alakalı destekler nitelikte bulgular ve görüşler bulunmaktadır. Bu durumu Emin (2016) çalışmasında; Türkiye'de doğan ve eğitim çağına yaklaşan büyük bir kitlenin olduğunu ve bu durum için Türkiye'nin Suriyeli çocuklara yönelik uzun vadeli eğitim politikaları geliştirmesi gerektiğini dile getirerek ifade etmiştir. UNHCR (2015a) mülteci akını yaşamış diğer ülke örneklerinde olduğu gibi ilk aşamada acilen çözüm amaçlı oluşturulan sistemlerin, dil yetkinliği ve toplumsal uyum engelini aşma durumunun, sığınılan ülke için daha az yük oluşturma ve ülkelerine geri dönmelerini kolaylaştırma gibi etkileri nedeniyle daha kısa sürede

politik ve toplumsal kabul sağladıkları için tercih edildiğini ancak uzun vadeli ve koruyucu eğitim seçeneklerinin oluşturulup uygulanması gerektiğinin önemini ifade etmektedir. Özer, Komşuoğlu ve Ateşok (2016) eğitime erişimdeki tüm engellerin uzun vadeli ve kapsamlı çözümleri hedeflediğini ve bunun da bu konuda yeni ve bütüncül bir kamu politikasının inşası ile olacağını ifade etmektedirler. Ayrıca bu çalışmaların sadece bir mülteci grubuna ait değil, ülkedeki tüm mülteci gruplarını da içine alması gerektiği noktasının önemini vurgulamaktadırlar. Hem alan yazındaki çalışmalarda hem de mevcut çalışmada görüldüğü üzere mülteci çocukların eğitimi ile ilgili uzun vadede politikalar geliştirilmesi ve uygulanması gerektiği gerçeği ortaya çıkmaktadır. Mültecilerin eğitimi geri planda gündelik programlarla düzeltilebilecek bir çalışma alanı değildir. Türkiye'nin ve bulunduğu coğrafyanın geleceği için de önem arz eden bir sorun olarak önümüzde durmaktadır.

Katılımcıların ifade ettiği bir diğer sorun ise ikna sorunu (n = 2) olarak kodlanmıştır. Bu sorun ile alakalı olarak alan yazında Eğitim Bir Sen (2017) tarafından hazırlanan "Türkiye'de Suriyeli Çocukların Eğitimi" konulu raporda bazı illerde yerinde tespitler yapıldıktan sonra yapılan ikna çalışmaları ile çocukların eğitime kazandırıldığı bildirilmiştir. Yine aynı raporda mülteci aileleri ikna işini en çok zorlaştıran etmenin; çocuklarının ailesine katkı sağlamak için çalışması gerektiğini ifade ederek onun okulu bırakmasını istemeleri olduğunu ifade etmişlerdir. Bu temadaki bulgulardan maddi yetersizlik mevcut araştırmanın 2. temasındaki ekonomik ihtiyaçlar kodu ile yakından ilgili bulunmaktadır. Araştırmadaki katılımcılar bu durumu şu şekilde ifade etmişlerdir

Aile çocuğu vermiyor. Bazen ikna yolunu tercih ediyoruz. Bununla alakalı bazı sorunlar olabiliyor (K7/K28Y).

Çocuğun dilden dolayı okula gitmek istememesi ve çalışmak zorunda kalması gibi sorunlar yaşıyoruz ve aşmaya çalışıyoruz (K4/K32Y).

Mevcut araştırmada katılımcılar tarafından ifade edilen bir diğer sorun ise bazı mülteci ailelerinin karma eğitim (n = 1) verilen okullara çocuklarını göndermek istememeleridir. Bu durum "Türkiye'de Suriyeli Çocukların Eğitimi Güçlükler ve Öneriler" raporunda Taştan ve Çelik (2017) Suriyeli çocukların okullaşmasının önündeki engelleri sayarken karma eğitim nedeniyle okuldan uzak bırakılan

çocuklarında olduğu ifade etmişlerdir. SETA ve TheirWorld (2017) işbirliği ile hazırlanan “Engelleri Aşmak: Türkiye’de Suriyeli Çocukları Okullaştırmak” raporunda ise öğrenciler, öğretmenler ve velilerle yapılan görüşmelerde karma eğitim üzerinde çok durulmuş, veliler ve öğrenciler karma eğitim görmek istemediklerini çoklukla söylemişlerdir. Yine aynı durum mevcut araştırmada da ortaya çıkmıştır. Alan yazında ifade edilen durum mevcut araştırmada katılımcımız tarafından şu şekilde ortaya konulmuştur:

Suriyeliler kızlarını göndermek istemiyor karma eğitim olduğu için (K6/K35Y).

Bu durum yapılan çalışmalarda göz ardı edilmemeli ve bu sebeple okul hayatından mahrum bırakılan çocuklarda gerekli şartların sağlanması durumunda eğitim hayatına kazandırılmaları gerekmektedir. Bu sorunun varlığı “Türkiye’deki Suriyelilerin Eğitiminde Yol Haritası Fırsatlar Ve Zorluklar” (Coşkun ve Emin, 2016) adlı araştırmada da dile getirilmektedir. Çalışmaya göre devlet okullarının karma eğitim formatında olması kız çocukları olan Suriyeli aileler için çocuklarını okula göndermeme sebebi olarak ortaya çıkmaktadır. Tema içindeki diğer kodlar altında da çeşitli sebeplerle ailelerin çocuklarını okula göndermedikleri ortaya konmuştu. Bu durumun örtük bir nedeni olarak karma eğitim irdelenmelidir. Zorunlu sebeplerle Türkiye’ye gelmiş bu insanların kendi ülkelerindeki eğitim sisteminin uygulanmasında sunulan kız ve erkek ayrı eğitim gibi bazı olanakları Türkiye’de bulamamaları onları bir anlamda çocuklarının eğitimi noktasında caydırmış olabilir.

Bir diğer sorun ise izin sorunu (n = 1) olarak ele alınmıştır. Mülteci veya sığınmacılarla ilgili çalışma yapmak isteyen STK’lar kamu kurumlarından resmi olarak izin almak zorundadırlar. Çeşitli haklı sebeplerle konulan bu bürokratik kontrol mekanizması zaman zaman STK’lar tarafından bir sorun veya engel olarak algılanabilmektedir. Bu durum ile ilgili olarak bir katılımcı şu ifadelerde bulunmuştur:

‘Herhangi bir sorun olmuyor sadece bazen izinlerle alakalı sorunlar olabiliyor (K5/K30Y).

Bununla alakalı İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi (2013) tarafından hazırlanan raporda izin sürecinin zorluklarından şu şekilde bahsedilmiştir. Her ne kadar

yürürlükteki dernekler yasası, eskisinden farklı olarak Türkiye menşeli STK'ların yabancı STK'lar ile ortaklıklar kurulmasının yolunu açmışsa da, yabancı STK'ların kendi başlarına Türkiye'de faaliyet göstermeleri izne tabidir ve bu izinler kolay alınamamaktadır. Bu ifadeler mevcut araştırmadaki bulguları da desteklemektedir. Bahsi geçen izin probleminin Türkiye menşeli STK'ları uluslararası kuruluşlar veya diğer ülkelerdeki STK'lar ile işbirliği konusunda isteksiz hale getirebileceği de söylenebilir. Nitekim yapılan çalışmalarda ortaklar temasında STK'ların farklı ülkelerden STK'lar ve hatta uluslararası kuruluşlarla işbirliği konusunda zayıf olmasının ortaya çıkmasında bahsedilen izin sorunun da etkili olduğu belirtilebilir.

Önemli sorunlardan bir diğeri ise mülteci çocukların eğitim ile alakalı bilgi edinme eksikliğidir. Bu bilgi edinme eksikliği aslında her konuda onlar için büyük bir sorundur ve eğitim de sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Mültecilerin her biri farklı da olsa ciddi zorluklarla karşı karşıya kalmışlardır. Behnia (2001) bu zorlukları fiziki bariyerler ve soyut bariyerler olarak ifade etmektedir. Ona göre fiziki bariyerler, mültecilerin hizmetlere ulaşımı noktasında önlerine koyulan engellerdir. Soyut bariyerler ise dil, kültürel farklılıklar, güvensizlik, bilgi eksikliği, finansal zorluklar ve ulaşım engelleridir. Elde edilen kod bu bağlamda düşünüldüğünde soyut bariyerlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Yine bu duruma örnek olarak İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün (2015) görüşme yaptığı aileler içerisinde bilgi eksikliğinden veya yanlış bilgi edindiklerinden dolayı çocuklarını okula kayıt yaptırmamış olan ailelerin olduğunu ifade etmektedir. Arioğlu ve diğerleri (2014) "Suriyeli Mülteciler Alanında Sivil Toplum Çalıştay Raporu" (2014) mülteci çocukların eğitimi noktasında en önemli sorunun kayıt alanında yaşandığına değinilmiştir. Kayıt sisteminin sağlık, eğitim gibi alanlardaki haklarına ulaşabilme ve çeşitli yardım olanaklarından yararlanabilmeleri için gerekli olduğunu ancak Suriyeli mültecilerin gerek bu konuda ki bilgi eksikliği ve kamudaki koordinasyonsuzluk sebepleriyle gerekse de yanlış ulaşan bilgilerden dolayı kayıtların henüz yeterli düzeyde yapılamadığı ifade edilmektedir. Katılımcımız bununla alakalı sorun yaşadıklarını şöyle ifade etmiştir:

Bir de genel bir sorun var o da bilgi edinme eksikliği. Haklarından ve imkânlardan haberdar değiller (K5/K30Y).

Katılımcının ifadesinden anlaşılacağı üzere kayıt sorunu mültecilerin hizmete ulaşımı noktasındaki soyut bariyerlerden biri olarak değerlendirilebilmektedir. Kayıt sorununun yardıma ulaşma noktasında mültecilerin önlerinde bir engel olduğu düşünülmektedir.

Araştırmada elde edilen bir diğer kod ise psikolojik sorun ve travma (n = 1) olarak kodlanmıştır. Konu ile alakalı önceki temalarda alan yazından açıklamalar yapılmıştır. Onlara ek olarak Özer ve diğerleri (2016) çalışmalarında mülteci çocukların travma geçmişi ve yaşadıkları sosyo-ekonomik zorluklar düşünüldüğünde bu olumsuz etkinin yaşam boyu süreceğinden dolayı bu durumun eğitime erişimi dolaylı olarak etkileyen faktörler olarak incelenmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Ayrıca çeşitli kültürlerden gelen ve yaşanan göçlerin ve sıkıntılarında etkisiyle travma geçmişi olan öğrencilerin yaşadığı öğrenme güçlüğü ve uyum sıkıntıları karşısında öğretmenlerin duyduğu yeterli olamama durumu da önemli bir sorun olarak ele almışlardır. Bu sorun soyut bariyerlerden biri olarak düşünüldüğünde etkilerinin mülteci çocuklar için çok önemli olduğu düşünülmektedir. Çünkü bu süreci sağlıklı bir şekilde atlatamayan mülteci çocukların süreç boyunca daha ciddi sorunlar yaşayabileceği tahmin edilmektedir. Bu konuda Akdeniz (2016) çalışmasında mülteci bir öğrencinin yaşadığı travma sayısının yeni geldiği ülkeye alışma sürecinde ortaya çıkacak sıkıntıları da artırdığını belirtmiştir. Ayrıca Özer ve diğerleri (2016) öğretmenlerin farklı kültürlerden ve sosyoekonomik durumlardan gelen, travma geçmişi olan mülteci nasıl yaklaşacağı konusunda yetkinliklerinin geliştirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Katılımcımız aşağıdaki ifadeleri alan yazındaki bulguları da desteklemektedir.

Çocukların akademik dezavantajları var bunlarla ilgili sorunlar olabiliyor. Yine psikolojik sorunlarından kaynaklı sıkıntılar olabiliyor (K7/K28Y).

Tema kapsamında elde edilen bulgular hem önceki çalışmaları doğrular hem de halen daha devam etmekte olan sorunları ortaya koyması bakımından önemli görülmektedir. Bahsedilen sorunların her biri mülteci çocukların eğitimi noktasında hayati önem arz ettiği düşünülmektedir. Politika eksikliği sorunun kodlanması mevcut araştırmada belirttiğimiz amaç açısından da önemli görülmektedir. Bulgulardan karma eğitim sorunu ve politika eksikliği sorunları hakkında daha detaylı araştırmalar yapılmasının özellikle de politika eksikliği konusunda yapılacak

çalışmaların mülteci çocukların eğitimi ile alakalı STK'ların karar alım sürecine katılımı noktasında değerli görülmektedir.

4.10. Yapılan Çalışmaların Finansmanına Yönelik Bulgular

Tema kapsamında STK'lara mülteci çocukların eğitimi ile ilgili yaptıkları çalışmaların finansmanının neler olduğu sorulmuştur. Bu soruya verilen cevaplara dayalı olarak oluşturulan *Yapılan Çalışmaların Finansmanına Yönelik Bulgular* temasına yönelik kodlar Tablo 14'de sunulmuştur.

Tablo 14. Yapılan çalışmaların finansmanına yönelik kodlar

<i>Tema</i>	<i>Kodlar</i>
Yapılan Çalışmaların Finansmanı	➤ Bağış ($n = 7$)
	➤ Sponsorluk ($n = 6$)
	➤ Proje ($n = 5$)
	➤ Fon ($n = 3$)
	➤ Hibe ($n = 2$)

Tablo 14'de görüldüğü gibi sivil toplum kuruluşlarının yaptıkları çalışmaların finansmanına yönelik görüşler bağış, sponsorluk, proje, fon ve hibe olmak üzere 5 kod altında toplanmıştır. Katılımcıların hepsi çalışmalarını yaparken bağış ($n = 7$) aldıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılar arasında sponsorluk ($n = 6$) olarak çalışma yapanların sayısında yüksek olduğu görülmektedir. Sponsorluk sistemi Türkiye'de sivil toplum kuruluşlarında yaygın bir şekilde görülebilmektedir. Bağış ve spondorluktan sonra diğer bir finansman kaynağı proje ($n = 5$) olarak karşımıza çıkmaktadır. Proje çalışmalarının yaygın olmasının en önemli nedeni hem devletin mülteci çocukların eğitimi ile ilgili çalışmalara destek olduğunun ve yurtdışına da sivil toplum kuruluşlarının projeler yaparak bu anlamda öncü olduğunun da bir göstergesidir. Bunların haricinde sivil toplum kuruluşları fon çalışmaları yaparak ve hibe alarak da çalışmalarını yürüttüklerini ifade etmişlerdir. Bunların haricinde

katılımcılar yeni bir finansman aracı geliştirme yönünde bir beyanda bulunmamışlardır. En az finansman kaynağının da hibe olması insanların ödedikleri paranın ne şekilde kullanıldığı görmek istemesi ve nerede kullanılacağını da belirlemek istemesi bakımından bir şeffaflık örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kod ile alakalı sivil toplum kuruluşlarının yeni finansman aracı geliştirmemeleri devletin ve halkın STK'lara olan desteğinin yeterli olduğunu gösterebilmekle birlikte bu konuda ciddi çalışmalar yapılmadığı için ortaya yeni bir finansman aracının çıkmadığını da gösterebilmektedir.

Türkiye’de sivil toplum kuruluşları kod olarak verilen finansman kaynaklarını hem ülke içindeki hem de yurtdışında aktif olarak kullanmakta olduğu uluslararası alanda da raporlarla ortaya konulmuştur. Örneğin; "Development Initiatives" adlı kuruluş tarafından hazırlanan Küresel İnsani Yardım Raporu’nda (2017) Türkiye 8,07 milyar ABD Doları insani yardım miktarıyla dünyada birinci sırada yer almıştır. Türkiye ayrıca insani yardımların milli gelire oranı temelinde yapılan sıralamada da yüzde 0,85 ile birinci sırayı almış ve yine dünyanın “en cömert ülkesi” olduğunu ortaya koymuştur. Bu veriler aynı zamanda sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarının verimliliği açısından da önem arz etmektedir (Devinit, 2017). Katılımcıların temaya yönelik ifadeleri şu şekildedir:

Proje bağış hibe hepsi mevcut (K2/E35Y).

Yurtdışı kaynaklar, proje, bağış, fon hepsi var. Sıfır öz kaynak kullanıyoruz. Bütün projeler yurtiçi yurtdışı fonlarla yapıyoruz (K3/E45Y).

Vakfımızdan karşılıyoruz. Bağış alıyoruz. Sponsor alıyoruz. Proje yapıyoruz. Çoğunluk vakıftan (K6/K35Y).

Tema kapsamında elde edilen kodlara bakıldığında sivil toplum kuruluşlarının mülteci çocukların eğitime yönelik çalışmalarda finansmanlarının daha çok yapılan yardımlarla sağlandığı görülmektedir. Bu durumun aslında Türkiye vatandaşlarının mülteci çocuklara yönelik yapılan çalışmalara değer verdiğinin ve maddi anlamda da desteklediğinin bir göstergesi olduğu da düşünülmektedir.

4.11. Mülteci Çocukların Eğitimine Yönelik Çalışma Yapmaya Yönelten Değerler Temasına Yönelik Bulgular

Tema kapsamında STK'lara mülteci çocukların eğitimi ile ilgili çalışma yapmaya yönelten değerlerin ne olduğu sorulmuştur. Bu soruya verilen cevaplara dayalı olarak oluşturulan *Mülteci çocukların eğitimine yönelik çalışma yapmaya yönelten değer* temasına yönelik kodlar Tablo 15'de sunulmuştur.

Tablo 15. Mülteci çocukların eğitimine yönelik çalışma yapmaya yönelten değer temasına yönelik kodlar

<i>Tema</i>			<i>Kodlar</i>
Mülteci	Çocukların	Eğitimine	➤ Ahlaki İlkeler ($n = 4$)
Yönelik	Çalışma	Yapmaya	➤ Çocuk Kimliğinin Değeri ($n = 1$)
Yönelten	Değer		➤ Empati ($n = 2$)

Tablo 15'de görüldüğü gibi mülteci çocukların eğitimine yönelik çalışma yapmaya yönelten değer temasına yönelik görüşleri ahlaki ilkeler, çocuk kimliğinin değeri ve empati olmak üzere 3 kod altında toplanmıştır. Bu kodlar arasında mülteci çocukların eğitimi ile alakalı çalışma yapmaya iten en baskın değer ahlaki ilkeler ($n = 4$) olduğu görülmektedir.

Bu baskın değer de Türkiye'deki dini değerlerin etkisi olduğu ifade edilebilmektedir. Çünkü İslam dininde mülteciler muhacir olarak adlandırılmaktadır. Demir (2016) makalesinde İslâm'ın, 14 asır önce mülteci, göçmen ve muhacirlerle ilgili düzenlemeler getirdiğini ve uygulamalarda bulunduğunu aktararak, Hz. Muhammed'in Müslümanların önce Habeşistan'a gitmelerine izin verdiğini, sonra Allah'ın dilemesiyle bütün Müslümanlar Mekke'den Medine'ye hicret ettiklerini ve bu hicretlerin İslâm tarihinde önemli yere sahip olduğunu ifade etmektedir. Görüldüğü gibi bütün Müslümanlar içerisinde Hz. Muhammed de olduğu için o da Medine şehrine göç etmek zorunda kalmıştır. Tarihsel gerçeklik açısından baktığımızda Hz. Muhammed'in de ömrünü mülteci olarak kendi şehrinden uzakta

sürdürdüğü görülmektedir. Bir bakıma mültecilik ve peygamberin kutsallığı arasında bir empati de yapıldığından dolayı katılımcıların mülteci çocukların eğitimi ile ilgili çalışmalarda buldukları sonucu da çıkarılabilmektedir. Yine bu konuda İslam dininin de hangi dil, din, ırktan olursa olsun insanlara yardım etmeyi öğütleyen ayetlerinden biri olan Nahl 90. Ayette de “ *Şüphesiz Allah, adaleti, iyilik yapmayı, yakınlarla yardım etmeyi emreder; hayâsızlığı, fenalık ve azgınlığı da yasaklar. O, düşünüp tutasınız diye size öğüt veriyor.* ” şeklinde herhangi bir kimlik belirtmeden insanlara iyilik yapmayı emrettiği görülmektedir (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2019). Ayrıca katılımcı STK’lardan biri web sitesinde kendi kurumsal kimliği hakkında bilgi verirken;

“bölge, din, dil, ırk ve mezhep ayrımı yapmaksızın dünyanın herhangi bir yerinde sıkıntıya düşmüş, felakete uğramış, zulüm görmüş, aç ve açıkta kalmış; savaş, tabii afet gibi sebeplerle mağdur olmuş, yaralanmış, sakat kalmış; evsiz, yurtsuz, tüm insanlara insani yardım ulaştırmak ve bu insanların temel hak ve hürriyetlerinin ihlal edilmesini önlemek üzere 1992 yılından bu yana çalışmaktadır.” (İHH, 2019/b).

İfadelerini kullanmıştır. Konuyla alakalı İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün (2019) verilerine göre sadece cumhuriyet kurulduğundan bugüne 1922-1938 yılları arasında toplamda 2,896.277 kişinin ülkemize mülteci olarak geldikleri görülmektedir. Katılımcılar da bu durumu iman ve insanlık ile bağdaştırarak ahlaki ilkeler olarak ifade etmişlerdir:

İnsani ve imani değerler bizi bunu yapmaya itiyor (K1/E28Y).

Yine katılımcılarımızdan çocuğa yüklediği değer (n = 1) anlamına ve önemine inanarak da görev aldığını ifade eden olmuştur. Bu katılımcımız çalışma yapmasına iten değerde ayrıca kadın olmasının da etkili olduğunu şu şekilde ifade etmiştir:

Eğitim çocuğun en değerli hakkı ve çocuk geleceğin penceresi. Ve her yol eğitime çıkıyor. Ve en önemlisi çocuklarla çalışınca o değişen denklemi görebiliyorsunuz. 10 yıl önce bize gelen bir çocuk karşımıza müdür olarak çıkabiliyor ve bu bizi mutlu ediyor. Kadın ağırlıklı bir derneğimiz bu da etkili olabilir. Çocuk bizler için değerli olduğu için çalışma yapıyoruz (K4/K32Y).

Katılımcılarımız tarafından ifade edilen bir diğer görüş ise empati (n = 2)'dir. Chen (1997) empatiyi kültürlerarası duyarlılığın merkezi bir ögesi olarak görmekte ve diğer kişilerin zihninin içinde ne olduğunu algılayarak onu kültürel manada anlamamıza yarayan bir yetenek olarak tanımlamaktadır. Sivil toplum anlamında empati ise hem kültürel hem de eğitsel manada olması gerekmektedir. Bu bağlamda Herrera (2012) kültürel empatiyi; bireyin, kendi kültürünün dışındaki kültürlerle sahip insanların düşüncelerini, duygularını ve davranışlarını anlayabilme ve onlarla empati kurabilme yeteneği olarak tanımlamaktadır. Bu bakımda empati yeteneği bir sivil toplum kuruluşu yöneticisinin özellikleri arasında olmalıdır. Nguyen ve Benet-Martínez'e (2013) göre ise mülteci çocukların eğitimi ile ilgili çalışma yapılıyorsa; eğitimin psikolojik temelleri hesaba katıldığında göçle birlikte eğitsel kabul, algı, iletişim, tutum, inanç, empati, korku, saygı ve psiko-sosyal destek gibi kavramlara literatürde ve gündelik tartışmalarda daha çok rastlanır hâle geldiğini ifade etmektedir. Katılımcılarımızdan bir tanesi çocukluğunu başka bir ülkede geçirdiğinden dolayı yaşadıklarından yola çıkarak empati yaptığını aşağıdaki şekilde ifade etmiştir.

Göçmen çocuğuyum. Empati yapıyorum. Aynı şeyleri yaşadım (K6/K35Y).

Hatta bir katılımcımız ise yaşadıkları ve gördüklerinin etkisi ile kendi mesleğini yapmaktan vazgeçip mülteci çocukların eğitimi ile ilgili çalışmalarda buluşunu şu şekilde ifade etmişlerdir:

Ve ailem de hep bu tür çalışmaların içinde olduğu için bu görevi ve çalışmalarını yapıyorum. Bundan dolayı bile mesleğimi yapmıyorum bu çalışmalar ile ilgileniyorum. İnsan sevdiği işi yapmalı bende öyle yapıyorum (K5/K30Y).

Sivil toplum kuruluşlarımız da katılımcıları çalışma yapmaya yöneltten değerleri en çok inancın oluşturduğu görülmektedir. Katılımcılardan bir tanesi kadın olmasının bu çalışmalarda etkili olduğunu ifade etmiştir. Ancak yapılan çalışmada erkek ya da kadın katılımcılar arasında bu çalışmalarda herhangi bir fark gözlenmemiştir. Her iki cinsiyet grubunun da mülteci çocukların eğitimi ile ilgili oldukları görülmektedir. Katılımcımızın ifade ettiği özelliğin sadece kadınlardan oluşan bir sivil toplum kuruluşu olmalarından kaynaklanmaktadır. Ayrıca yine katılımcılarımızdan bir tanesi ailesinde bu çalışmaları yapan kişilerin olmasının da kendisini bu çalışmalara

yöneltiğini ifade etmiştir. Bu durumda ailenin konumunun da mülteci çocukların eğitimi ile ilgili çalışma yapmaya yöneltecek bir fonksiyonu olduğu anlaşılmaktadır. Alan yazında mülteci çocukların eğitimi ile alakalı çalışma yapmaya yönelten değerlere yönelik bir çalışma bulunamamıştır. Yapılan çalışma bunu ortaya koyması bakımından da önem arz etmektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde elde edilen sonuçlara ve bu sonuçlara dayalı olarak oluşturulan önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuçlar

Araştırmada ilk olarak mülteci çocukların eğitimi ile alakalı çalışma yürüten sivil toplum kuruluşlarının gerek eğitim alanında gerekse tüm alanlarda etkin bilgi paylaşımı gerçekleştirecekleri bir istişare mekanizması kurulması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç sivil toplum kuruluşları arasındaki koordinasyonu sağlamakla birlikte mülteci çocuklara ve ailelere de daha rahat bir ulaşım sağlayacağı ayrıca yardımların ya da desteklerin sadece belirli mülteci toplulukları etrafında dönmesini engelleyebileceği düşünülmektedir.

Araştırmada bir diğer sonuç mülteci çocukların eğitimi ile ilgili karar alırken mülteci çocukların ve ailelerin özellikle de bu alanda aktif çalışma yürüten sivil toplum kuruluşlarının karar alım sürecine katılmaları önemli bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Sadece tek bir karar mekanizmasının aldığı karar diğer paydaşların yararına sonuçlar çıkmasına engel olabilir. Kararların acele bir şekilde alınmaması işlerliğin bulunması ve sahada yansımalarının da olması alınan kararın etkin bir şekilde uygulanması için önemlidir.

Araştırmanın sonuçlarından bir diğeri ise; bulgulara bakıldığında sivil toplum kuruluşlarının daha çok acil yardım faaliyetleri temelli kurulduğu ve çalışmalarında mülteci çocukların eğitimi ile ilgili çalışmaları daha az yaptıkları görülmektedir. Mülteci çocuk sayısının bir hayli fazla olduğu Türkiye’de mülteci çocukların eğitimine yönelik aktif çalışma yapan sivil toplum kuruluşlarının sivil toplum kuruluşları payı içerisinde çok az olduğu görülmektedir. Ancak her ne kadar gereken yapılsa da hala eğitim hakkından yararlanamayan çok sayıda mülteci çocuğun olduğu tahmin edilmektedir. Mülteci çocukların eğitimi ile ilgili çeşitli iyileştirmeler ve gelişmeler olmuş olsa da halen de mülteci çocukların eğitiminde aksaklıkların olduğu katılımcılar tarafından ifade edilen bilgilerle bulgulanmıştır. Sivil toplum kuruluşları

mülteci çocukların eğitimi ile alakalı aktif rol almak istemekte lakin devletin bu sorumluluğu sadece kendi vazifesi olarak sunmasından dolayı mülteci çocukların eğitimi ile ilgili sadece yaygın eğitim faaliyetleri yapılmaktadır. Bu anlamda devletin sivil toplum kuruluşları ile herhangi bir birlikteliği görülmemektedir. Sivil toplum kuruluşları mülteci çocukların okul haricindeki zamanlarında çalışmalar yapabilmektedir. Bu da aslında mülteci çocukların yükünü artırmaktadır

Araştırmanın sonuçlarından biri de; karar alım sürecinin sivil toplum kuruluşları açısından sadece danışma alanı olarak görüldüklerini ifade etmişlerdir. Bu durum da mülteci çocukların eğitimine yönelik daha fazlasını yapabilecek sivil toplum kuruluşlarının sürece daha aktif katılmasını sağlaması gerektiğidir. Ayrıca mülteci çocukların eğitimi sorunu çok yeni ve çok boyutlu bir sorun ve alan olarak görülmekte olduğundan bu konu ile ilgili eğitimcilerin daha donanımlı hale getirilmesi gereği de ortaya çıkmaktadır.

Yine araştırma sonuçlarında; mülteci çocukların eğitimin de çalışmaların sayının fazlalığından dolayı Suriyeliler ile ağırlık kazandığı görülmektedir. Ülke içi hassasiyetlerden dolayı sivil toplum kuruluşları tüm mülteci gruplarına çalışmalar yapmaktadır. Bu konuda herhangi bir ayırım görülmemiştir. Yaş ve cinsiyet olarak da tüm mülteci çocuklar çalışmalardan yararlanabilmektedir.

Mülteci çocukların eğitiminin amacı elde edilen bulgular ışığında mülteci çocukları içinde bulunduğu toplumla etkileşime sokarak her açıdan uyumunu sağlayarak onu bulunduğu ülkede bir yabancı olmaktan çıkarmak ayrıca kendi ülkesinin kültüründen sonu tamamen soyutlayıp unutturmadan geçmişi ile bağını koruyarak iyi bir birey ve vatandaş olarak yetiştirmek şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Sivil toplum kuruluşları yardım konusunda cömert bir ülkede yaşadığımızı lakin eğitim ile alakalı çalışmalara hayırseverlerin daha az destek ve bağışta bulduklarını ifade etmişlerdir. Bu konuda da eğitimin öneminin aslında sadece mülteci çocuklar özelinde değil tüm bireyler açısından tekrar ele alınması ve eğitimin daha iyi aktarılması gerektiği sonucu ortaya çıkmaktadır.

Sivil toplum kuruluşlarının rehberlik, okul derslerine yardım, çeşitli alanda kurslar ve atölye çalışmaları, yaz dönemi uygulamaları, Türkçe öğretimi, çeşitli dillerde yardımcı kaynak desteği sağlama, mentörlük ve sponsorluk projeleri ile iş hayatında

olan çocukları eğitime kazandırma burs ve kırtasiye yardımları ile mülteci çocukların eğitime katılması hususunda çok çeşitli çalışmalar yürüttükleri görülmektedir.

Sivil toplum kuruluşları da mülteci çocukların eğitimi ile alakalı çalışma yapan kişilerde etkin olan değerlerin daha çok ahlaki ilkeler olduğu görülmektedir. Bu durum da bu alanda çalışma yapan insanların mülteci çocukların eğitimi konusunda daha hassas davrandıklarını göstermektedir. Olaya sadece bir eğitim işi olarak değil aynı zamanda mülteci çocukların eğitim hakkından doğan bir yükümlülük olarak görülmesi de yapılan çalışmaların sonucu bakımından değerli görülmektedir.

STK'larda mülteci çocukların eğitimi ile alakalı yöneticilerin bu alana daha çok yöneticilik vasıflara ile yaklaştıkları aslında tam tersi mülteci çocukların eğitimi ile alakalı vazifesi olanlarında gerekli eğitsel ve pedagojik süreçlere hâkim olması gerektiği gözlemlenmiştir. Bu süreç sadece bir yönetim alanı değil aynı zamanda hassas noktaları da olan eğitsel bir süreçtir. Yapılan görüşmelerde ve bulgularda bu noktanın katılımcılar tarafından çok ele alınmadığı daha çok çalışma odaklı fikir ve yorumlar yaptıkları görülmüştür.

Araştırma sonuçları içerisinde karma eğitim verildiğinden dolayı ayrıca çocuklarını çalıştırdıkları için okula göndermeyen ailelerin varlığı da görülmektedir. STK'lardan bazılarının çocuk işçiliğinin önüne geçmek adına çocukları okuldan çıkartıp onlara aylık burs desteği vererek okula kazandırdığı da görülmektedir.

Mesleki yeterlilik ülkemizin de ihtiyacı olduğu bir durumdur. Çalışma çağında bir hayli yüksek bir mülteci çocuk grubunun bulunmasından ötürü bu çocukların mesleki yeterlilik kapsamında değerlendirilmeleri gerekmekte ve bu süreçle alakalı STK'larda çeşitli görevler üstlenerek mesleki anlamda hem ülkemiz için iş gücü hem de mülteci çocuklar için bir iş kapısı açılmış olacaktır.

Araştırmada bir önemli sonuçta savaş sebebiyle ülkemize sığınan mülteci çocukların yaşadıkları travma ve psikoloji sıkıntılarının varlığı ve onlar üzerindeki etkileridir. Araştırmanın diğer bir sonucu ise mülteci çocukların eğitimi ile alakalı STK'ların uzun vadede politikalarının olmadığıdır. Aslında bu sorun kamunun da yaşadığı bu süreçle alakalı uzun vadede değil daha kısa vadede çalışmalar yaparak süreci çok daha iyi hale getirmesi gerektiğidir. Yani bu sonuç hem STK'lar adına hem de kamu adına ortak bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır. Araştırmalar çalışmada da ifade

edildiği gibi mülteci çocuklardan bir kısmının döneceğini ama büyük bir kısmının da Türkiye’de kalacağını göstermektedir. Bundan dolayı uzun vadede ülkemize kültürümüze adapte edecek eğitim politikalarının belirlenmesi gerekmektedir.

Araştırmada ayrıca mülteci çocukların eğitimi ile alakalı sorunların temelinde onların yaşadıkları ekonomik sıkıntılar olduğu da görülmektedir. bu anlamda STK’lar da acil olarak bu konuda hizmet verdiklerinden dolayı eğitim ve diğer boyutların geri planda kaldığı da görülmektedir. Bu kapsamda iyileştirmeler yapılırsa mülteci çocukların eğitimi ile alakalı daha fazla çalışma yapılabilecektir.

Araştırmada STK’ların herhangi bir finansman aracı geliştirmedikleri de görülmüştür. Bu STK’lar için bir politika tercihi olduğu da düşünülmektedir. Sebepleri ise yapılan yardımların şuan ki başlıklar altında yeterli olması olarak anlaşılabilen ve yeni bir finansman aracı geliştirme noktasında bir yetkinlik ya da isteğin bulunmaması olduğu düşünülmektedir.

5.2. Öneriler

1. Kamu sivil toplum kuruluşlarının mülteci çocuklarla alakalı yaptıkları çalışmalardan daha çok istifade etmeli onları sadece danışma mekanizması olarak görmemelidir. Sahada ciddi ve faydalı çalışmalar yürüten sivil toplum kuruluşları ile mülteci çocukların eğitimi noktasında işbirliği yapılmalıdır.
2. Merkezden sadece kamu tarafından bir yönetim yerine özetle toplumun her kesiminin kamu, STK, topluluklar vs. ile birlikte yönetim anlayışı önerilmektedir. Bunun içinde öncelikle STK’ların kendi içlerinde bir platform tarzı birliktelik kurması ve veriye dayalı, sürdürülebilir bir eğitim politikası oluşturması gerekmektedir. Ayrıca kamunun da yönetişimin gereği olarak STK ve benzeri yapıların sürece ve karar alımına katılımını sağlamak onlarla en azından mültecilerin eğitimi konusunda yönetimi paylaşma yolunu tercih etmesi önerilmektedir.
3. Sivil toplum kuruluşları sağlık, barınma, gıda vb. birçok alanda çalışmalar yapmaktadır. Ancak eğitim de öncelikli bir sorun olarak görülmekte olduğundan STK’lar mülteci çocukların eğitimi ile ilgili yaptıkları çalışmaları daha da artırmalı ve bu süreci çalışma yapan diğer STK’lar ile ortak bir

şekilde yapılmalıdır. Mülteci çocukların eğitimine yönelik ortak bir politika belirleyerek sürecin içerisine dâhil olmaya çalışmalıdırlar.

4. Sivil toplum kuruluşlarının uzmanlaşmış oldukları konularda bir eğitim platformu kurulmalıdır. Örneğin; Türk Maarif Vakfı ve Türk Diyanet Vakfı gibi sivil toplum kuruluşları kültür paylaşımı yapmalıdırlar. Bu anlam da STK'ların farklı alanlarda mülteci çocukların eğitimi ile ilgilendikleri(koruma, mentörlük, kaynak sağlama, Türkçe vb.) görülmektedir. Yani STK'ların her biri farklı bir konuda mülteci çocukların eğitimine daha fazla katkı sağlayarak onlara yönelik öncelikli olarak gördüğü bir konuda eğitim politikası geliştirdiği de görülmektedir. Bu paylaşım bundan dolayı önem arz etmektedir.
5. STK'lar çeşitli yollarla eğitim hayatına devam etmeyen mülteci çocukların örgün ya da yaygın eğitim içerisine alınması konusunda çalışmalıdırlar. Çünkü halen daha ciddi bir oranda eğitim hakkından mahrum kalan mülteci çocukların olduğu bilinmektedir.
6. STK'lar genelde acil yardım durumlarında faaliyet gösteren yapılar olarak kurulduklarından dolayı mülteci çocukların eğitimi ile alakalı doğrudan çalışma yürüten STK sayısı çok azdır. STK'lar kendi bünyelerinde mülteci çocukların eğitimi ile ilgili özel birimler kurmalıdır. Ya da sadece mülteci çocukların eğitimi ile alakalı özel çalışma yapan STK'lar kurulması önem taşımaktadır.
7. Mülteci çocukların eğitimi ile alakalı her ne kadar sivil toplum kuruluşları bağımsız olarak okula yardımcı kurs, atölye vs. çalışmalar yapsa da bu sürecin kamu ile birlikte yapılması ve sivil toplum kuruluşlarına birçok noktada destek çıkılması gerekmektedir.
8. STK'larda eğitim çalışmalarını eğitim kökenli gerekli eğitimi almış ve pedagojik formasyon bilgisi de olan kişilerin yapması çalışmaları daha etkili hale getirecektir. Öğretim yapılmasa bile bu tür yöneticilerin eğitsel anlamda belirli gerekliliklere sahip olması gerekmektedir.
9. Konuyla alakalı olarak araştırma yapmak isteyenlerin ise özellikle mülteci çocukların eğitimi noktasında çalışma yapan sivil toplum kuruluşlarını incelemeleri önemli görülmektedir. Ayrıca araştırmacıların sivil toplum kuruluşlarının yanı sıra mülteci aileleri ve çocukları da araştırma içerisine

katmaları daha geniş sonuçların alınmasında da etkili olabileceği düşünülmektedir.

10. Araştırmacıların sivil toplum kuruluşları tarafından mülteci çocukların eğitimine dönük yaptıkları çalışmaların sonuçlarını da incelemeleri yapılan çalışmaların detaylı incelenebilmesi için de önemli görülmektedir.

KAYNAKLAR

- Afrika'daki Mülteci Sorunlarının Özel Yönlerini Düzenleyen ABÖ Sözleşmesi. (1994, 27Mart).(Sayı: 5389).
http://www.madde14.org/index.php?title=Arap_%C3%9Cikelerinde_M%C3%BClt ecilerin_Durumunu_D%C3%BCzenleyen_S%C3%B6zle%C5%9Fme adresinden 08.01.2019 tarihinde erişilmiştir.
- Akdeniz, Y. (2018). *Türkiye’de yaşayan Suriyeli mülteci öğrencilerin uyum sorunları: Şanlıurfa ili örneği*. Yüksek lisans tezi. Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Alpaydın, Y. (2005). Türkiye’de STK’ların yetişkin eğitime katkısı. *Sivil Toplum Dergisi*, (3)12, 81-90.
- Angel, B., Hjern, A. ve Ingleby, D. (2001). Effects of war and organized violence on children: a study of Bosnian refugees in Sweden. *American Journal of Orthopsychiatry*, 71(1), 4-15.
- Arioğlu, A.E., Soycan, E., Bensusan, K., ve Kavak, M. (2014). *Suriyeli Mülteciler Alanında Sivil Toplum Çalıştay Raporu*. http://mavikalem.org/wp-content/uploads/SuriyeliM%C3%BClt ecilerAlan%C4%B1ndaST%C3%96ler%C3%87al%C4%B1%C5%9Ftay%C4%B1-Raporu_28.05.2014.pdf adresinden 01.02.2019 tarihinde erişilmiştir.
- Arslan, O. (2001). *Kuramsal ve tarihi aşamalarıyla sivil toplum ve Türkiye gerçeği*. İstanbul: Bayrak Yayıncılık.
- Aydın, M. (1988). *Eğitim yönetimi, kavramlar, kuramlar, süreçleri, ilişkiler*. Ankara: Hatiboğlu Yayınevi.
- B, Russell. (1976). *Eğitim ve toplum düzeni*, (Çeviren: Nail Bezel). İstanbul: Varlık Yayınevi. Barkın, E. (2014). 1951 tarihli mülteciliğin önlenmesi sözleşmesi. *Ankara Barosu Dergisi*, (1), 333-360.

- Behnia, B. (Winter 2001). Friends and caring professionals as important for survivors of war and torture. *International Journal of Mental Health*, 30(4) 3-19.
- Belge, M. (2001). *Sivil toplum örgütleri merhaba sivil toplum*, (Derleyen. Taciser ULAŞ), İstanbul: Helsinki Yurttaşlar Derneği, 23-37.
- Beter, Ö. (2006). *Sınırlar ötesi umutlar*. Ankara: Sabev Yayınları.
- Bilici, N. (1997). *Avrupa Birliği mali yardımları ve Türkiye*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Birbiçer, B. (2017). *O çocuklar bumerang etkisi yaratmasın*. 03.01.2019 tarihinde <https://ozguregitimsen.org.tr/ozgur-egitim-sen-myk-uyesi-bekir-birbicer-suriyeli-cocuklari-yazdi/> adresinden erişilmiştir.
- Birinci, N. (2003). Cumhuriyetin 80.Yılında milli eğitim üzerine bir bakış, *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, 44(4), 1.
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK), (2015b). *BMMYK bir mülteci ve ekonomik göçmeni nasıl ayırt etmektedir?* <http://www.unhcr.org/turkey/home.php?content=35> adresinden 02.02.2019 tarihinde erişilmiştir.
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK), (2015c). *Sınır aşan insanlar*. <http://www.unhcr.org/turkey/home.php?page=72> adresinden 02.01.2019 tarihinde erişilmiştir.
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK),(2017). *Ocak 2017 itibariyle UNHCR Türkiye istatistikleri*. 02.01.2019 tarihinde erişilmiştir.
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği [BMMYK], Dünya çapında yerinden edilmiş kişi sayısı 70 milyonu geçerken, BM Mülteciler Yüksek Komiseri duruma müdahale için daha güçlü bir dayanışma çağrısında bulunuyor. (2017a). [http://www.unhcr.org/turkey/uploads/root/tr\(66\).pdf](http://www.unhcr.org/turkey/uploads/root/tr(66).pdf) adresinden 19.01.2019 tarihinde erişilmiştir.
- Boyden, J. (2009). What place the politics of compassion in education surrounding noncitizen children?. *Education Review*, 61(3), 265-276.
- Bulut, Y. (2015). *Uluslararası göç ve mülteci uyumu sorununda kamu yönetiminin rolü*. İstanbul: Umuttepe Yayınları.
- Bulut, Y. ve Kahraman, M. (2008), “Türkiye’de sivil toplumun sivilliği üzerine bir tartışma”, V. Uluslararası Sivil Toplum Kongresi Kitabı, 335-341, 24-26 Ekim-2008, Çanakkale.

- Bursalioğlu, Z. (1987). *Okul yönetiminde yeni yapı ve davranış (10. Baskı)*. Ankara: Pegem zel Eğitim ve Hizmetleri, (1969, 1971, 1972, 1976, 1982, 1987, 1991, 1994, 1997, 1998).
- Bülbül, S. ve Köse, A. (2010). Türkiye’de bölgelerarası i göç hareketlerinin çok boyutlu ölçekleme yöntemi ile incelenmesi. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 39(1), 75-94.
- Büyüköztürk, ř. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. (Geliştirilmiş 13. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Castles, S. ve Miller, M. (2008). *Gler ağı*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Cenevre Mülteci Sözleşmesi. (1961, 5 Eylül). Resmi Gazete (Sayı:10898). (<http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf> adresinden tarihinde 28.01.2019 erişilmiştir.
- Chen, M. A. (1997). Non-governmental organizations and the state”. İçinde W. K. Cummings and N. F. McGinn (Eds.) *International handbook of education and development: preparing schools, students and nations for the twenty-first century* (ss. 575–586). Oxford: Pergamon Press.
- Cicioğlu, F. (2005). *Türk modernleşmesinde sivil toplumun gelişim süreci*, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Biga İİBF, II. Ulusal STK Kongresi Bildiriler Kitabı “Küresel Eşitlik”, 139-150
- Coşkun, İ. ve Emin, M. N. (2016). *Türkiye’deki Suriyelilerin eğitiminde yol haritası fırsatlar ve zorluklar*. Ankara: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı.
- Coşkun, İ. ve Emin, M.N. (2018). *Türkiye’de göçmenlerin eğitimi: Mevcut durum ve çözüm nerileri*. İstanbul: İlke İlim Kültür ve Eğitim Derneği.
- aha, . (2007). *Aşkın devletten sivil topluma* (3. Baskı). İstanbul: Plato Yayınları.
- akır, S. (2011). Türkiye’de g, kentleşme/gecekondu sorunu ve üretilen politikalar. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23, 209-222.
- Çizakça, M. (2009). *A history of philanthropic foundations*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Demir, M. (2016). Bir itaat eylemi olarak İslâm’da hicret ve muhacirler. *İlahiyat Akademi*, 3(4) 159-183 .
- Demirbaş, H. ve Bekaroğlu, C. (2013). Evden uzakta olmak: Sığınmacıların/Mültecilerin psikolojik sorunları ve alınacak nlemler. *Kriz Dergisi*, 21, 11-24.

- Deniz, O. (2008). Mülteci hareketleri açısından Van kentinin durumu ve kentteki mültecilerin demografik profili. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 22, 189-202.
- Dernekler Dairesi Başkanlığı (2012). *Dernek istatistikleri*. 29.01.2019 tarihinde www.dernekler.gov.tr adlı siteden alınmıştır.
- Devinit, (2017). *Küresel insani yardım raporu*. http://www.mfa.gov.tr/no_-171_-insani-yardimlarimiz-hk.tr.mfa adresinden 10.02.2019 tarihinde erişilmiştir.
- Diyanet İşleri Başkanlığı (2019). *Kur'an-ı Kerim*. <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Nahl-suresi/1991/90-ayet-tefsiri> adresinden 08.01.2019 tarihinde erişilmiştir.
- Drucker, P. F.(1996). *Yeni gerçekler*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Duncan, J. (2000). *Overview of mental health findings for UAM and separated children interviewed as part of UNHCR best interest determinations*. Kakuma Refugee Camp, Kenya: Unpublished Report.
- Dursun, D. (1996). *İkibinli yıllara doğru Türkiye’de sivil toplum örgütlerinin rolü ve gücü*. Türkiye’yi Yeniden Düşünmek Sempozyumu, Türkiye Gönüllü Kültür Teşekkülleri 6. İstişare Toplantısı.
- Emin, M. N. (2016). *Türkiye’deki Suriyeli çocukların eğitimi: Temel eğitim politikaları*. SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı. http://file.setav.org/Files/Pdf/20160309195808_turkiyedeki-suriyeli-cocuklarin-egitimi-pdf.pdf adresinden 01.01.2019 tarihinde erişilmiştir.
- Eraslan, L. (2008). *Türkiye’de sivil toplum sorunsalı ve eğitim alanında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının değerlendirilmesi: Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği, Türkiye Eğitim Gönülleri Vakfı Türk- Eğitim- sen örneği*. (Doktora tezi).TO-KAT(Ulusal Toplu Katalog) üzerinden edinilmiştir. (Grup No: 2203502)
- Ercan, F. (2005). Neoliberal eğitim politikalarını anlamak. *Sivil Toplum Dergisi*, 3(12), 17-37.
- Erdoğan, İ. (2008). *Eğitim ve okul yönetimi*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Erdoğan, M. M. (2014). *Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal kabul ve uyum araştırması*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi.
- Erdoğan, Ü. (2011). *Sivil toplum kuruluşlarının yerel yönetimlerin karar alma sürecindeki rolü Aydın ili örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Eren, E. (1998). *Örgütsel davranış ve yönetim psikolojisi* (5. Baskı). İstanbul: Beta Yayınları.

- European Commission against Racism and Intolerance. (2011). *Irçılık ve hoşgörüsüzlüğe karşı Avrupa komisyonu (ECRI) Türkiye raporu*. <https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/Country-bycountry/Turkey/TUR-CBC-IV-2011-005-TUR.pdf> adresinden 21.01.2019 tarihinde erişilmiştir.
- Frater-Mathieson, K. (2004). *Education of refugee children: Theoretical perspectives and best practice*. In R. Hamilton & D. Moore (Eds.), *Educational interventions for refugee children* (pp. 1–11). London: Routledge Falmer.
- Geçici Koruma Yönetmeliği, (2014, 13 Ekim). Resmi Gazete (Sayı: 6883). <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/10/20141022-15.htm> adresinden 04.01.2019 tarihinde erişilmiştir.
- Gibbs, C. , Fumo, C., & Kuby, T. (1999). *Nongovernmental organizations in World Bank supported projects: A review, The World Bank*. Washington D. C. Retrived October 10, 2006 from, [http://wbln0018.worldbank.org/oed/oeddoclib.nsf/7f2a291f9f1204c685256808006a0025/096f027fdaa81b5e852567f5005d9327/\\$FILE/177precis.pdf](http://wbln0018.worldbank.org/oed/oeddoclib.nsf/7f2a291f9f1204c685256808006a0025/096f027fdaa81b5e852567f5005d9327/$FILE/177precis.pdf).
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM), (2019). *Göç Tarihi*. http://www.goc.gov.tr/icerik/goc-tarihi_363_380 adresinden 08.01.2019 tarihinde erişilmiştir.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM), (2013b). *Göç Kanunu*. http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_kanun.pdf S:2 adresinden 12.01.2019 tarihinde erişilmiştir.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM), (2017). *Geçici Koruma*. http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik adresinden 25/02/2019 tarihinde erişilmiştir.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM), (2019). *İltica Ve Göç Mevzuatı*. http://www.goc.gov.tr/files/files/iltica_goc.pdf adresinden 19.01.2019 tarihinde erişilmiştir.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM), (2019a). *Geçici Koruma*. http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713. adresinden 08.01.2019 tarihinde erişilmiştir.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü [GİGM], (2017). *Geçici korumamız altındaki Suriyeliler*. http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-korumamiz-altindakisuriyeliler_409_558_560 adresinden 19.01.2019 tarihinde erişilmiştir.
- Göç Terimleri Sözlüğü, (2009). Uluslararası Göç Hukuku (IOM). *Göç*. No:18. http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_terimleri_sozlugu.pdf adresinden 18.02 2019 tarihinde erişilmiştir.

- Göktaş, P. (2016). Z kuşağındaki mülteci öğrencilerin kültürel iletişim farklılıklarının değerlendirilmesi üzerine bir araştırma: Gürkan İmam Hatip Ortaokulu örneği. *Türk Dünyası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 32-38.
- Gönel, A. (1998). *Araştırma raporu: Önde gelen STK'lar*. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.
- Gunn, C. (2004). *Third-Sector development: Making up for the market*, Ithaca, London: Cornell University Press.
- Güder, N. (2006). *STK'lar için gönüllülük ve gönüllü yönetimi rehberi*. Ankara: Sivil Toplum Geliştirme Merkezi.
- Gültekin, B. ve Bitirim, S. (2006). AB sürecinde STK'ların stratejik açıdan değerlendirilmesi. *Sivil Toplum Dergisi*, 4(16), 71-89.
- Güneş, M. ve Güneş, H. (2003). *Türkiye'de eğitim politikaları ve sivil toplum*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Gürsel, M. (1997). *Okul yönetimi*. Konya: Mikro Basım Yayım Dağıtım.
- Güvendi, M.F. (2017). *Eğitim alanında faaliyet gösteren yerel sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarının ve sorunlarının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Haigh, M. J. (2006). Promoting environmental education for sustainable development: the value of links between higher education and non-governmental organizations (NGOs). *Journal of Geography in Higher Education*, 30(2), 327-349.
- Hayata Destek Derneği. (2016). *Suriyeli mülteci çocuklar ve vatansızlık riski bulanık mekanlarda gölgede kalanlar*. <http://www.gundemcocuk.org/belgeler/yayinlarimiz/kitaplar/Suriyeli-Multeci-Cocuklar-Ve-Vatansizlik-Riski-Raporu.pdf> adresinden 16.02.2019 tarihinde erişilmiştir.
- Hein, J. (1993). Refugees, Immigrants and the State. *Annual Review of Sociology*. 19. 43-59. <https://m.bianet.org/biamag/cocuk/36944-cocuk-multecilere-iliskin-yasal-cerceve> adresinden 05.02.2019 tarihinde erişilmiştir.
- Herrera, J. C. (2012). *Multicultural personality, hardiness, morale, distress and cultural stress in U.S. Service members*. Doctoral dissertations. Tennessee research and creative exchange.
- Hesapçıoğlu, M. (2001). *Postmodern/küresel toplumda eğitim, okul ve insan hakları*. 21. yüzyılda eğitim ve Türk eğitim sistemi. İstanbul: Serdar Eğitim Araştırma Yayıncılık Ltd. Şti

- Holloway, S. & Valentine, G. (2000). *Sociology and the new social studies of childhood*. *Sociology*, 34, 770–771.
- HÜDAYİ (Miyon, Vizyon ve Değerlerimiz, 2019). <http://www.hudayivakfi.org/kurumsal/miyon-vizyon-ve-degerlerimiz.html> adresinden 22.11.2018 tarihinde erişilmiştir.
- İçduygu, A., Erder, S. ve Gençkaya, Ö. F. (2014). *Türkiye'nin uluslararası göç politikaları, 1923-2023:Ulus-devlet oluşumundan ulus-ötesi dönüşümlere*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayını.
- İHH, (2019/a). <https://www.ihh.org.tr/egitim> adresinden 01.01.2019 tarihinde erişilmiştir.
- İHH, (2019/b). <https://www.ihh.org.tr/hakkimizda> adresinden 01.03.2019 tarihinde erişilmiştir.
- İHH, (2018). *Suriye Faaliyet Raporu*. <https://www.ihh.org.tr/public/publish/0/123/suriye-faaliyet-raporu-2012-2018-tr.pdf> adresinden 01.03.2019 tarihinde erişilmiştir.
- İltica Ve Göç Araştırmaları Merkezi, (2013). *Sivil toplum örgütlerinin Türkiye'deki Suriyeli mülteciler için yaptıkları çalışmalar ile ilgili rapor*. Ankara: Anıl Matbaa.
- İnal, K. (2005). Türkiye'de devlet destekli sivil toplum örgütlerinin eşişsizliğe yaklaşımları. *Sivil Toplum Dergisi*, 3(12), 39-50.
- İnsan Hakları İzleme Örgütü, (2015). *Geleceğimi Hayal Etmeye Çalıştığımda Hiçbir Şey Göremiyorum*. https://www.Hrw.Org/Sites/Default/Files/Report_Pdf/Turkey1115tu_Web.Pdf adresinden 28.01.2019 tarihinde erişilmiştir.
- İskân Kanunu. (2006, 19 Eylül). Resmi Gazete (Sayı : 5543).<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5543.pdf> adresinden 28.01.2019 tarihinde erişilmiştir.
- İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Birimi, (2015). *Suriyeli Çocuklar Eğitim Sistemi Politika Notu*.<http://cocuk.bilgi.edu.tr/wpcontent/uploads/2015/09/Suriyeli-Cocuklar-Egitim-Sistemi-Politika-Notu.pdf> adresinden 13/02/2019 tarihinde erişilmiştir.
- İyilikder, (2016). *Suriye İyilik Okulları*. <http://iyilikder.org.tr/h=941?suriye-iyilik-okullari> adresinden tarihinde 01.01.2019 erişilmiştir.
- Kaldor, M. (2002). *Civil society and accountability*. Human Development Report, Occasional paper.<http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/un-dpadm/unpan044647.pdf> adresinden 28.01.2019 tarihinde erişilmiştir.
- Karasar, N. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemi. (25. Basım)*. Ankara: Nobel Yayınları.

- Karataş, İ.H. (2013). Türk eğitim sisteminde sivil toplum kuruluşlarının konumları ve işlevlerine yönelik STK yöneticilerinin görüşleri, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(45), 63-87.
- Kartal, B. ve Başçı, E. (2014). Türkiye'ye yönelik mülteci ve sığınmacı hareketleri. *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2), 275-299.
- Kasım, A. (2008). *Meslek lisesi yöneticilerinin yönetim süreçlerine göre okul yönetme becerileri*. Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kavgacı, H., Dolapçı, E., Arpacı, S. ve Özkan, F. (2018). *Türkiye'deki mülteci öğrencilerin eğitiminde karşılaşılan sorunlar: Okul yöneticileri ve öğretmenlerin gözünden bir değerlendirme*. 27. Uluslararası Eğitim Bilimleri Kongresi'nde sunulmuş bildiri. Erzurum Atatürk Üniversitesi. Antalya.
- Keating K.M. & Ellis, B.H. (2007). Belonging and connection to school in resettlement: Young refugees, school belonging, and psychosocial adjustment. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 12(1), 29-43.
- Keser, İ. (2011). *Göç ve zor: Diyarbakır örneğinde göç ve zorunlu göç*. Ankara: Ütopya Yayınları.
- Kılcan, B., Çepni, O. ve Kılınç, A. Ç. (2017). Mülteci öğrencilere yönelik tutum ölçeğinin geliştirilmesi. *Journal of Human Sciences*, 14(2), 1045-1057.
- Kılıçbay, M. A. (Nisan, 1989). *Birey kimliğinin belirlenme alanı olarak demokrasi*. Türkiye Günlüğü, 7-11.
- Koç, M., Görücü, İ. ve Akbıyık, N. (2015). Suriyeli sığınmacılar ve istihdam problemleri. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 63-93.
- Koçer, H. A. (1992). *Türkiye'de modern eğitim doğusu ve gelişimi*. İstanbul: MEB Yayınları.
- Kogan, M., Johnson, D., Packwood, T., & Whitaker, T. (1984). *School governing bodies*. London: Heinemann.
- Kultas, E. (2017). *Türkiye'de bulunan eğitim çağındaki Suriyeli mültecilerin eğitimi sorunu (Van İli örneği)*. Yüksek lisans tezi. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Van.
- Kurter, M. Ç. (2017). *Suriyeli mültecilerin eğitim hakkına erişimi*. (Erişim tarihi: 28.01.2019).
-
- Kutlu, Z. (2015). *Bekleme odasından oturma odasına Suriyeli mültecilere yönelik çalışmalar yürüten sivil toplum kuruluşlarına dair kısa bir değerlendirme*. Açık Toplum Vakfı

ve Anadolu Kültür. <http://www.aciktoplumvakfi.org.tr/medya/02062015/beklemeodasi.pdf> adresinden 15.02.2019 tarihinde erişilmiştir.

League of Arab States”, Arab convention on regulating status of refugees in the Arab Countries, (1994), <http://www.refworld.org/docid/4dd5123f2.html> adresinden 31.12.2018 tarihinde erişilmiştir.

Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review*, 50(4), 370-96.

Maslow, A. H. (1954). *Motivation and personality*. New York: Harper and Row.

McCall, A. L. & Vang, B. (2012). Preparing preserve teachers to meet the needs of Hmong refugee students. *Multicultural Perspectives*, 14(1), 32–37. doi:10.1080/15210960.2012.646847.

Milli Eğitim Bakanlığı (2019). *Yabancılara Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri - Genelge2014/21*.http://reyhanli.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_08/30064854_24102014-4810539_Temel_Egitim_GM.pdf adresinden 02.01.2019 tarihinde erişilmiştir.

Milli Eğitim Bakanlığı (2005). *Dil ve anlatım dersi öğretim programı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı. http://ttkb.meb.gov.tr/program2.aspx/?width=900&height=530&TB_iframe=true adresinden 15.11 2018 tarihinde erişilmiştir.

Mills, G. E. (2003). *Action research a guide for the teacher researcher* (2 nd. edition). Boston: Pearson Education.

Mosselson, J. (2006). Roots & routes: A re-imagining of refugee identity constructions and the implications for schooling. *Current Issues in Comparative Education*, 9(1), 20–29.

Mültecilerin Hukuk Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü, [http://www.goc.gov.tr/files/files/M%C3%9CLTEC%C4%B0LER%C4%B0N%20HUKUK%20STAT%C3%9CS%C3%9CNE%20%C4%B0L%C4%B0C5%9EK%C4%B0N%201967%20PROTOKOL%C3%9C\(1\).pdf](http://www.goc.gov.tr/files/files/M%C3%9CLTEC%C4%B0LER%C4%B0N%20HUKUK%20STAT%C3%9CS%C3%9CNE%20%C4%B0L%C4%B0C5%9EK%C4%B0N%201967%20PROTOKOL%C3%9C(1).pdf) adresinden 08.01.2019 tarihinde erişilmiştir.

Nguyen, A., Minh, T. D., & Benet-Martínez, V. (2013). Biculturalism and adjustment: A meta-analysis. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 44, 122–159.

Odman, T. (2004). *Mülteci hukukunda uluslararası düzenlemeler ve uluslararası standartlar, Türk mülteci hukuku ve uygulamadaki gelişmeler*, İstanbul Barosu Yayınları, İstanbul, 17-56.

OHCHR (Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights). (2012). *World programme for human rights education*. http://www.ohchr.org/Documents/Publications/WPHRE_Phase_2_en.pdf.

- Oikonomidou, E. (2010). Zooming into the school narratives of refugee students. *Multicultural Perspective*, 12(2), 74-80.
- Özan, M. B., Polat, H. ve Şener, G. (2015). Sivil toplum kuruluşlarının eğitimdeki yeri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(1).
- Özer, Y. Y., Komşuoğlu, A. ve Ateşok, Z. Ö.(2016). Türkiye'deki Suriyeli çocukların eğitimi: Sorunlar ve çözüm önerileri. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(37), 76-110.
- Özkarlı, F. (2014). *Suriye'den Türkiye'ye göç ve Suriyelilerin enformel istihdamı*. Yüksek Lisans Tezi. Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mardin.
- Putnam, R. D.-Leonardi, R. & Nanetti, R. Y., (1993), *Making democracy work: Civic tradition in modern Italy*. Princeton: Princeton University Press,
- Q. M. Patton. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri* (Çev Edt: Bütün, M. ve Demir, S. B). Ankara: Pegem Akademi.
- Regional Refugee Instruments & Related, *Cartagena Declaration on Refugees, Colloquium on the International Protection of Refugees in Central America, Mexico and Panama*, <http://www.refworld.org/docid/3ae6b36ec.html> adresinden 28.01.2019 tarihinde erişilmiştir.
- Reimers, F. (1997). *The role of NGOs in promoting educational innovation: A case study in Latin America*. In J. Lynch, C. Modgil, & S. Modgil (Ed.), *Non-formal and nongovernmental approaches, education and development: Tradition and innovation* (pp. 33-44). London: Cassell.
- Rossi, A. (2008). *The impact of migration on children in developing countries*. Youth migration conference. 24-26 Nisan 2008. Bellagio: Italy.
- Roxas, K. C. (2011). *Creating communities: Working with refugee students in classrooms*. *Democracy and Education*, 19(2), 1-8. Sabah Gazetesi, (Arakan'da 24 bin Müslüman katledildi,2018), <https://www.sabah.com.tr/dunya/2018/08/20/arakanda-24-bin-musluman-katledildi> adresinden 01.01.2019 tarihinde erişilmiştir.
- Sabah, C. (2007). Social adjustment and idealized identity of refugee adolescents. *International Journal of The Humanities*, 4(7), 117-124.
- Sağlam, H. İ. ve Kanbur, İ. N. (2017). Sınıf öğretmenlerinin mülteci öğrencilere yönelik tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Sakarya University Journal of Education*, 7(2), 310-323.
- Sander, O. (2008). *Siyasi tarih 1914-1994*, Ankara: İmge Kitabevi.

- Semerci, N. (2000). *Yönetimde karar vermenin kritik düşünmeyle ilişkisi*. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 2,191-200.
- SETA ve TheirWorld. (2017). *Breaking the barriers: Getting Syrian children into school in Turkey*. Ankara: Siyaset, Toplum ve Ekonomi Araştırmaları Vakfı ve TheirWorld.
-
- Sezgin, A. A. ve Yolcu, T. (2016). Göç ile gelen uluslararası öğrencilerin sosyal uyum ve toplumsal kabul süreci. *Humanitas*, 4(7), 419-438.
- Spring, J. H. (2004). *How educational ideologies are shaping global society: Intergovernmental organizations, NGO's, and the decline of the nation state*. London: Lawrence Erlbaum Asc. Publication.
- Sutton, M., & Armove R. F. (2004). *Civil society or shadow state? State/NGO relations in education*. Greenwich: IAP.
- Şeker, B.D., ve Aslan, Z. (2015). Eğitim Sürecinde mülteci çocuklar: sosyal psikolojik bir değerlendirme. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 8(1), 86-105.
- Şenatalar, B. (2001). Avrupa birliği yolunda Türkiye'de devlet-STK ilişkileri. A. Anadol (Edt.), *Avrupa birliği devlet ve STK'lar içinde* (s. 9-39). İstanbul: Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.
- Şentuna, M. (2009). *Türkiye'deki gençlik ve spor ile ilgili kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşlarının gençlik politikalarının değerlendirilmesi ve bir model örneği* (Doktora Tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Tağma, K. (2002). *Yeniden yapılanmada siyasi sistemler yönetim modelleri ve Türkiye*, İstanbul: Timaş.
- Tamer, M.G. (2010). Tarihsel süreçte sivil toplum. *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 27(1): 89-105.
- Tanrıkulu, F. (2017). Türkiye'de yaşayan Suriyeli çocukların eğitim sorunu ve çözüm önerileri. *Liberal Düşünce Dergisi*, 22(86), 127-144.
- Taştan, C. ve Çelik, Z. (2017). *Türkiye'de Suriyeli çocukların eğitimi: Güçlükler ve öneriler*. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- Tekeli, İ. (1999). *Modernite aşılırken siyaset*. Ankara: İmge.
- Toksöz, F. (2008). *İyi yönetim el kitabı*. İstanbul. TESEV Yayınları.
- Topçuoğlu, R. A. (2012). *Türkiye'de göçmen çocukların profili, sosyal politika ve sosyal hizmet önerileri hızlı değerlendirme araştırması*. <https://docplayer.biz.tr/266861->

Türkiye-de-gocmen- cocuklarin-profil-sosyal-politika-ve-sosyal-hizmet-onerileri-hizli- degerlendirme-arastirmasi.html adresinden 01.01 2019 tarihinde erişilmiştir.

Topsakal, C. (2005). Avrupa birliğinin eğitim politikaları ve STK'ların yeri. *Sivil Toplum Dergisi*, 3(12). 145-148.

Tosun, E. G. (2001). *Demokratikleşme perspektifinden devlet- sivil toplum ilişkisi (Türkiye örneği)* (1. Basım). İstanbul. Alfa Yayınları.

Tunçay, M. (1998). *Sivil toplum kuruluşları ile ilgili kavramlar tanzimat'tan günümüze İstanbul'da sivil toplum kuruluşları*. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.

Tunçay, M. (2003). Sivil toplum kuruluşları ile ilgili kavramlar. *Sivil Toplum Dergisi*, 1(1)

Türk Dil Kurumu. (Göç, 2018). Türk Dil Kurumu Sözlüğü, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.56716e8a191219.92550216 adresinden 28.01.2019 tarihinde erişilmiştir.

Türk, G. D. (2016). Türkiye'de Suriyeli mültecilere yönelik sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerine ilişkin bir değerlendirme. *Marmara İletişim Dergisi*, 25, 145-157.

UMHD (Hangi Ülkede Ne Kadar Mülteci Var, 2018). <https://www.umhd.org.tr/2018/03/hangi-ulkede-ne-kadar-multeci-var/> adresinden 02.01.2019 tarihinde erişilmiştir.

UNESCO (2001). Synthesis report: Involvement of civil society in EFA. http://www.unesco.org/education/efa/global_co/policy_groupspecial_session_26_10_01.pdf adresinden 28.01.2019 tarihinde erişilmiştir.

UNHCR (2015a). *Curriculum choices in refugee settings*, Geneva. <http://www.unhcr.org/560be1209.html> adresinden 28.01.2019 tarihinde erişilmiştir.

UNHCR (2018). *Kilit Sayılar*. <https://www.unhcr.org/tr/unhcr-turkiye-istatistikleri> adresinden 28.01.2019 tarihinde erişilmiştir.

UNICEF (2015). *Syria crisis education factsheet*. http://www.oosci-mena.org/uploads/1/wysiwyg/150313_Syria_factsheet_English.pdf adresinden 28.01.2019 tarihinde erişilmiştir.

UNICEF (2015b). *Suriye insani yardım operasyonu: Eğitim*. <http://unicef.org.tr/sayfa.aspx?id=73&mnid=118&d=1&dil=tr> adresinden 03.02.2019 tarihinde erişilmiştir.

- UNICEF / UNESCO (2007). *A human rights-based approach to education*. http://www.unicef.org/publications/files/A_Human_Rights_Based_Approach_to_Education_for_All.pdf, s. 32-33 adresinden 28.01.2019 tarihinde erişilmiştir.
- Ünüsân, T. (1994). *Çağdaş yerel yönetimler*. Ankara: TODAİ Yayınları.
- Water, T. and Leblanc, K. (2005). 'Introduction', in R. Wilson and R. Brown (eds) *Humanitarianism and suffering: The mobilization of empathy*. Cambridge University Press.
- Weiner, M. (1996). *Bad neighbors, bad neighborhoods: an inquiry into the conditions for refugee flows*. www.popline.org/node adresinden 15.07.2017 tarihinde erişilmiştir.
- Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanunu.(1950, 15 Temmuz). Resmi Gazete (Sayı:5683). <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.5683.pdf> adresinden 28.01.2019 tarihinde erişilmiştir.
- Yaltı, A. (2003). *STK'ların eğitime katkısı* . Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (9. Baskı). Ankara: Seçkin Yayınevi
- Yıldırım, İ. (2004). *Demokrasi, sivil toplum kuruluşları ve yönetim*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, A. (2014). Uluslararası göç: çeşitleri, nedenleri ve etkileri. *Electronic Turkish Studies*, 9(2), 1685-1704.
- Yılmaz, L. (2001). Avrupa birliği yolunda Türkiye'de devlet-STK ilişkileri. A. Anadol (Edt.), *Avrupa birliği devlet ve STK'lar içinde* (s. 9-39). İstanbul: Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.
- Yüksel, U., Bulut, M. N. ve Mor, Z. (2014). *Türkiye'de bulunan Suriyeli mülteciler: İnfografik rapor*. Ankara: Uluslararası Orta Doğu Barış Araştırmaları Merkezi, <http://www.impr.org.tr/wpcontent/uploads/T%C3%BCrkiyede-Bulunan-SuriyeliM%C3%BClteciler.pdf>.

EKLER

EK.1. Mülteci Çocukların Eğitiminde Sivil Toplum Kuruluşlarının Karar Alma Süreçlerine Katılımına Yönelik Görüşme Formu

Bu görüşme formu mülteci çocukların eğitimine yönelik sivil toplum kuruluşlarının karar alma süreçlerine katılımını ve sivil toplum kuruluşların mülteci çocukların eğitimi ile alakalı ne tür çalışmalar yaptıklarını ortaya koymayı amaçlayan bir tez çalışmasına veri toplamak için amacıyla yapılmaktadır. Cevaplarınız gizli tutulacak olup, kimlik bilgileriniz paylaşılmayacaktır. Önerileriniz ve cevaplarınız bizim için önem taşımaktadır. Görüşmenin yaklaşık olarak 20 dakika sürmesi hedeflenmektedir. Cevaplarınız için şimdiden teşekkür ederim.

Fatih ÖZKAN
Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Eğitim Bilimleri Anabilim dalı
Yüksek Lisans Öğrencisi

1. Kendinizi ve sivil toplum kuruluşundaki vazifenizi kısaca tanıtır mısınız?
2. Gözlemlerinize göre mülteci çocukların ne tür ihtiyaçları var? Öncelikli ihtiyaçları sizce nelerdir?
3. Günümüz koşullarını ve geleceği dikkate aldığınızda Türkiye’de mülteci çocukların eğitiminin amacı ne olmalıdır?
4. Mülteci çocukların eğitimi için yaptığımız çalışmalar var mı? Varsa ne tür çalışmalarda bulunuyorsunuz? Bir kaç örnek verebilir misiniz? Yaptığımız bu çalışmanın hedefi, amacı nedir?
5. Hangi mülteci grupları ile çalışıyorsunuz (ülke, yaş, cinsiyet)? Hangi eğitim türünde faaliyet yapıyorsunuz?
6. Mültecilerin eğitimi ile ilgili çalışmalarınızda ortaklarınız/partnerleriniz/paydaşlarınız var mı? Varsa paylaşır mısınız? (Yurt içi-Yurtdışı; Kamu-Özel)
7. Mültecilerin eğitim politikasıyla ilgili karar alım süreçleri hakkında ne kadar bilgi sahibisiniz? Gözlemleriniz nelerdir?

8. Sizce STK'lar mültecilerin eğitimi ile ilgili kamunun karar alım sürecine dâhil olmalı mı? Ne ölçüde ve hangi boyutta?
9. Sivil toplum örgütünüzün mültecilerin eğitimine yönelik karar alma sürecine katkısı var mıdır? Varsa ne tür yollarla bu sürece katılıyor? Örnek verir misiniz? Yoksa olması için yaptığınız çalışmalar nelerdir?
10. Mültecilerin eğitimi ile ilgili yaptığınız çalışmalarda karşılaştığınız sorunlar nelerdir? Bu sorunların çözümü için yaptığınız veya planladığınız çalışmalar var mı?
11. Mültecilerle ilgili çalışmalarınızın finansmanını nasıl gerçekleştiriyorsunuz? (Proje, bağış, hibe, sponsorluk...) Yeni finansman araçları geliştirme, kaynakları genişletme anlamında yaptığınız veya yapmayı planladığınız çalışmalar var mı?
12. Sizi mültecilerin eğitimiyle ilgili çalışmalar yapmaya iten güç nedir? Hangi değerler bu çalışmalarınızda etkindir?

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Fatih ÖZKAN

Doğum Yeri ve Yılı: ÇAMAŞ/1992

Medeni Hali: BEKÂR

Yabancı Dili: İNGİLİZCE

E-posta: fthzkn18@gmail.com

Eğitim Durumu

Lise: GİRESUN 125.YIL ANADOLU MESLEK LİSESİ

Lisans: KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ

Yüksek Lisans: KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ABD.
EĞİTİM YÖNETİM TEFTİŞ PLANLAMA EKONOMİSİ TEZLİ YÜKSEK
LİSANS PROGRAMI

Mesleki Deneyim

İş Yeri 2015-2017 MEB-ÜCRETLİ ÖĞRETMENLİK

İş Yeri 2017-2018 GENÇLİK SPOR BAKANLIĞI PROJE KORDİNATÖRLÜĞÜ

Yayınları

2015 / Allah'a Firar Etmek (Roman)

2017 / Hayırlısı (Roman)

2017 / Mülteci Şiir Antolojisi (Şiir)

2018 / Bizim Kudüs (Hikâye)

2018 / Mavi Yürekli İnsanlar (Hikâye)

2018 / Türkiye'deki Mülteci Öğrencilerin Eğitiminde Karşılaşılan Sorunlar: Okul Yöneticileri ve Öğretmenlerin Gözünden Bir Değerlendirme. 27.Uluslararası Eğitim Bilimleri Kongresinde sunulmuş bildiri, Antalya. (Nisan;2018)